

HÉVÍZ

Művészeti folyóirat

XXIII. évfolyam • 2015/4-5 • Ára: 600 Ft

Bödöcs Tibor
Selyem Zsuzsa
prózái

Karafiáth Orsolya
Závada Péter
versei

Kemény István
Zrínyi Miklósról
Gyórfy Ákos
Hamvas Béláról

Székely Csaba kabaréjelenete

Az ismeretlen **Fekete István**

Vénus madarai Füreden

Földényi F. László

Kafka és az eleven halál

Nyílt víz

Márton László: A polgárháború nyertesei	247
Johann Wolfgang Goethe: Faust (részlet)	249
Selyem Zsuzsa: Moulin Rouge 1927	254
Juhász Tibor: Külvárosi ösztönök	260
Soltész Béla: Facelift	262
Karafiáth Orsolya: A Hűségeselek	265
Nagy Kata: A háborús évek, A háborús évek vége	266
Farkas Wellmann Éva: Gerendák, rácsok	267
Czinkai Ferenc: Három európai történet	268
Prágai Tamás: Csonka szonettek	271
Bödecs László: Nyugalom	272
Kiss Ottó: A kísérlet	274
Aczél Géza: alaptörvény	279
Berta Ádám: Harmincöt hónap	280
Závada Péter: Egy öböl lehetősége (Lanzarotei napló)	284
Bende Tamás: Wunder-baum, Átneveznek	288
Etlinger Mihály: Nőkről	290
Gál Soma: Napfogyatkozás	292
Csikós Attila: Verbunk	293
Diószegi Éva: Múzsza búcsúja	297
Lövei Zsolt: Az igazi hab	298
Szegedi Fanni: 1-2-3-4	304
Szurdi Panni: op. valahány	305
Kovács Károly: Úgy szeress	306
Villányi G. András: Farinelli	307
Benedek Szabolcs: Nézd meg a malacokat!	308
Székely Csaba: A vérzsidó éjszakája	315

Vízibicikli

Szederkényi Olga: „Nem csak a kis rókák között volt otthon” (beszélgetés Fekete Istvánról Sánta Gábor irodalomtörténésszel és Böszörményi Gyula ifjúsági, sci-fi- és fantasy-íróval)	323
--	-----

Hajószakács

Balogh Ádám: Birkapörkölt	335
Bödöcs Tibor: Aléb Savmah : A szalonjáról (még egyszer)	339

Hullámverés

Földényi F. László: Az „eleven halál” terei	345
Kemény István: Zrínyi Miklós és az üvegplafon	359
Gyórfy Ákos: Jegyzetelés a Karnevál körül (30 éve jelent meg először Hamvas regénye)	371
Nagy Koppány Zsolt: Utazás a szürke lajstromon – avagy mit tanultam (és tanulhatnánk) Karácsony Benőtől	381

Öböl

Katona Csaba: Vénus madarai Füreden (Prostitúció a 19. századi Balatonnál)	389
Nagygéci Kovács József: Nem csekélyke fény (Festetics György, a hajó- és iskolaépítő)	395

Hévíz

Művészeti folyóirat

Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs

Szerkesztő: Cserna-Szabó András

Képszerkesztő: Palásti Kovács András

Olvasószerkesztő: Cséby Géza

Kézirat-előkészítés: Darida Benedek

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,

Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Alapította: Dr. Kiss Lajos

Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.

Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester

e-mail: hevizfolyoirat@gmail.com

www.facebook.com/hevizfolyoirat

Korábbi számaink: www.onkormanyzat.heviz.hu/heviz/heviz-folyoirat-szamai

Terjesztés, előfizetés: Csongrádiné Olasz Sára, csongradine@hevizph.hu

Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.

Nyomás és kötés: Ziegler Nyomda Kft.

ISSN szám: 1216-8181

NYÍLT VÍZ

Márton László

A POLGÁRHÁBORÚ NYERTESEI

Az alábbiakban a *Faust* második részéből olvasható egy epizód: a jelenet a 4. felvonást zárja le. Előzőleg a Császár az ördög segítségével megnyerte a polgárháborút; az ördög szolgálatában álló szellemek által mozgatott üres lovagi páncélok legyőzték az Ellencsászárt és híveit. Most viszont a Császárt támogató főurak benyújtják a számlát, és az uralkodó bőkezűen jutalmaz.

Goethe nagyvonalúan, ugyanakkor kiváló érzéssel kezeli a történelmet: a XIV. században uralkodott IV. Károly császár alakjára rávetíti a két évszázaddal későbbi V. Károly alakját, és a későbbi korszakot is rákopírozza a korábbira. Tény, hogy 1341-ben a magánháborúba kezdő Günther von Schwarzburgot a IV. Károly politikájával elégedetlen német fejedelmek „római királlyá”, lényegében ellencsászárrá koronázták. A császári csapatok több ízben vereséget szenvedtek a zendülőktől; az egyik csatában kis híján elfogták magát IV. Károlyt is. Günther végül az 1349-es nagy pestisjárványban halt meg; a korabeli mendedmondák szerint megmérgezték, de az is elképzelhető, hogy az ördög keze volt benne az ügyben. Ezt követően bocsátotta ki IV. Károly a német Aranybullát, amelynek következménye lett az uralmilag széttagolt, egységes politikai akaratképzésre alkalmatlan Német-Római Szent Birodalom. Ez az államalakulat évszázadokon át, egészen 1806-os megszűnéséig meghatározta Európa középső és keleti, délkeleti részének sorsát.

Az itt olvasható jelenetben a későbbi választófejedelmeket látjuk. A német Aranybulla értelmében összesen hét választófejedelem volt, három egyházi és négy világi. A négy világi választófejedelem hiánytalanul meg is van, egyházból azonban csak egyet látunk, a mainzi érseket. Goethe nyilván úgy gondolta, hogy a színpadon három tülekedő, kapzsi főpap sok volna a jóból, egy is bőven elég.

A *Faust* nyelvi, stilisztikai és metrikai szempontból is igen sokszínű alkotás, legalább húszféle versforma váltakozik benne. Ez a jelenet a XVII. századi német és francia drámákra jellemző barokk alexandrinusban van írva: hímrímben végződő hatos jambus rímpárok váltakoznak nőrímben végződő hetedfelekkel; a harmadik jambus után minden verssorban éles cezúra. Ez a versforma, illetve használata ebben a jelenetben stílusimitációnak tekinthető: Goethe a német barokk államdrámát, Andreas Gryphius és Daniel Casper von Lohenstein szomorújátékait parodizálja.

A *Faust* első részét az 1990-es évek elején, a második részt az elmúlt egy év során fordítottam. Az új fordítás a budapesti Katona József Színház két különálló estét betöltő előadásában szólal meg. Faust szerepét Máté Gábor, Mephistophelesét Kulka János játssza, rendezte Schilling Árpád. A teljes művet a Kalligram Kiadó fogja megjelentetni.

Johann Wolfgang Goethe

FAUST

A Tragédia második része. 4. felvonás

(Részlet. Fordította és a jegyzeteket írta Márton László)

Az ellencsászár sátra.

A Császár és a négy világi Fejedelem.

CSÁSZÁR

- A győzelem, legyen bárhogy, nekünk adódott:
10850 Az ellenség zavart hada felmorzsolódott.
Emitt a trón üres; árulkodó a kincs;
Takarják szőnyegek; fölös hely semmi sincs.
Én, a Császár, kire sok Testőr ügyel óvón,
Népek küldötteit várom császári módon.
10855 Minden égtáj felől kapok jó híreket:
Birodalmam nyugodt, hív és alávetett.
Bár ebben része volt egy kevés mágiának,
A végén egymagunk gyürkőztünk a csatának.
Segítségünkre itt, ott véletlen siet:
10860 Ellenségre az Ég hullajt vért vagy követ,
A sziklafal csodás nagy hangját kiereszti,
Mely minket bátorít, míg őket megijeszti.
A vesztes elbukott, és szégyentől remeg;
A győztes felragyog, s hálás imát rebeg.
10865 Ki-ki csatlakozik, mintha nem volna vége:
„Dicsérünk, Istenünk!” – zengi ezernyi gége.
Legfőbb dicséret az, ha nézem magamat,
S a lelkiismeret bennem nyugodt marad.
Ifjú uralkodó hagy időt elrepülni;
10870 Megtanítja sok év a percet megbecsülni.
Ez annak perce, hogy egy legyetek velem
A Birodalomért, ti négy Fejedelem.

(Az elsőhöz.)

- Tiéd volt, jó uram, a hadvezéri pálca,
S jó volt az ötleted, hogy a hegy legyen álca.
10875 Békében cselekedd, amit korunk akart;
Most Főmarsall leszel; tessék, tiéd a kard!

Márton László (Budapest, 1959) Babérkoszorú-díjas író, drámaíró, műfordító.
Legutóbbi kötete: A mi kis köztársaságunk (2014).

FŐMARSALL

Eddig a seregged belföldön volt tevékeny,
Mostantól támogat messzi határvidéken.
Ha majd ellátogatsz a végváradba te,
10880 Lakomával fogad a vár üdvözlete.
A kardot csupaszon tárom akkor elébed,
Így jelképezve azt, mily hű a hadinéped.

CSÁSZÁR (a másodikhoz)

Mutattad hűnek és figyelmesnek magad:
Te légy Főkamrás! Nem könnyű feladat.
10885 Te leszel a feje minden házi cselédnek,
Kik, ha veszekszenek, velem alig törődnek.
A te példád nyomán szívlelje meg ki-ki:
Úrnak, udvarnak is miképp kell tetszeni.

FŐKAMRÁS

Nagyúr akaratát megtenni kegybe hozhat:
10890 Segíteni a jót, nem gáncsolni a rosszat.
Bölcs légy, de ne ravasz; higgadt, de ne csaló!
Ha te átlátsz, uram, nekem az lesz a jó.
Rendezek fogadást, úgy, ahogy te szeretnéd.
Ha enni még, eléd tartok arany medencét.
10895 Gyűrűdet őrzöm én, míg tart a kézmosás,
S ha csak rám nézel is, öröm fog el, csodás.

CSÁSZÁR

Hangulatom szerint nem kell nekem vigasság,
De néha mégsem árt. Ez egy komoly igazság.

(A harmadikhoz.)

Légy Főasztalnokom! Feladatként fogad
10900 Baromfiudvar és vadaskert és fogat.
Kedvenc étkeimet tálald minden időben,
Idény szerint, s legyen jól elkészítve, bőven!

FŐASZTALNOK

Én mindaddig, uram, keményen böjtölök,
Míg előtted finom étel nem gőzölög.
10905 A konyhának adom tudtul, hogy mi az ábra:
„A messzit hozd közel, késeit hozz korábbra!”
Bár tudom, egyszerű táplálékot szeretsz,

Leginkább házi koszt, szemet amire vetsz.

CSÁSZÁR (a negyedikhez)

Az udvar sok időt ünnepekre áldoz,
10910 Így te, ifjú vitéz, Pohárnokommá változz!
Gondoskodj róla, hogy pincénkben bármikor
Nagy bőségben legyen a legjobb fajta bor!
Te magad ne igyál! Maradj mértékletesnek!
A bornak ellenállj! Akkor bajok nem esnek.

FŐPOHÁRNOK

10915 Uram, az ifjúság, ha bizalmat talál,
Hamar lesz nagykorú: férfiként is megáll.
Én is csatlakozom a pompás ünnepélyhez;
Császári tálalót kezem szépen szegélyez
Díszedénnyel: arany és ezüst lesz tömérdek,
10920 És a legszebb kupát töltöm a kedvedért:
Velencei üveg, jó érzés kézbe fogni,
Bor ízét emeli, s nem hagy leittasodni.
Varázslatos e kincs! Benne bízunk ugyan,
De még jobb oltalom józanságod, uram.

CSÁSZÁR

10925 Mit tőlem kaptatok ezen a komoly órán,
Híven ejtette ki úri, megbízható szám.
Szent a Császár szava! Úgy lesz, ahogy beszél,
De erősítse meg egy rangos oklevél,
Mit aláírok én. Épp itt jön az a férfi,
10930 Ki ennek módjait és szabályait érti.

(Színre lép az Érsek, aki egyszersmind Főkancellár is.)

CSÁSZÁR

Boltozaton ha látsz erős zárókövet,
Örökké állni fog az egész épület.
Nos, négy Fejedelem! Eldöntöttük előbb már,
Udvarnak, háznak is kitől milyen előny jár.
10935 De ami az egész országot illeti,
Azt az ötösfogat együtt intézheti.
Akarom: legyetek egyenlők közt az elsők,
Így birtokotokat azokéval növelnök,
Kik lettek zendülők ellenünk hűtlenül.

10940 Birtokotokba így sok szép körzet kerül,
Sőt, terjeszkedni is adódik lehetőség:
Adásvétel, csere a módja, vagy örökség.
Így mint uralkodók kaptok minden jogot,
Amely törvény szerint egy nagyúrnak jutott.

10945 Úriszéken a ti szavatok az ítélet:
Fellebbezéssel ott senki fia nem élhet.
Tiétek az adó, vám, robot és tized;
Pénzverde, sóhozam s bánya nektek fizet.
Hálám irántatok oly nagy, hogy nem hibáztam,

10950 Mikor e jogokat mind-mind rátok ruháztam.
ÉRSEK

Ahányan itt vagyunk, köszönetünk ezer!
Ha nekünk adsz erőt, te is erős leszel.

CSÁSZÁR

Más rangot is adok, ti hárman és ti ketten.
Még életben vagyok, és van is élni kedvem,

10955 De tisztelt őseim hosszú sora nagy ív,
És emlékeztük az öröklétbe hív.
Ha híveimhez én immár nem kapcsolódom,
Majd ti döntitek el, ki legyen az utódom.
Ő lép oltár elé, övé a korona:

10960 Békében véget ér, amit kezdett csata.

FŐKANCELLÁR

Eltölti büszkeség és alázat a belsőt:
Így hajt fejet ötünk, a világon az elsők.
Amíg bennünk a vér nem keringeni rest,
Addig vagyunk – melyet könnyen mozgatsz – a test.

CSÁSZÁR

10965 Végezetül a szót, mit senki meg nem másít,
Most erősítse meg császári kézvonás itt.
Tartományotokon vagytok uralkodó,
De a feltétel az, hogy meg nem osztható.
Majdani szerzeményt s amit most adtam éppen,

10970 Elsőszülött fiú örökölje egészben.

FŐKANCELLÁR

Kész vagyok mondani: rögzítse pergament,

Mi értünk s a honért a jogszabályba ment.
A kancellárián elkészül a pecsétje,
S a kézjegyed, uram, hitelességét védje.

CSÁSZÁR

10975 Most pedig menjetek! Zárván e nagy napot,
Ki-ki gondolja át, mivégre mit kapott.

(A világi Fejedelmek távoznak.)

Jegyzetek

10849. előtt a négy világi Fejedelem: a cseh király, a szász herceg, a pfalzi őrgróf és a brandenburgi tartománygróf.

10851. árukkodó a kincs: azt tanúsítja, hogy a Császár közeli rokonai milyen sok pénzzel támogatták az ellenséget.

10858. egymagunk gyürköztünk: a Császárnak rossz a lelkiismerete a varázslat miatt, és igyekszik annak jelentőségét kisebbíteni.

10866. Dicsérünk, Istenünk: a „Te Deum laudamus” kezdetű himnusz. Győztes csaták után énekeltek.

10876. Főmarsall: az 1356-os német Aranybulla értelmében a szász választófejedelem.

10884. Főkamarás: a brandenburgi tartománygróf.

10895. Gyűrűdet őrzöm: a birodalmi pecsétgyűrűről van szó, amelyet az uralkodó a rituális kézmosás előtt lehúzott az ujjáról.

10899. Főasztalnok: a pfalzi őrgróf.

10906. A messzit hozd közel, késeid hozz korábbra: egzotikus, illetve üvegházban termesztett zöldségről, gyümölcsről van szó.

10910. Pohárnok: a cseh király.

10921. Velencei üveg: régi hiedelmek szerint nemcsak a részegségtől, hanem a mérgezéstől is megóv.

10931. előtt Érsek: a mainzi érsekről van szó. A további két egyházi választófejedelem a kölni és a trieri érsek volt.

10936. Ötösfogat: Goethe hét helyett csak öt választófejedelem szerepeltet.

10945. Úriszék: a földesúr ítélkezési joga jobbágyai és alattvalói fölött, illetve a földesúr (itt: a fejedelem) nevében eljáró bírói testület. A Császár monológjában sok középkori jogi kifejezés hangzik el.

10959. Ő lép oltár elé: a koronázás színhelye a középkorban a kölni székesegyház volt.

10966. Császári kézvonás: „Schrift und Zug”, vagyis az okirat szövege és a császár aláírása.

A jelenet hátralevő részében az Érsek (úgy is mint Kancellár) hosszasan sorolja az egyház követeléseit.

Még arról a kizárítandó – egyelőre tenger által borított – területről is adót akar szedni, amelyet a Császár Faustnak adományozott. Végül a Császár bosszúsan így kiált fel: „A birodalmamat felfalják az igények!”

A fordító ezúton is köszönetet mond a Magyar Goethe Társaságnak a munkájához nyújtott segítségért.

Johann Wolfgang Goethe (1749-1832) Ő volt Goethe.

MOULIN ROUGE 1927

Éjjeli két óra tájt fura hangot lehetett hallani a Nagymező utca egyik platójáról: klikkklíkklik, valami ilyesmi, csak i-k nélkül. S ha éppen felnézett volna a nyugalmát nem lelő flanőr az éjszakában, akkor hatalmas szárnyakat látott volna lassan, hangtalanul szállani, majd erős karmokkal landolni a fán, egy másik szívarcú lény mellett, aki úgy klikkklíkkelt, mintha a nagy bűdös semmiből adná az utolsó jeleket.

– Szervusz, kérlek, itt vagyok, mi történt? – mondhatta volna esetleg az újonnan érkezett gyöngybagoly. Akkoriban ugyanis elég számottevő gyöngybagoly-populáció élt Budapesten a bérházak még beépítetlen padlásteriben.

– Valami nincs rendben – válaszolt volna a vészjeleket kiadó társa –, rosszul vagyok, forog a gyomrom, homályosan látok.

– Ettél valami hülyeséget? – kérdezte volna a segítségére siető gyöngybagoly. Mert persze, hogy mihelyt meghallotta a hívást, azonnal röpiült párjához. Ez valahogy bele van kódolva, a gyöngybagolyok annyira monogámok, hogy képesek egymással leélni egész életüket.

– Csak egy kis patkányt – nézett volna ki fehér bohócarcából a párja.

– A francba. Lehet, hogy megint lemérgezték őket a humánok. Próbáld meg kiöklendezni. Csak nyugodtan, itt álldogálok melletted, ameddig kell, s

hogyan ne unatkozzunk, elmesélem neked, mit láttam itt kotolván, amikor te élelemre vadásztaál.

Éjfél körül járhatott, amikor az előtt a fortélyos ház előtt, amit Moulin Rouge-nak, Vörös Malomnak hívnak, megállt egy csillogó automobil, és két férfi lépett ki belőle. Az idősebb szmokingot viselt, nadrágszárának csíkja és olajozott fekete haja is megcsillant a jó sötétben. A fiatalabb tweedzakóban volt, alatta V nyakú mellény. Kicsit mintha vonakodott volna, szemmel láthatóan idegen volt neki ez a közeg, ám a másik annál magabiztosabban terelte a kapu felé, és hopp, eltűntek a szemem elől. Te hogy vagy? Hallasz engem?

Legyen az idegen fiú neve Beczásy, Beczásy Pista, még csak tizenkilenc éves, úton a hohenheimi agrárfőiskolára, a szmokingos úr meg az ő nagybátyja, Beczásy Bandy, sokat látott, kora negyvenes pasas, ez idő szerint éppen a Kossuth utca 4. szám alatti ékszerszalonnál délceg tulajdonosa, aki messés vagyont, mint annyian az első nagy háború után, abban az örömteli, barátságos és messziretekintő hangulatban, ami a magyar humánokat mindig is jellemezte, hát még a békediktátum után, szóval ez a Bandy is vagyont a legtisztességesebb módon szerzte. Figyelsz? Akkor miért nem nevensz? Pedig idén Henri Bergson kapja az irodalmi Nobel-díjat. Na jó, belátom, gyenge poén, és egyébként se vagyunk kacagó baglyok, ők tulajdonképpen nemrégiben kipusztultak, s ahogy így elnézlek, mi se vagyunk a legjobb bőrben. Na mindegy, folytatom. Bandy úgy lépett be a Moulinbe, mint ha mindenki rá várt volna, de neki per pillanat nincs ideje előadni a világ legjobb számát, mert éppen humanitárius szolgálatot tesz vidéki, trianonsújtotta unokaöccsének, akit, hiszen látják, milyen fiatal, tán még szűz is, fokozatosan kell beleereszteni az életbe.

Néhány vendéggel mintegy futtában lekezelt a szmokingos úr, de fél szemmel intett is az egyik pincérnek, aki szabad kezének ujjaival jelezte, hogy a hármas szeparét foglalták le neki meg kis protezséjének. Fölmentek hát a vörös bársonyszőnyegen, a falakon csillogó kandelábernek – ha mi oda betévednénk, alig is látnánk valamit, jóllehet azért a sok csillogás ellenére valahogy összejön nekik a félhomály.

Pista is csak pislogott ebben a csupafény, verőhomály közegben, óvakodva lépdelt a puha szőnyegen, kicsit szédült is, mert még soha nem tapasztalt olyasmit, hogy ő mozog ugyan, de hangot nem ad ki. De hiszen tudod, általában mennyire zajosak a humánok lépte. Akár a flaszteren, akár a kavicsokkal szórt úton, akár a pusztá földön mennek, hát az bizony messzire elhallatszik. Na mindegy, ők tudják.

A szeparében az első dolog, amin Pista tovább csodálkozott, egy csillogó fekete telefonkészülék volt. Ugyan mire való ez a készülék egy efféle revüszínházban, gondolta magában, kérdezni viszont, nagy megilletődöttségében, nem mert, egyébként is, most találkozott először a távolra szakadt, gazdag, egyedülálló nagybácsijával, aki ebben a családban is, a megbízható európai tradícióknak megfelelően, azt a nemes küldetést kapta, hogy beavassa őt a hímhutánok sajátos monogám életformájába. Banálisan édes az élet, s minden tojó egy cukorfalat, ha tudjuk, hogyan kell bánni velük. Vagy ahogyan ők mondanák: az utolsó ítéletnél minden kihagyott picját az orrodra húznak. Rafinált ízlés, ugye, szívem? Jobban vagy kicsit?

Egyetlen asztal volt a szeparében, míg odalent több asztalnál is szórakoztak, figyelte meg Pista a felállást. Még jó, hogy nem tette hozzá az ártatlankám, hogy a munka utáni megérdemelt szórakozásukat űzték. Szórakozáson, más szó nem állván rendelkezésére, ezúttal féktelen evés-ivást, vitézkötéses, popsit csak félig takaró, sujtásokkal díszített ruhácskában felszolgáló pincérlányfogdosást és harsogó hahotázást értett, ugyan mit is mondott volna ez a szemérmes, háromszéki fiú, aki élete vége felé, majdnem százévesen, az unokájának ugyan elmesélte az életét, s ezt a Moulin Rouge-i epizódot is megemlíttette, de azt, hogy hogyan találkozott későbbi feleségével, arról egy árva szót se szólt. Pedig, szívem, nézett a gyöngybagoly émelegő párjára, szinte annyira szerették egymást halálukig, mint mi.

Néhány lámpát lekapcsoltak, a teremben várakozó csend lett, és a picike színpad súlyosan díszített vörös bársonyfüggönyén, rögtön vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó arcképe alatt, megjelent egy erős, ovális fényfolt. Cirkuszi dobörgés, szüszpansz, a függönyt szenvedéllyel szétrántják, és pontosan a fényben (amit persze mi egyáltalán nem látnánk) egy félig fekete, félig fehérre festett arc jelent meg keménykalappal a tetején, és kitátotta ríkítóan kirúszozott száját.

Willkommen, Bienvenu, Welcome, énekelte, Pista meg nem tudta levenni a szemét róla, *Fremde, Étranger, Stranger*, és Pistának olybá tűnt, hozzá beszél az a nagy száj, hiszen ő itt annyira idegen, hogy ha anyanyelvén mondaná, hazudna.

Ugyanakkor örült is, hogy jó fogadtatásban részesül, a hangtalan lépteitől s a sok vöröstől még mindig szédülten valahogyan mégis biztonságban érezte magát Bandy mellett, akiről lerítt, hogy otthona ez a világ. A pezsgő már ott várt rájuk a jegesvödörben, amint Bandy pohara kiürült, a pincér azonnal utánatöltött, Pistának nem, mert ő határozott mozdulattal hártott, nagybátyja meg látva, hogy a fiút abszolúte elvárásolja a spektakulum, egyelőre nem erőltette az ivást.

– És most, Mesdammes et Messieurs, prezentálom a lányokat! – kiáltotta a Konferanszié. Pista elképedve nézte, ahogy jönnek a lányok sorra, egyik pirosban, a másik fehérben, a következő újra pirosban, aztán egy fehérben, s így tovább, csíkos lett tőlük az egész kicsi színpad. Fejükön valami fura fejdísz, mely darutollban végződött, fenekükből szintén valami tollszerű állt ki, de kedvesem, annyira hosszú tollakat képzelj, amilyen hosszú tollak már nincsenek is. Esküszöm, úgy néztek ki, mint valami ősmadarak! A Konferansziének mindőjükhöz volt egy jó szava, s ha mégse, legalább bekukkantott a szoknyák alá, vagy föllendítette őket úgy, hogy a nézőtérnek is része legyen a harisnyakötők és a mittoménmik látványában. Pista csak pislogott, úgy érezte, máris túl sokat látott, pedig csak most kezdődött az éjszakai műsor, még csak most kürtölte ország-világ elé az a fekete-fehér arcú bohóc, hogy a lányok, kérem, egytől egyik szüzek!

Dőlt a publikum a röhögéstől, Bandy is hahotázott, és rákacsintott unokaöccsére. Az meg csak nézett a becsületes, vidéki, trianonsújtotta arcával, és nem értette, mi olyan vicces. Bandy arra gondolt, hogy a megrontás szent küldetése mellett jól jöhet az életben egy erdőkel-mezőkkel, antik családi ét-készlettel bőven megáldott, bármikor átverhető rokon, így az éjszakának ebben a magasságában nem a lányok szüzességének fokozatairól világosította fel Pistát, hanem ruháik díszítésének szimbolikáját hajtotta az összetartozás csillogó, vörös malmára:

– Cserkészd csak be, fiam, azokat a gyönyörű sujtásokat a lányok miderjén. Ezek a sujtások utolsó szent örökségeink. Érettük mindent feláldoz egy jó hazafi, vagyonát, életét, s ha kell, a becsületét is! Mert vannak olyan idők, amikor beszélni kell, s van, amikor pénzt hamisítani. Ahogy Wass Albert bátyánk olyan szépen fogja megfogalmazni amerikai száműzetésében, a sujtásokat Isten adta, tündér ihlette, ember álmodta, senki őket a Magyartól el nem veheti.

Egy másik éjszakán, tulajdonképpen már pirkadatkor, egy enyhén illuminált társaságtól ez az egyetlen magyar örökség kicsit másként hangzott, valami olyasmit mondott az egyik fiatalember, hogy Amerikában egy magyar minde-nét elveszítheti, kivéve az akcentusát. Talán Beczásy Bandyval is így lesz, de egyelőre – jobban vagy kicsit? –, egyelőre még ott tartunk, hogy a Konferanszié csillogó, vörös szájában pörgeti a Helllllgát óriás nyelvvel, a Beczásy szeparében pedig felszolgálják az entrée-t: libamáj parfait, hajaj!, ahhoz, hogy akkora legyen az a máj, a libákba tömik a tápot, most gondold el, valaki szorosan tart, hogy moccani se bír, csőröd ki van pöckölve, s nyomják beléd – mutatis mutandis – a patkányt. De nézzük pozitívan a dolgokat, ugye? Ne csatlakozzunk a hivatá-

sos huhogókhoz, nekünk, gyöngybaglyoknak végül is semmi közünk az uhukhoz, ők bubók, mi tytonidák, szóval ezzel a libamájjal is úgy van, hogy ha nem a liba felől nézem, akkor pompás egy falat, s egy afféle mérgezett patkány, amelyet méltóztattál bekebelezni, semmiképpen nem vetekedhet velem.

Beczásy Bandy még rendelt Beluga kaviárt is, tudod, az a nagyszemű, amit úgy vesznek ki a tojóból, hogy élve föl vágják a hasát, nehogy megkeseredjen az ikra íze; mindezek mellé persze toast, ami kivételesen nem jár semmiféle gyomorforgatással, úgyhogy nem is részletezem, végül is neked az a feladatod, hogy hányjál, mint a lakodalmi kutya. Pista viszont, emlékszel, az a tizenkilenc éves háromszéki földesúr, aki először jár a Moulinben, alig is megnyugodva bácsikája kincstári eszmefuttatásától, jelzi a pincérnek, hogy megtöltheti a poharát azzal a Veuve Clicquot-val, azt remélve, hogy így talán nem tűnik el a női dekoltázsok, a pénzhamisítás és a hazaszeretet Bermuda-háromszögében. Őt ugyanis arra nevelték, hogy gondozza és becsülje a dolgokat, a létező dolgokat, a hazafiasság neki nem hímzés minta egy lenge női öltözéken, hanem munka és decens szórakozás, úgy mint teniszezés, lovaglás, olvasás. Ő mindaddig se tündérekkel, se fényben csillogással nem bajlódott, nem is értette hát, mit mond Vergiliusz:

– A világ legnagyobb igazságtalansága ért minket, Magyarokat, országunk kétharmada oda, és ti, kedves öcsém, ti is odavesztetek. Végünk van, de ne csüggedjünk – ezen a ponton kihörpintette maradék pezsgőjét, egyszerűen intve a borfiúnak, hogy újabb rendelés lesz –, ne csüggedjünk, fiam, mert velünk az erő! Kezdelem, gróf Teleki Pál nemrégiben bizalmasan tájékoztattott, hogy vitéz nagybányai Horthy Miklós éppen mostanság írja alá a Ducéval az olasz–magyar örök barátsági szerződést, és tudjuk, sem a Ducét, sem a mi ellentengernagyunkat nem olyan fából faragták, hogy veszni hagyják mindazt, amit becsülettel zsákmányoltak véreik.

Míg Beczásy Bandy unokaöccsének szólok, odalent a zsúfolt színpadon egy matrónakülsejű dizőz, keblén rózsaszín boát bögyörgetve, szomorkás dalra fakadt, melyben érthetetlen módon az Üllői úti fáktól kérdezte, hová repül az ifjúság. A Konferanszié röpködő mozdulatokkal ugrálta körül egy picike zsebtükört hol a dizőzre, hol a közönségre irányítva. A mi Pistánk mindenesetre éremlygett, mint te, pedig éppen most hozták a fácán consommét fürjtojással. Hozzá és Bandy föltett szándékához egy vastagabb szekszárdi siller paszszolt, és nemsokára enyhe félkörben fölálltak a színpadra a lányok, köztük azok is, akiket szüzekként mutatott be a Konferanszié, és kapkodták a zenére a lábukat fel egészen az orrukig. Pista érdeklődéssel bámulta őket, de nem látott

semmit. Bácsikája viszont pontosan látta, mire van irányítva a rover korba ért cserkész figyelmének célkeresztje, diszkrétan megkérdezte hát:

– Pistám, nővel akarsz-e beszélni?

Na, szívem, ennél a kérdésnél mesénk kétfelé ágazik. Kezdem a rövidebb verzióval: „Természetesen nemmel feleltem”, mondja szemérmesen mosolyogva, hetvenöt évvel később Pista az unokájának. A másik változat szerint a fürjtojás, a szokatlanul bőséges alkoholfogyasztás, a vörös bársony, a csillogás, a vitézkötések, a combok, a fülbemászó melódiák és a sztrэндzserség cocktail hatására a fiatalember csak mosolygott, és mintegy hullámzó tüllön keresztül látta, amint bácsikája maga elé igazítja a telefonkészüléket, mond valamit, int a borfiúnak, hogy töltsön még, rákacsint Pistára, és elégedetten hátradől. Kisvártatva oly hangtalan léptekkel, mint a mi röptünk, egy tündérszerű lény lép a szeparéjukba: zöld őzikeszemek, körülötte pávászínek, természetfölötti hosszúságú, sűrű szempillák, keskeny orrocsony, puha, nagyon vörös ajkak, a haj pedig ki se látszik az elegáns gyöngysapóból. Pista csak bámul, ő még ilyen szépet ilyen közelről nem látott, könnyű, csupa rojt selyemruha, őzsuta lábak arany színű túsarkúban. A tünemény kérdően Bandyra néz, aki szemével jelzi, hogy ezúttal ennek a fiatalembernek szól a rendelés. Szorosan odahúzza hát az őzsuta Pista mellé a székét, mélyen a szemébe nézve koccintásra emeli poharát, s miközben odalent a porondon valaki arról dalol, hogy beugrik a nagybögőbe, a szeparéban Beczásy Bandy küldetése teljesül.

Nézd, szándékosan nem beszélek a fürjtojásról.

A főfogást már három személyre hozatta ki Beczásy Bandy, őzbélszint rendelt Stroganoff módra, krumplikroketet, kísérőnek pedig egy kisebb pincészet médocját választotta, Château Cantenac Brownt Margaux-ból. Odalent a Konferanszié kíséret nélkül, falsetto hangon rázendített, hogy Ki tudja merre, merre visz a végzet. Aztán a dobokat seprűvel simogatni kezdték, a hegedűsök pizzicatója megadta a ritmust, a fúvósok is bekapcsolódtak, a Konferanszié pedig falsettoján áttért az I'm a pimp, I'm a thief, I'm a gangster kezdetű klaszszikusra. Jaj, szívem, mi van veled? Krhhhhhh!

Selyem Zsuzsa (Marosvásárhely, 1967) író, irodalomtörténész.

KÜLVÁROSI ÖSZTÖNÖK

1.

ahol minden egyes lépésnél úgy zenélnék
az örömlányok ékszerei, mint száz cintányér,
és az utcalámpák lejárt szavatosságú
rivaldafénye dicsőséget von az alakjaik köré,
ott a kisgyerekek esténként magukhoz nyúlnak.

a jövőben majd ilyen asszonyt szeretnének.
olcsó rongyokat tépnek a testekről álmaikban,
és azt képzelik, hogy a nő tőlük jobban élvezi.

2.

itt minden ölelésből gyerek születik,
és minden gyerek ok az ölelésre.
itt meglett emberek csak visszeres lábakról
írhatnak, mert ezek fonják körül
filléres életüket, és rángatózva
és szorítva szeretik őket.

miközben egy olyan zugot keresel,
ahová a legfelsőbb emeletekről sem látnak be,
megsaccolod a lány korát, mondasz neki
egy számot, de ő nem dolgozhat sem
olcsón, sem fiatalon, hát egy olyat válaszol,
ami mindkettőtöknek elfogadható.

3.

az ipar innen pótolja a tetovált arcú
színésznőket. a Rendező majd összerakja őket,
hiszen tudja, hogy a származás a lényeg,
ha együtt vannak, megfoghatóbb a film.

három különböző nemzetiségű férfi
fogja szétfeszíteni anyai szerelmüket,
mutatva meg a világnak, hogy ugyanaz
van mindenkiben.

a lemezeket majd megveszik a belvárosi
üggyvédbojtárok, biztonsági őrök, meg
pénzügyi tanácsadók, bizonyítva ezzel,
hogy vannak keményebb dolgok is az
előítéleteknél.

4.

a serpenyőkben szottyadt szívüket
pirítják, levedző sonkát, kőkemény
kenyeret raknak mellé, és úgy adják
gyermekeiknek, akár a desszertet.

sötétben kelnek, és sötétben fekszenek,
s egy futószalag mellett szerelik össze
a napok óraműveit.

ők ugyanazt az esküt tették le
feleségüknek, mint egy vezérnek,
és a halála után sem gondolkodtak el
a megváltó halandóságán.

őket sem kíméli a város.

FACELIFT

Az utcára nyíló ajtón, a többi bérháztól eltérően, nem volt zár. Azok a kétes elemek, akik miatt a zárat, kaputelefonokat és riasztókat be szokták szereltetni, benn laktak a házban.

Ricsi mégis bizalmatlan volt. Fél éve jártam hozzá, kéthetente-tíznaponta, mikor hogy, de mindig végig kellett csinálni a rituálét. Megálltam a húgyszagú kapualjban és intettem neki. Ő hívta a liftet. Becsuktam magam után a kaput, és odamentem hozzá. Kezet fogtunk. Én szálltam be előbb a liftbe. Bezárta a belső ajtót, megnyomta a legfelső emelet gombját, aztán a második emelet után felrántotta az ajtót és a lift megállt.

Adtam a pénzt, adta a füvet. Tekerek egy rövid cigit, mondta. Én megbíztam benne, és szívesen kihagytam volna ezt, de ő azt mondta, hogy ragaszkodik hozzá. Nehogy azt hidd, hogy valami szart adok el neked, mondta, de én tudtam, hogy csak beszélgetni akar.

Két-két slukkot szívunk, és a liftben már látni sem lehetett a füsttől. A tűzjelző ki volt flexezve. Fejbevert a cucc, megszedültem. Ricsi, menjünk tovább, mondtam, levegő kell. De Ricsi kitémasztotta a lábával az ajtót.

– Azt láttad, amin az Obama testőre van? – kérdezte. Megráztam a fejemet. Telefonról elindított egy Youtube-videót. Angolul volt, próbáltam a szövegre figyelni, de nem hallottam jól, mert Ricsi folyamatosan beszélt. Hogy néz-

zem meg, ott az a testőr, az tökre olyan, mint egy hüllő, és hogy biztos ő is egy anunaki, egy gyíkember, és hogy itt a bizonyíték, hogy az Obama a gyíkemberek ügynöke, ráadásul a videó valami amerikai–izraeli konferencián készült.

Néztem a videót, tényleg fura feje volt a testőrnek, de nem volt egyértelműen olyan, mint egy hüllő. – Mit mond? – kérdezte Ricsi. – Nem hallom, mert folyamatosan beszélsz – mondtam. Akkor abbahagyta, és a videó utolsó mondatát le tudtam neki fordítani. Mármint a lényegét, hogy itt a bizonyíték, hogy az illuminátusok tartják a markukban az emberiséget.

– Ugye! – mondta Ricsi. – Engem is követnek egy ideje a gyíkemberek. Fel szereltek valahová egy kamerát, mert mindig pontosan tudják, hogy mit csinálok. Lehet, hogy az agyamba.

– Ricsi, szerintem te túl sokat anyagozol – mondtam. – Pihened kéne. És szálljunk már ki légszűri a liftből, mert nincs itt benn semmi oxigén.

Ricsi nem volt hajlandó újraindítani a liftet, mert még el akart mesélni egy történetet arról, hogy követik őt az utcán az álruhás hüllők. Kérdeztem, tolt-e előtte valamit, mondta, hogy egy egész bélyeget, de nem azért volt, meg tudja ő különböztetni a halat a valóságtól. Szédültem. Ricsi arról beszélt, hogy egyszer a gyíkemberek el fogják őt kapni, és le fogják operálni az arcát, hogy amögé bújva járálhassanak Budapesten. Jó vicc, gondoltam, pont egy ilyen sittes arc mögé akarnak majd bújni a gyíkemberek. Bár ahhoz, hogy olyan embereket tegyenek el láb alól, akik senkinek sem hiányoznak majd, keresve sem találhatnának jobb helyet a Szigony utcánál.

Bevillant egy kép reggelről. Anyám. Az arckifejezése rémisztő volt, a facelift óta van a mimikájában valami idegenszerű. Kinn állt a kertben, éppen kelt fel a nap. Hatalmas kertünk van, keleti fekvésű, a Rupphegyen. Kora reggelente fényárban úszik. De anyámat csak a vakondok érdeklik. Mindent kipróbált már. Füstölővel gázosította el őket, de túléltek. Sűrű szövésű hálót tetetett le a gyeper alá, hogy a szerencsétlen kis dögök ne tudjanak feljönni, de szétrágták. Végül arra jutott, hogy hajnaltájban kimegy, és lesben áll egy lapáttal. Hát ez bejött.

Anyám pépesre verte a vakondot a kertben. Ott feküdt a cafatosra szakadt kis test a zöld gyeperen, fekete szőr, piros vér. És anyám ijesztően vigyorgott. A botoxtól valami furcsa, nem emberi grimaszba torzult az arca, ha nagyon szélesre húzta a száját.

– Az alakváltók néha maguk se tudják, hogy hüllők, amíg meg nem hallanak egy felsőbb utasítást – magyarázott Ricsi. Kirázott a hideg, és hányingerem kezdett lenni.

Bevillant egy másik kép. Apám rezzenéstelen arca. Nála töltöttem a napot, az éttermében, ma jöttek hozzá az ételfotósok. Igazi profik, megvannak a trükkjeik. Minden húst csak egyharmadig volt szabad megsütni, belül nyers maradt az összes. Aztán összekenték barna cipőpasztával, a rizst meg hajlakkal. A kávéra, süteményekre tejszínhab helyett purhabot fújtak. Gyönyörűek lettek a képek, de utána mindent ki kellett dobni, kábé százezer forint értékű étel ment a kukába. Apám végignézte, a szeme se rebbent.

– Az illuminátusoknak az a mesterterve, hogy a média manipulálásával és az élelmiszerek mérgezésével irtják ki az emberiséget – mondta Ricsi. Eszembe jutott a cipőpasztával bekent szarvascomb szaga. Nem bírtam tovább, ki-dobtam a taccsot.

Ricsi végre újraindította a liftet. Felmentünk a hatodikra, aztán vissza a földszintre. – Azért bejön a cucc, nem? – kérdezte. Némán bólogattam. – Vigyázz magadra, tesó – mondta. – És nehogy beszervezzenek az anunakik.

Kiléptem az utcára. A tenyeremmel letöröltem a megizzadt arcomat. Egy pillanatra olyan érzésem támadt, mintha le tudnám húzni a fejemről a bőrt. Elkaptam a kezemet az arcomtól.

Mentem ki a buszmegállóba, végig a kivilágítatlan utcán. A kapualjakban kurvák ültek, de most egyik se szólt utánam. Egy kiskölyök odarohant mellém, magyarázott valamit, de nem értettem. Ránéztem, elhallgatott, és riadtan elfutott.

Nincs más hátra, gondoltam, meg kell próbálnom. Belemarkoltam a bőrbe az állkapcsom fölött kétoldalon, és elkezdtem húzni felfelé.

Milyen furcsa lenne, futott még át az agyamon, ha lejönne. Aztán pedig arra gondoltam, hogy ha lejön, akkor majd visszahúzom, és igyekszem mindent úgy csinálni tovább, mint előtte.

Karafiáth Orsolya

A HŰSÉGESEK

Az én hűségem volt előbb, bizony.
Már így születtem. Nem kérdés, de tényleg.
A torkomat szorítja, ott lakik.
Hallod, miket mond? Nagyszerű igéket!

Az én hűségem sokkal jobb a tiédnél!
Mindig ölel! Makacs. Ragad, ragyog!
Szikrázik bennem, megmutatkozik.
Rám nőtt, akár a tapló. Ő vagyok.

Gőgös lettem, igen. Van rá okom.
A hűség vértéz, elfogad örökbe.
Nincs szükségem a konkrét égre, földre.

A jó hűség az nem gondolkodik.
Te romlékony, te múltó, semmi te!
Hogy bízzak benned, hogyha kérdezel?

A HÁBORÚS ÉVEK

Mindegy, milyen napszak van, én fiatal férfiakra gondolok
és rossz versek jutnak eszembe a télről.

Pedig ez még nem is a tél. Kedvenc idénygyümölcsöm
a gránátalma.

Álmomban félbevágott fűgékhez
dörzsölöm a szám, aztán később is
összemaszatom magam valamivel.
A délutánra ígért sötétben ébredek fel.

A HÁBORÚS ÉVEK VÉGE

Anyá, találtam egy fiút
a pincerésben.
Didereg, és othelloízű a szája.
Felöltöztethetem?

GERENDÁK, RÁCSOK

Nem, szerintem a tervrajz sem volt túlzott,
stabil állványzat, minőségi téglá,
nem volt szükség kölcsönre, haladékra,
az építményünk mégis összezsúszott;

s utólag szánalmas így számba venni,
a cement mért nem időre szilárdult;
a fa- és acélszerkezet kitágult,
és nem tartotta végül egybe semmi.

Gerendák, rácsok... Minek felsorolni.
Hány zsák kőpor veszett – most kár a tinta;
hosszú leltárnyi csend ül, rég ahol mi –

nem vagy, s nem fogok úgy beszélni, mintha;
kötőanyag voltál, réstöltő holmi.
Építkezni kezdtem a romjainkra.

HÁROM EURÓPAI TÖRTÉNET

*„Ifjú, öreg mind örül,
szabadságuk fénylik,
piros gömbön felröpül,
egyenest az égig.”
(Szamuil Marsak)*

A SÖR

Adatközlő hősöm éveken át büszkén meséli, hogy annak idején ő is ott volt a fiúk között, akiket 1973 egy késő tavaszi délutánján, nem sokkal az alapkövetés után, a fővárosi újság riportere megkérdezett, mit gondolnak a családi házaik helyén hamarosan felépülő új pozsonyi tömbházakról. Hősöm és barátai a liget egyik rácsos asztalánál söröztek, ő akkor már 15 éves, elsőéves szakközépiskolai tanuló, de ezt valami miatt nem hangsúlyozza. Hősöm ugyanis néhány jelentéktelen részletet kihagy a történetből. Az valóban igaz, hogy a fővárosi lap kíváncsi riportere az ő orra alá is odatolta a mikrofont, ám ő ekkor azt válaszolta, hogy pont leszárja az egészet, az összes redvás panelházat, mert ilyen rohadásban, ami itt van, se így, se úgy nem lehet élni, a Spartak is megint kikapott a bajnokságban, szóval felőle aztán az Úttörőpalota helyére is panelt építhetnek, neki már az sem számítana. Másnap persze megjelent a cikk fotóval, mindennel, hogy a helyi fiatalok rendkívül boldogok és bizakodóak az új lakásokat illetően, véleményük szerint ezek a nagy épületek, a közös lépcsőházak, a széles, fás utcák elősegítik majd a természetes kollektivizálódást, és részükről alig várják, hogy beköltözzenek. A fotón mindannyian vidáman mosolyognak, az apró hiba mindössze annyi, hogy a felületes képszerkesztő nem retusálta ki alaposan az oda nem illő részleteket, és így a fotó jobb alsó sarkába még éppen beúszik az egyik korszóból ki-

buggyanó leheletkönnyű, vidám sörhab fehérje. Adatközlő hősöm apja, a Nagyfater viszont csak a „természetes kollektivizálódásig” jut el, amikor csattan a pofon, a képre már nem is marad ideje. A sör miatt?, kérdezi hősöm az apját. Milyen sör?, kérdezi a Nagyfater. És ekkor csattan a második. Nagy erény a kussolás, gondolja ekkor hősöm nagyon helyesen.

A BÜFÉ

A büfé krómos-fényes villanásai a Patronka megálló felüljárója alatt a pozsonyi tavaszban. Mindig vonzza a tekintetem a troliról, minden reggel és délután, ám először mégis egy éjszaka lépek be a büfé ajtaján. Amikor néhány órával korábban leparkolok vásárolni, elkövetek egy hibát: a lejtőn állok meg, az autó motorja pedig már nem tudja fölszívni azt a maradék kevés benzint. Nem indul. Elmegyek hát benzinkutat keresni, a város szélét levágó autópályáig kell sétálnom, egészen a Patronkáig, hogy találjak olyat, ahol kanna is van. Ha kanna van, minden van. De innen már megint nagyon messze van az autó. A gyaloghíd alatt ekkor pillantom meg a büfét, a neonfényben elsőre meg sem ismerem. Belépek, szavak nélkül rendelek, sört, keserűt, a benzineskannát a lábamhoz szorítom. Még a felénél sem járok az italoknak, amikor belép a melegítőnadrágos, bőrdzsekis férfi, nem szól senkihez, egy kulccsal sorban kinyitja a fal mellett zümmögő nyerőautomatákat és nekiáll pénztárcába gyűjteni az aprópénzt. Precízen, lassan, szűk, pontos mozdulatokkal dolgozik. Aztán megáll egy asztalnál, papírt vesz elő, számolni kezd. Senki nem néz rá, láthatóan tartanak tőle. A bal kezén vékony, feszes kesztyű, tekintete fűrge és ellenséges. Gyűlöli minden atomját ennek a neonfényes létnek, a krómozott bárpultot, a mozgó lábú asztalokat, a klóros véccészagot, de leginkább azt, amiben mindez összesűrűsödik, az embert. A maga világában ez a férfi ugyanis úr. Nála van a buksza, valaki rábízta ezt a bukszát, és ha így van, akkor ő most valaki. És valóban úr: számolás közben a kesztyűs ujjával túrja az orrát. Körbeleng mindent a gyűlölet, és érzem, ahogy én is lassan fölveszem. Állok egy külvárosi kocsmában, benzineskannával a lábaim mellett, és telepedik rám a kesztyűs férfi gyűlölete. Nem jó kombináció. Rájövök, hogy ez végül is tárgy nélküli gyűlölet. Egyszerű és kézre álló. Kényelmes. A kesztyűs férfi így oldja meg az éjszakát. A nappalairól nincs információ. Később találok egy taxit, fáradt vagyok, ma olyan napom van Pozsonyban, hogy nem kísérletezek, nem próbálkozom a magyarral, de tulajdonképpen nem próbálkozom az angollal sem. Nem szólok. Mutatom a térképen, hová megyünk. A taxis kedvesnek látszik, nem zavarja a benzineskanna, beszélget vele. Aztán mégis büdös. Nem szól: letekeri az ablakot. Amikor megérkezünk, a

sofőr a biztonság kedvéért nyom még egyet a taxiórán, az kettőt pittyen, és az ár, a végösszeg, hirtelen a kétszeresére nő. Nem szólok. Fáradt vagyok. Az a generáció vagyok, amelyik nem szól. A taxis sem szól, amikor ugyanezt csinálják vele az okmányirodában, az étteremben, a tárgyaláson. Alázzák, aláz. Nem szólok. Amikor a tárcájába nyúl a visszajáróért, hangosan számolni kezd: egy, kettő, három, mondja magyarul.

A KULCS

Átmegyek Bécsbe, hogy európai legyek. Átmegyek európainak lenni, 2014-ben. A vonatjegy olcsó, megéri, Pozsonyigetfaluból közvetlen járat megy, talán ezért újíttatták föl a vasútállomást. Megállok a végtelen európai belvárosban, fölém magasodnak a három- és négyemeletes házak. Itt valahogy minden magasabb, mint Pozsonyban. Minden sűrűbb. Záródnak a csúcsos tetők az égbolt alatt. Megállapítom, hogy az európaiak színes nadrágokban, színes ingekben járnak, és sok a színes szemüvegkeret. És minden kétszer annyiba kerül. Talán a színek miatt. A sör, a bor, a csípős csirkeszárny; a létezés. Tiszta sor. Hömpölyög a bécsi tömeg az aranyputtók alatt. Visszafelé a jókora, éppen átépítés alatt lévő bécsi vasútállomáson megállok. A metróból fölfelé észreveszem, amint egy lány megtorpan a peronon, valamiben talán meg is botlik, mindenestre kiköppen a magabiztos, jó kedélyű, bécsi lendületéből. Egy kulcscsomó. És sehol senki. Körbejárja, gondolkodik, mi legyen vele. Én is gondolkodom. Mert a metróban sehol egy ember, mármint dolgozó nincsen, csak utasok. Közlekednek. De nincs más sem, egy modortalan biztonsági őr, akit gyűlölni vagy ki-nevetni lehetne, de még egy árva ellenőr sincsen, hogy lebukj. Akkor kinek adjuk le a kulcsot? Ezen gondolkodik két európai. A talált tárgy helye hol lesz? Látszik, hogy a bécsi lány most szembesül a rendszerhibával: ha mindenütt csak automaták, akkor nincs kihez szólni, nincs kihez fordulni. Akkor egyedül vagyunk. Tesz még néhány lépést a kulcscsomó körül. Aztán elindul. Egy pillanatig úgy tűnik, mintha lehajolna, de aztán mégis inkább elindul. A bécsi lány nem tudja értelmezni a problémát. A lány otthagytja a kulcsokat a földön. Közelebb lépek. Nézem a kulcsokat. Szépek, fényesek. Most lehetne egy bécsi kulcsom. Csak nem tudom, hogy mihez. Közben odakint, a Stephanplatzon megy minden tovább, megcsillan a fény egy aranyputtó seggén.

Czinki Ferenc (Székesfehérvár, 1982) író, szervező. A szöveg írása idején a Visegrádi Alap irodalmi ösztöndíjasa volt Pozsonyban. Első könyve Egy kocsma város címmel jelent meg 2014-ben.

Prágai Tamás

CSONKA SZONETTEK

Őszi távlat

Írni valamit – zörgő dobozokat rázni egy cserjeágon. A dobozban kockává tömörödött szavak, egy régi nyelv csontba karcolt igéi.

Hajnalban zörögni kezd az erdő, retteg és fázósan reszket a cserjezugban a szél kutyája. Kezdd meg

szeánszod, emelkedj: csontos ujjakkal utánad nyúlnak lentről

a szemérmes, levelenként vetkező fák.

Marketing

A legjobb arcom mutatom: számodra primőr akarok lenni, első osztályú áru – banán vagy narancs, kapós a majomketreben.

Darabolj fel, bonts gerezdekre. Tehetségem? Tiéd. Munkabírás, alkotóerő? Neked adom, amit csak éppen elvársz,

mindent, igény szerint, saját bőrbe kötve. Bontsd ki, ami kell. Hidd el, megérem

a pénzem: szervenként adom neked magam.

Prágai Tamás (Budapest, 1968 – 2015) József Attila-díjas költő, író, szerkesztő.

Bödecs László

NYUGALOM

Az elmúlt évek romjai megállapodtak.
Helyezkedésük végeztével talajt képeznek.
Az alattuk rohadók szagát elvitte a szél,
kis vadvirágok, zöld moha nő helyükön,
az elszaporodó patkányokat és férgeket
pedig már kiirtották.

Magas helyeken
már nyugalommal ül, aki ülhet,
ahová nem hallatszik fel semmi,
egymás között kell csak
megbeszélni, hogyan épüljön és mi
a frissen képzett talajon,
míg kisebb egyenetlenségei
újra kisimulnak.

Az emlékeket megszépíti a megszokás,
a folytatásnak egyetlen, apró feltétele.
Pár álmatlan éjszaka az egész,
magától megoldódik,
az élők természete az alvás.

Az imbolygó házak repedései
a megmozduló talajlemezek mentén,
a bármikor lehulló téglák,
a bárhol beszakadó utak és
támasznak is gyenge falak
csak az éppen szerencsétlenül jártat
kell, hogy zavarják,

aki itt van, sűrűn pislant,
amennyit csak bír, alszik,
és az idejében meghaltak
nyugodtak lehetnek igazán.

Bödecs László *(Szombathely, 1988)* költő. Kötete: Semmi zsoltár (2015).

Hamzakő. Így nevezték el a tíz-tizenöt centis szabályos fehér kockákat. Három nap alatt hullottak le az égből, könnyűek voltak, akár a hópelyhek, de amikor földet értek, olyan súlyuk lett, hogy több ember is alig bírta egyet-egyét megmozdítani. Nálunk, a faluban szombat este találták meg az elsőt a templom bejáratától néhány méterre, a járdán. A pap a sekrestyés fiúval akarta arrébb tetetni, aztán kiderült, hogy még ketten se bírják, segítséget kellett hívniuk. Reggelre a kő visszakerült a járdára, akkor újra arrébb vitték, egészen be a fűbe, a nagy juharfa mögé, de hiába, mert két perc múlva megint a járdán volt. A sekrestyés fiú a templom előtt nézte végig, ahogy a kő néhány centiméterre emelkedik a földtől, aztán megkerülve a juharfát visszalebeg a járdára. Amikor a hívek első csoportjai megérkeztek, fennhangon magyarázta nekik, hogy mi történt, és azonnal le is vonta a következtetést: ez az ördög műve, más ilyet nem tudna csinálni. A pap a szentmisén mintha csak erre reflektált volna, szó szerint azt mondta, hogy a követ Isten helyezte vissza a templom elé, más ilyenre nem lenne képes. Aztán még hozzátette: bizonyára így mutatkozott meg nekünk, földi halandóknak, mert felfogni őt teljes valójában úgyis képtelenek lennénk.

A második hamzakőre a favágók bukkantak rá hétfőn délután egy erdei tisztáson, de csak a hírt hozták, a követ nem. Akkor még voltak tévéadások, működtek a rádióadók és a mobilátjátszók, műholdas adatokra hivatkozva bementék,

hogy több tucat hamzakő hullott az ország keleti felére, megközelítésük tilos, hatósági eljárást von maga után.

Én hetente kétszer, kedden és pénteken jártam az erdész lányához, az apja ezeken a napokon ment továbbképzésre a városba. Vanda huszonnyolc éves volt, kicsit idősebb és magasabb, mint én, és mindig mosolyogva várt az erdészlak teraszán. Azon a kedden is ott állt, de nem engem nézett, az erdőt fürkészte. Ahogy közelebb értem, már én is láttam a kék overallosokat a távoli tisztáson. Legalább harmincan lehetek, hosszú fémoszlopokat pakoltak le három teherautóról. Néhány öltönyös is volt velük, ők irányították a munkát.

Az erdészlaktól nem láttunk rá a tisztásra, igaz, nem is nagyon érdekelt minket, mi folyik ott, de kora délután, amikor eljöttem Vandától, kihoztuk a teraszra az apja látcsövét, mert az oszlopok egy része akkor már állt. A hosszú póznákat állványokon hegesztették egymásba, úgy meredtek az ég felé, akár valami hatalmas antennarendszer. Addigra újabb autók és munkások érkeztek, néhányuk a tisztás szélén álló magasfeszültségű villanyoszlopon szerelt, a többiek az antennarendszert kerítették körbe zöld dróthálóval, és a látcsővel jól látszott az is, hogy az oszlopreneteg közepén ott a hamzakő, amelyre a favágók bukkantak előző nap.

A faluban azt beszéltek, az erdőben zavaróállomás épül, egyesek szerint valami egészen más, de hogy mi, azt ők se tudták megmondani. Kedden este a tévé és a rádió még folyamatosan azt ismételte, hogy a vizsgálatokra és egyéb okból elszállított hamzakövek mindegyike visszatért az eredeti helyére, közben több baleset is történt, ezért a kövek megközelítése tilos. Bementék azt is, hogy a kövek a légkörön kívülről érkeztek, hétfő délelőttig kisebb foltokban több tucat hullott le belőlük, de azóta nem találtak újabbat. A hamzakövek mérete és elhelyezkedése feltételezhetően bináris kód, a kisebbek jelentik a nullát, a nagyobbak az egyest, és ezek a számsorok több földrajzi helyre utalhatnak.

Nálunk a templom előtt a kisebbet, a tíz centis élűt, az erdőben a tizenöt centiset találták. A templom előttihez nem építettek semmit, nem is bántották, csak körbekerítették zöld dróthálóval, és a nagy juharfa árnyékából két fegyveres katona őrizte.

Szerda hajnalban dübörgésre ébredtem, teherautók húztak el az ablakom alatt, és mire megvirradt, az utcákat ellepte a hadsereg. Ellenőrzőpontokat állítottak fel, az orvoson és a postáson kívül csak azokat engedték a falu erdő felőli része felé, akik igazolni tudták, hogy ott laknak, de a település határát ők sem hagyhatták el. Reggelre megszűnt a tévé- és rádióadás, és telefonálni sem lehetett, a mobilok elnémultak. A hivatal épületére és néhány házfalra plakátot ra-

gasztottak, amelyen a lakosság türelmét kérték, illetve felsorolták a katonaság intézkedéseit, többek között azt, hogy a hét minden napján délután háromkor költöztető teherautók indulnak, aki tehát el szeretné hagyni a települést, megteheti. A templom ajtaján is állt egy felhívás, a pap péntek délelőttre rendkívüli misét hirdetett. Tudtam, hogy aznap nem jutok el Vandához, beültem hát én is, hogy átgondoljam, mit tehetnék. A padsorok megteltek, a pap a globalizációról, a megsokasodó hamis prófétákról és a végítélet elközeledéséről beszélt, aztán arra kérte a híveket, hogy erősítsék meg a hitüket. Mire hazaértem, a házinéni rántott csirkét készített, és meghívott ebédre. Mióta a fia elköltözött, nem járt templomban. Azt mondta, gondolkodott rajta, hogy ma ő is eljön, aztán úgy döntött, már nem mozdul, se templomba nem megy, se a falut nem hagyja el többé, ha úgylis közel a vég, akkor legalább itt érje.

Ebéd után kifizettem neki az albérlet árát egész hónapra előre, összepakoltam a hátizsákomat, és abban a reményben köszöntem el, hogy hónap végéig vagy akár már néhány nap múlva visszatérek. Gondoltam, megkerülöm a falut, és ha a másik oldalról be tudok menni az erdőbe, mégiscsak megnézem Vandát az erdészlakban, ha meg nem, akkor begyalogolok a városba, hogy lássam, mi van ott. Alig hagytam el az utolsó házat, már látszott a katonai kordon az erdő körül, így hát megfordultam, és elindultam a dűlőn, az embermagasságú kukoricaszárak között, tele volt velük a határ. A város nincs messze, aszfalton is csak nyolc kilométer, de erre talán még kevesebb. Félúton, a bányatavaknál, ahonnan már látszanak a templomtornyok, megálltam, hogy pihenjek kicsit és rágyújtsak. Két éve, amikor elküldtek a városi papírüzemből, itt húztam meg magam pár napig. Akkor még megvolt az ipartelep, a tavaktól a téglagyárba homokot és agyagot szállítottak a kisvasút csilléiben, néha fát az erdőből, és műszak végén a munkásokat. A biciklijüket feldobálták az utolsó járat kocsijaira, felugráltak, és egészen az égetőkemencéig mentek, onnan már csak három kilométer a város. A felszámolásakor a gyárudvaron rengeteg téglá megmaradt, akkor döntöttek úgy, hogy nem messze a bányatavaktól lakótelepet építenek. Végül mégsem készült el, az egyetlen megkezdett épület süllyed, az agyagos talajon erősebb alapozás kellett volna, nagyobb eső után a lakótelep helyét meg se lehet közelíteni. Igaz, mostanában már szép időben sem jár erre senki, a környékeliek évekkal ezelőtt mindent széthordtak, csak a négy fal maradt és köztük a szétázott, sárba taposott tető, amit gyerekek készítettek még annak idején a sínek mellett hagyott, összedrótozott nádkötegekből, hogy felrakják a csupaszerendákra.

Eldobtam a cigarettát, és elindultam az épületroncs felé. Bent szétnyitott, fekete műanyag koporsókat találtam, egymásba csúsztatva, tizenkét magas ha-

lomban álltak, lehetett belőlük vagy négyszáz. Nemrég kerülhettek ide, mert por nem volt rajtuk, és ahogy kifelé fordultam, a bejáratnál megláttam a teherautók friss keréknyomait is.

Még szűk félórát gyalogoltam, amikor megszólalt a telefonom. Hangüzenet várt Vandától. Elmondta, hogy az apjával a városban vannak, aztán többször bediktálta az utcanévet és a házszámot. Kedd óta először éreztem örömet, és átjárt az az ismerős bizsergés is, ami a találkozásaink előtt szokott.

Mire a megadott utcához értem, eleredt az eső. Gondoltam, beállok a sarki tömbház melletti fa alá, ott nem esik annyira. Kivárom, míg csendesedik, akkor átfutok az utca másik oldalára, az ereszek alá. Végül mégse mentem, mert ahogy felnéztem a virágágyással körbevett tömbház üvegezett falára, megláttam a második emeletről kihajoló nőt. Hatvan év körül lehetett, könyökét a korlátot támasztotta, a haja csapzott volt, és ócska, fényes pongyolát viselt. Először azt hittem, cigarettázik, csak aztán fogtam fel, hogy nekem integet. Lassú, bizonytalan mozdulatokkal kezdte, később egyre határozottabban hívott. Ránéztem a házszámra, ugyanaz volt, mint amit Vanda megadott, úgyhogy a bejárat ajtóhoz léptem, és felszaladtam a másodikra. Ahogy befordultam a nyitott folyosóra, megcsapott a huzat, és a hajamról elindult esővíz végigcsorgott az arcomon. A nő nem szólt, szélesre tárta a lakásajtót, aztán intett, hogy menjek már. Csak akkor ismertem meg.

– Vanda? – kérdeztem bizonytalanul, mert inkább mintha a saját anyját láttam volna.

– Én vagyok – mondta.

A hangja és a gesztusai ugyanolyannak tűntek, mint az erdészlak teraszán, de ez a Vanda legalább hatvanéves volt.

– Mi történt? – kérdeztem.

Nem tudom, felelte. Aztán hellyel kínált, és közölte, hogy szerdán állítólag a tévé és a rádió is azt ismételtette, hogy csak valami kísérlet volt az egész, de ő már nem tudja, mit gondoljon. Neki senki se hisz, pedig aznap reggel a saját szemével látta a kék overallosok összeaszott holttesteit, egy irányba feküdtek a földön, tele volt velük a tisztás. Persze ez senkit se érdekel, senki se foglalkozik vele, mennek a szappanoperák, folyik tovább az élet, mintha az egész meg sem történt volna, mintha ez kívül esne mindenben.

Leraktam a zsákomat, és végre leültem. Akkor vettem észre az apját, a másik szoba heverőjén feküdt, infúziós cső lógott ki a karjából. Az arca ráncos volt, engem figyelt, vagy legalábbis először úgy tűnt, de miután köszönésképpen a szemébe néztem és bólintottam, még csak nem is pislantott, üres tekintettel bámult tovább a semmibe.

– Így találtam rá szerda reggel az erdészlak mellett – mondta Vanda. – Azonnal kocsiba tettem, behoztam a kórházba, de nem tudnak vele mit kezdeni. Tegnap engedték haza saját felelősségre.

Kinéztem az ablakon, a belső udvarra lehetett látni. Aztán, ahogy lassan felseljlett az üvegben az arcom, megrettentem.

Ránéztem a kezemre, kimentem a fürdőszobába, és a tükör elé álltam. Vagy öt percig figyeltem magam, mire valamennyire megnyugodtam. Nem láttam változást.

Szárazra töröltem a hajam, és visszaültem Vanda mellé.

Azt mondta, valamikor régen olvasott egy cikket arról, hogy nemcsak a fény, de az idő is hullámtermészetű, vagy valami ilyesmi, már nem emlékszik pontosan. A lényeg, hogy ha ez igaz, akkor a kövek miatt valahogy összezavarodhatott ez a hullám, és vele az idő is, de jöhet egy másfajta hullám, és akkor újra minden a régi lehet.

– Igen – mondtam.

– Eltelt az életem, és nem történt velem semmi – sírta el magát Vanda. A könnyei végigcsorogtak az arcán, aztán be a fényes pongyola alá. Odanyújtottam egy zsebkendőt, de eltolta magától.

Még sokáig ültünk egymás mellett, hallgattuk, ahogy kopog az eső az ablakon. Éjfél után elállt. Kint alig volt fény, az udvari tócsákban tükröződött a telihold.

Kiss Ottó (*Battonya, 1963*) író. Gyulán él. Írt novellákat, regényeket, gyerekkönyveket. Kísérletező alkotó.

Aczél Géza

ALAPTÖRVÉNY

áll egy lerohadt rozoga ház a kereszteződésben már
vagy negyven éve mire kibogozódtak róla
a nemzetközi tulajdonviszonyok ránk szakadt eme
térsgben szokatlannak tűnő liberális béke
senki sem gerjedhetett rá a rozsdás vaskampókkal
teletűzdelt sűrű keresztlécre a bűzös térség patkányai
is lassan védett állatokká váltak korlátlan uraivá a teljes
szabadságnak sopánkodnak bár hajnaltól estig a riadt
emberek alaptörvényben kivívtuk végre amit itt ki lehet
és a közjót nélkülözve feszítheti mellünk a büszkeség
szabadosságunk az egekig felér aztán meg dől ránk
szemből megannyi távoli diktatúra ahol lendül a jólét
suhog a korbács és ott vagyunk fasírtba
politológusokkal s bársonyos elvekkal mivel odébb
káprázatos toronyházak nyújtózkodnak fel az egekig és
nincs józan magyarázat a szegénység ősi peremén miért
van pár hónap alatt véget nem érő alagút hamarabb
mint nálunk egy járda vagy ló vontatta kisvasút ám mire
mindezt te is megkívánod pofádba böknek a zsebre
vágott kezű új kiskirályok s billegsz a hús tehetetlen
eszmék és a kancsukák között lesed a fix pontot hol
szellemed felöltözött s nem találod sehol

Aczél Géza (*Ajak, 1947*) József Attila- és Babérkoszorú-díjas költő, az Alföld folyóirat főszerkesztője. Legutóbbi kötete: (szino)lira (2014).

HARMINCÖT HÓNAP

Fogta a csokor friss nárciszt, kivette a kővázából, a kukához ment vele, kicsit megtépázta, aztán kihajította. Ezután eligazgatta a teljesen azonosnak látszó csokor friss nárciszt a kővázában. Még álldogált kicsit a sír előtt, aztán azt suttogta: Nyugodj békében, megfordult, és hazaballagott.

Igazság szerint kicsit elbizonytalanodott, mielőtt megtépázta és kivágta a csokrot. Neki is feltűnt, hogy ugyanolyan virágot hozott, mint amit a vázában talált. Az ábécé előtt vette a kispiacon. Elbizonytalanodott, mert átfutott az agyán, mi értelme kidobni csak azért, hogy a helyére tehesse a másikat. Egyformák. De aztán győzött a megszokás, megtépázta és kihajította. Mindig így tett. Kezdetben a felháborodás vezérelte: hogy jön ahhoz az a nő, hogy virágot hozzon a megboldogult urának. „Az a nő” – mindig így hivatkozott rá magában. De a felháborodás mostanra megkopott, és most először a két csokor is teljesen egyforma volt. Még ha piros tulipánt rak a sárga nárcisz helyett, annak talán lett volna látszatja. De sárga nárciszt a sárga nárcisz helyébe? Nem tagadhatta le maga előtt a helyzet iróniáját. Ő is mindig olyan virágot vett, ami éppen a keze ügyébe került, meg a másik is. Egy-egy fajta vissza-visszatért, de nem szűkültek le választásaik annyira, hogy kiszámíthatóvá váljanak.

Juli mindig vasárnap délelőtt ment a temetőbe. Nem tudta, és meg se próbálta kitalálni, Vili özvegye mikor járhat ki. Vili harmincöt hónapja halt meg, és

Juli előtte kábé négy évig volt a szeretője. Furán hangozhat, de Vili házassága se tartott sokkal tovább. Második házasság volt, az infarktus előtt nem egész hat évvel vette el Katalint. Juli félig-meddig értette, cirka két évvel az újranősülés után hogyan bonyolódhat egy pasi, nem mellesleg ötvenen is túl, tartós szerelmi háromszögbe. Van, aki nyilván azt se értené, miért vesz el valaki ötvenöt évesen egy nőt, ha utána félrekúr. Nem létezik, hogy ennyire nincs önismerete. Né tán direkt élvezzi? Persze, akár értetlenkedik az ember, akár Julihoz hasonlóan érteni véli, legalábbis részint, mi játszódhatott le Vili fejében, szívében és életében a 2005-ös, igen zűrés nyár során, az empátia illúziója vagy annak hiánya mindenképpen sematikus megközelítésből adódik. Márpedig Juli meg volt győződve arról – és milyen sok szerelem épül erre az érzésre! –, hogy a kettejük közötti kapocsnak sémákhoz, szabályszerűségekhez semmi köze.

Ezzel együtt tudta, hogy Vili, ha véget kell vetni valaminek, kifejezetten ügyetlen. Nem hűségesebb típus, de akihez közel került, az iránt felelősséget érez. És ez az érzés a szexuális vágyat meg a rózsaszín gondolatokat is túléli. Juli tudta, hogy a kapcsolat, amely a férfihöz fűzte, egészében különleges volt, mégis szinte biztosra vette: ha Vili jobban értett volna a szálak elvarrásához, nemcsak feleségétől, Katalintól vált volna el, hanem őt, Julit is otthagytta volna. A negyedik évben is szerette Julit, törődött vele, Juli érezte, hogy fontos Vilinek, de kapcsolatuk apránként a mindennapok részévé vált, márpedig Juli tisztában volt vele, hogy Vili örök gyerekként kergeti az ábrándokat. Neki egy mindig megújuló fantázia kellett, és Juli akkorra már túl valóságossá vált. De Juli nem rágódott ezen reggeltől estig, beérte azzal, amit kapott. Tudta, mázlista, amiért Vili ilyen ügyefogyott a szakítás területén.

Azzal is tisztában volt, hogy Katalin a pokolba kívánja őt, de nem Julin múlt, hogy Vili házassága kihűlt. A feleség egyre kijebb eső hagymahéjra szorult, ahogy teltek a hónapok, az évek. Juli valamivel beljebb elhelyezkedő burokból volt, de 2008-2009 táján már messze nem a legbelső héjon. Amikor Vili 2009. augusztus 29-én holtan esett össze, Juli jó ideje tudta, a férfinak esélye sem lehetett, hogy igazi, kölcsönös, maradéktalan intimitásból részesüljön. Nem szedhetett fel nőt olyan gyorsan, hogy közben ne menjen az idegeire saját viselkedése, a nő, az egész helyzet. Vili nem szerette magát eléggé ahhoz, hogy képes legyen feloldódni az együttlét boldogságában. Rigolyás figura lévén hiába hullott volna ölébe valami csoda folytán egy rugalmas, türelmes, végletesen odaadó partner – még akkor is ott voltak saját faksznijainak tuskéi.

A temetést követően Juli rengeteget sírt. Lassan tette túl magát a tragédián, a férfi hiányán. Aztán berendezkedett a magányos életre, és hetente egyszer,

vasárnap délelőtt sétált virággal a kezében a temetőbe. Szülei sem éltek már, de ők messze, az ország túlsó végében nyugodtak. Gyereke nem született.

Azon a héten, amikor harmincöt hónap után először nem vasárnap délelőtt ment a temetőbe, nővére egyetemista korú lánya toppant be hozzá váratlanul. Juli behívta, leültette, végighallgatta a bajokkal küszködő Tamarát. A lány lázasan hadart, Juli belediktált egy teát és két szelet bundáskenyeret.

Délután akarta bepótolni a kimaradt rituálét, de átvillant rajta, mi van, ha öszszefut Katalinnal a sírnál. Az interneten megnézte a temető nyitvatartását – július lévén 18:45-ig engedték be a látogatókat –, és úgy időzített, hogy fél hét körül érjen a kopott vaskapuzhoz. Kíváncozott hamarabb is, öt körül a verandán olyan kellemesen melegítette a nap a hátát, hogy szíve szerint már megindult volna Vili sírjához, de minimálisra akarta csökkenteni az esélyét, hogy Katalinba botlik. Tovább várt, a Nők Lapját forgatta, de elkalandoztak a gondolatai.

A temető felé vezető úton végig Katalin járt az eszében. Próbálta kiverni a fejéből a nő nevét, alakját – tudta, hogy néz ki, hiszen többször látta baráti társaságban, még mielőtt Vili révén áttételelesen össze nem kötötte kettejüket az élet. Hiszen nem olyan nagy ez a város. Másra akart gondolni, el akarta hessegetni Katalinhoz vissza-visszatérő töprengéseit, még az is megfogalmazódott benne: ez, hogy a feleségre gondol, valójában növeli annak kockázatát, hogy össze fog futni vele a sírnál.

Aztán nem így történt. Vízet cserélt a kővázában, és betette a csokrot. Hazafelé jutott eszébe, hogy életében egyszer beszélt Katalinnal. Pontosabban akkor is csak Katalin beszélt, ő pedig – megvetően? szégyenkezve? ijedten? – hallgatott. Nem tudná megmondani, miért nem vágott vissza. Túl akart lenni az egészen. Kifordult a kórházi folyosóról, és ha nem lett volna olyan erős benne a készítés, hogy ügyni akarjon a látszatra, talán futásnak is ered.

2009 augusztusának utolsó hete volt, és, mint utóbb kiderült, Vili életének utolsó hete. Vakbéllel műtötték, és a lábadozás másfél hétben kimondatlan szokásjog alapján – amelynek kialakulását a férfi irányította a maga passzív módszereivel – Juli tarthatott igényt a délutánokra, és Katalin a reggelekre. Juli már bele is szokott a menetrendbe, mikor hatodszorra látogatóba érkezett Vilihez. A folyosón azonban hirtelen Katalin ugrott elé, aki láthatólag félretette a retiküljéhez és bizsuihoz illő, visszafogott, középosztálybeli modort.

– Megtéplek, ribanc – hörgögte, vagy ha nem ezt, akkor valami nagyon hasonlót hörgött, aztán kicsit összekapta magát, és a tettlegesség helyett nekilátott, hogy igazságtalan és túljátszott és önérzetes, mégis olcsó regiszterben beolvasson Julinak. Szavaiban túlhazott a feleségi öntudat. Juli egy darabig lesaj-

náló vagy kiismerhetetlen, vagy ki tudja, milyen arccal nézte, egyetlen szót se szólt, nem akasztotta meg a litániát, de nem is várta végig. Egyszer csak hirtelen sarkon fordult, és elszelelt.

Még otthon is kalapált a szíve. Ez jutott most eszébe, amikor nem találkozott a temetőben Katalinnal ezen a délutánon.

Katalin 2012 egyik júliusi hétvégéjén autóval érkezett a temetőhöz. Kiszállt, aztán kivette a hátsó ülésről a bekészített virágot. A sírhoz sétált. Összetett, nehezen elemezhető érzés futott át rajta, amikor látta, hogy a kőváza üres. Szinte reflexszerű mozdulattal nyúlt volna a másik nő virágjához, hogy szétcincálja és a szemébe hajítsa, de nem találta a helyén. Nézte a sírra fektetett csokrot, Vili márványba vésett nevét, és az üres kővázát. Rettentő erővel tört rá a magány. Hangosan, zihálva sírni kezdett.

Berta Ádám *(Szeged, 1974)* író. Szereti a virágot, a nigériai csalások lélektanát kutatja. Legutóbbi kötete: *Miki nem finnyás* (regény, 2015).

Závada Péter

EGY ÖBÖL LEHETŐSÉGE

(Lanzarotei napló)

Beléptünk, te fölkapcsoltad
a lámpát, és egyből feltűntek
a falban az egyenetlenségek.
Reggel, mikor a boltba menet

bezártuk az ajtót, egy kutya
várt minket a küszüb előtt.
Emlékszem, találgattuk,
mi járatban lehet, talán tudott

valamit, amit mi még csak
nem is sejtettünk. Hogy kik festik
a barlangok szájára azokat

a piros jeleket, hogy miért ég
a lámpa éjjelente a bezárt
katonai támaszponton.

Rozsdás lakat a víztározó
rácsán. Mellette kibontották
a drótkerítést. Az este kulcsszavait
forgatod a szádban,

míg bemerészkedünk a tiltott
területre. Nem tudsz nem
beszélni, leírod helyettem
a partot: ezek nem hivatalos

táblák, mondd, az öblöt
arra jelzik. Helyenként
a házak vonaláig is feljön

a víz, minden dagály íve
más, felér az érdeklődés
küszöbéig.

Arrafelé a víztükör összeolvad
az éggel, mintha lenne
a távolban egy part, mutattad,
pedig semmi sincs ott.

Csak apró fehér foltok a láthatár
peremén: mire pislogsz,
eltűnik az utolsó vitorlás is.
Itt betonból van. Ki lehet lépni

a nyelvre. A sziklafal mögött
néptelen röplabdapálya.
A légcsőmetszett nő mindennap

ott ül a ház előtt, a padon,
a gégemikrofonban hullámszik
a nyál recsegése.

A pap feljegyzései szerint,
ami itt kiemelkedett a földből,
legkevesebb tizenkilenc
napig égett egyfolytában.

Ebben a városban néhány éve
még lárvák vérével színezték
a zubbonyokat. Délben
az eukaliptuszokról meséltem

a főtéren, nyughatatlan voltam,
mint a tenger felől érkező
szellőkések, de te csak

valami olcsó női magazinra
vágtyál: addigra már mindent
tudtál a kihűlt láváról.

Ha a napnak csak egy bizonyos
szakában jársz itt, hiheted,
hogyan ez egy homokos öböl.
De apály idején visszahúzódik

a víz, és a kövek a sekélyebb
részekben láthatóvá válnak.
Minden kanyar után feltűnik
egy még tökéletesebb part

– ennek a kettőnek közös
a parkolója. Ahogy a sekély
vízben fekszel, mintha te is

egy kő volnál, bőrödre rég
kihalt fajok elmeszesedett
fosszíliai tapadnak.

Minél szebb egy part, annál
veszélyesebb. Ezt is te mondtad.

Az évek ebben a szakában
már csak a tüdőszanatórium

ápolójai járnak erre hosszú,
egészségügyi sétákra. Estére
hideg lesz, mint egy viszonzószóban,
kabát kell, mondd,

hogyan kiülhess a stégre.
És én azokra a vízimentő-
kutyákra gondolok,

akiktől nem lehet úszni:
hogyan én sem bírom végignézni,
ha valami süllyed.

A Scrabble-t nem mertük levinni
a partra, attól tartottunk, hogy a betűk
elkeverednek a homokban. Akkor
a szigeten már napok óta viharos

szél fúj, egyszer végignéztem, ahogy
egy kislányt majdnem agyoncsap
egy elszabadult napernyő – végül nekem
kellett utána futnom a több kilométer

hosszú páston. A hazaúton végig
azt számolgattam, mennyi esélye
van, hogy az embert nyaralás

közben halálos baleset éri, vagy annak,
hogyan a te nevedet rakja ki a betűkből,
aki a homokban mégis megtalálja őket.

Závada Péter (Budapest, 1982) költő. Második kötete most jelenik meg Mész címmel.

Bende Tamás

WUNDER-BAUM

Azon kaptam magam,
hogy egy vécéartályról lógó
fenyőalakú illatosítót szuggerálok.

Pontosan olyat, mint amilyen
nagynéném wartburgjának
visszapillantójára volt akasztva valamikor.

Azt hittem, már rég nem gyártanak ilyet.

Bénító rácsodálkozás volt ez
egy olyan kocsmában,
ahol még sosem jártam azelőtt.

Mindig bezárom az ajtót.
Ez valami kényszeres dolog lehet.
Ha egyedül vagyok, akkor is zárom az ajtót.
Minden ajtót bezárok.
Minden ajtót mindig.

Káromkodás és nevetés hallatszott,
dörömböltek is talán,
de én csak álltam ott, lehúzott sliccel
és néztem valamit, ki tudja, meddig,

valamit, amiről azt hittem,
régóta nem létezik már.

ÁTNEVEZNEK

A szeszgyár kéményéből édeskés füst száll.
Egy egész ország alkoholista, erre gondolsz
és csuklasz egy nagyot.

A felüljárón rosszul időzített fékezés;
erősen koncentrálsz, hogy el ne hányd magad.
Tihanyi Árpád út, suttogod,
mintha ez bármit is jelentene.

Idővel úgyis mindent átneveznek.
Új korszak jön. Szürke lesz és könyörtelen.

Bende Tamás (Győr, 1990) költő, kritikus, az Ambroozia folyóirat szerkesztője.

Etlinger Mihály

NÓKRÓL

SZOMORÚ A LÁNY, MERT CSÚNYA.

Nem dörgöli össze az orrát
senkivel még egy gyors kávé
fölött sem. Nem ünnepel
évfordulót, és zavarban
van, amikor egy férfi
előreengedi a drogéria
fotocellás ajtajában. A tükröződő
üvegen még visszanéz, és gyorsan
elkapja a fejét, hátha a férfi is.
És úgy érzi magát otthon, mint
egy igen apró cápa, akinek az
egyetlen kalauzhalát is gránáttal
halászták volna ki az imént.

A MENYASSZONYOM ÁLLANDÓAN
gyönyörű, mint ez a vers. Mindig
előnt a kívánság és a büszkeség,
amikor végigmegyünk a főutcán,
az öregek és a suttyók is megnézik,
húha, azt mondják, húha. Nyálcseppel
a szája szélén ébred a menyasszonyom,
és egy körforgalomból kihajtó
buszsofőr természetességével
törli le. Csak fekszem és figyelem,
már megint nézнем kell. Akár
abban a Kubrick-filmben, úgy.
Csak sustergek, mint a palacsinta,
amikor megfordítják a serpenyőben.

MÉRGES A HÚGOM. Amikor
hugyozok, nem hajtom le
magam után az ülőkét.
Ráül a hideg porcelánra
és visít, és kifejezetten rossz
ízű a málnás dohánya, amit
lopni szoktam tőle. Elkapcsolom
a tévét, azt mondja, buzi, szemét,
tróger. A haja beleragad a
lefolyóba, végig öklendezek,
amíg a szemeteshez érek.
Ilyenkor mosolyog, mint
egy böfögésen rajtakapott
Disney-hercegnő.

Etlinger Mihály (Pécs, 1990) a Jelenkor Online szerkesztője.
Ez az első versközlése.

Gál Soma

NAPFOGYATKOZÁS

G. R.-nek

Fény hullott az arcunkra.
Semmi dics, csak vodka és whiskey
Esetleg csillagok.
Kerestük a Göncölt, a Nagymedvét,
de találtunk talajt és pázsitot.
Biztos pontokat az univerzumban,
Megtettem középpontnak a hajad,
Napsugarat, ami az arcodra folyt.
Világosan láttam, mi fáj:
A távolságot három centiben,
Három hónapnyi Napfogyatkozást.
Ezért, hogy láthass, arany borból,
a maradék édesfehérből
Folytattam hajad fénysugarát.

Csikós Attila

VERBUNK

A házat egy ismerőstől, Hunyaditól bérelte ki, és egészen jó állapotban találta. A porta a falu határában állt, jóformán az utolsó lakható épület volt a településen, utána már csak két romos parasztház árválkodott. Az ablakból a nyárfákkal szegélyezett országútra látott, ahogy nagy ívben elkanyarodik a dombok között. Ledobta slusszkulcsát és telefonját az asztalra, aztán kinyitotta a hűtőt. Két üveg házi bor meg egy literes pálinka párá sodott a rácsokon, ahogy az ismerőse ígérte, amikor átadta a pénzt, még Pesten, a Menzán.

Pálesz a hűtőben, ágyneműt meg talál sz a szekrényben, Mányokikám, mondta Hunyadi, nem a nagy diófában, hanem abban az ikeás szarban. A dió tele van anyám holmijaival, tette hozzá. Egy hónapja voltam lent, Aliz akkor kitakarított, olyan autentikus minden, hogy akár a Gasztroangyalt is meghívhatod. Kivéve azt az ikeás szemetet, javította ki magát, és belekortyolt a Captain Morganbe. De hát valami be csak pakolni kell! Hanyagul magához intette a pincért, és szólt, hogy fizetni akar.

Mányoki töltött egy felest. Nyakkendőjét az intarziás támlájú ágyra dobta. Úgy érezte, mintha egy tájházban lenne: mángorló, sarló és cigányfúró a falon, tekerőkaros kávéőrlők sorban a kredenc tetején. Bosszantotta kicsit ez a nosztalgikus ragaszkodás.

A harmadik pálinka után kezdte otthon érezni magát. Kézenfekvő volt, hogy ebbe az isten háta mögötti faluba jön. Innen túl messze van a Szimpla, a Gödör vagy akármelyik felkapott lebuja, hogy visszacsábítható legyen valami frenetikus

Gál Soma (Keszthely, 1992) prózaíró, az Apokrif folyóirat szerkesztője, az ELTE portugál szakos hallgatója. Ez az első versközlése.

összejövetelre. Eddig már hárman hívták, de egyiket sem vette fel. Egyszer betelik a pohár. Persze nem volt ez mindig így. Mindenkit megrészesít, ha úgy érzi, kormányozza az életét. Be tudja osztani a napjait. Kelés és fekvés között gyerek, óvoda, munkaebéd, két tárgyalás, egy békéltető, ital a divatos bárban, szerető, fáradt kiürülés, nyűgös távozás, sóhaj az üres lakásban, minden sorba rakva szépen, gerinccel kifelé a polcon, hasonmás kiadásban, aranyozott kötésben.

Megint megcsörrent a telefonja. Méry volt. A szeretője, aki miatt a feleségétől elköltözött. A háta közepére kívánta. De egy férfi a szeretőjének mindig felveszi. A szeretőknek egyszer biztosan lesz szakszervezetük is.

Szia, szívem, búgta színészkedve. Kivel vagy, támadott vissza a nő. Valami kurvával, mi? A nejeddel? Vagy a fiaddal? Mi a fenét pátyolgatod azt a gyereket, elled neveli az anyja, te persze észre sem veszed... Csak a pénzed kell neki. Mányoki ökölbe szorította a kezét. Nem igaz, kiáltott közbe. Persze, tudta, hogy igaz. Egyéb-ként meg csak a Hunyadi borával, tette hozzá hűvösen. Méry erre csendesebbre fogta, tónusa is lágyabb lett kicsit. Csak mert nem hívtál, mondta, azután köhö-gött. Mányoki töltött, és előredőlt. Valahogy úgy érezte, mégis magyarázattal tar-tozik Mérynek. Csak egyedül akarok lenni, motyogta. Szükségem van arra, hogy gondolkodjak... Az arca kipirult, a nyelve a szájpadlására tapadt, gyöngyözni kez-dett a homloka. A pánikbetegség poézise, gondolta Mányoki. Tudom, hogy én már nem vagyok neked elég, mondta a nő, amire Mányoki megint tűzbe jött. A rohadt féltékenységed, kiáltotta. Itt nincs nő, itt nincs semmi sem. Csak mángor-lók a falon! Micsodák, hökkent meg Méry. Hagyjuk, felelte Mányoki. Mikor jössz? Nem tudom. Leszarom, hogy mikor megyek. Ezt mondtad az édes kis feleséged-nek is, sziszegte Méry, amikor velem voltál. Ismerem én ezt! Gyere holnap reggel. Ha holnap nem jössz, ne is keress!

Talán másfél óra telt el, mire engedni kezdett Mányoki gyomrában a görcs, de mert következetes ember, tovább ivott. Amikor a bor elfogyott, felállt, elhúzta a függönyt, kinyitotta az ablakot. Sötét volt, a közvilágítás nem működött, nem látott semmit, és nem is hallott semmit, és úgy érezte, végre ő sincs sehol. A falu bi-zonyosan fekete lyuk, melyben a gravitációs összeomlást a pálinka és a savanyú bor idézi elő. Aludni akart.

Kicsit félt ugyan az éjszakától – mert megnyugtatta a városi utcazaj, a falusi csend viszont épp ezt a bizonyosságot itta fel, mintha végtelen űrben száguldana –, ám a második palack házi bort kozmikus arányú szorongásai ellenére is aránylag bizakodóan nyitotta ki. Úgyis mindjárt elájul, és aludni fog.

Álmában ott állt a városi művház színpadán, a vörös bársonyfüggöny előtt fel-vonuló Fergeteges Néptáncgyüttes tagjai között, ahogy harminc éve, rámás csiz-

mában és mellényben, azon izgulva, hogy a verbunk után a botolóst se cseszse el senki, és megnyerjék végre a KISZ megyei versenyének első díját, amire egyéb-ként csak annyit mondott az apja, amikor meglátta, hogy „ha már a párt is csak a mulatást forszírozza, szar se lesz ebből az országból”, és kiköpött.

Reggel napsütésre és fejfájásra ébredt. Valami hiányérzet támadt benne, de nem az apja miatt, ő csak haragot váltott ki belőle, nem is a szeretője miatt, az a nő a sírba kergeti, pedig micsoda kalandnak indult, gátak és harisnyák szakadtak át, most meg az idegeire megy. Feltette a kávé, és kiment a ház elé. Az utcáról idős, fejkendős asszony integetett neki, mosolyt erőltetett hát ő is magára, és visz-szabólintott.

Eszébe jutott a felesége, Yvett. A primadonna. Az apja nyilván valami librettó-ból nézte ki a nevét. A kávéval kiült a tornácra, és a napsütésbe tartva az arcát fel-hívta a nőt.

Na végre, jó, hogy hívsz, aztán a gyerektartást mikor gondolod, hadarta Yvett, mire Mányokinak megint kiszáradt a szája, és ökölbe szorult a keze. Zsoltikát pe-dig ne zaklasd, kérlek, az oviban is megmondtam, hogy te nem viheted el, csak akkor beszélhet veled, ha én is ott vagyok. Ja, és kedden megvizsgálják az Igaz-ságügyiek vagy a Családiak, nem tudom. És egyébként se hívogass állandóan, az idegeimre mész.

Mányoki zsebre tette a telefont. Megszédülve indult a mindenesbe, hogy reg-gelit meg vacsorára valót vegyen.

A templom előtt egy fa alatt olvasó lányt látott. Bizsergető, még meleg, őszi nap sütött. A lány a lomb árnyékában ült egy padon. Mányoki végigjáratta szemét a hosszú, barna combokon. A lány észrevette, és elmosolyodott. Nyílt, derűt sug- gárzó tekintete volt. Jó napot, mondta kedvesen, aztán elmerült újra a regényben.

A boltban négy öregasszonyt talált, pletykálva válogattak a mosó- és a szépi-tőszerek között. Mányokit azonnal szemügyre vették. Az egyik megjegyezte, hogy sápadt, a másik, hogy száraz a bőre. Valóságos konzíliumot tartottak felette. Aztán beosztották, hogy milyen sorrendben teszi a portákon tiszteletét. Nem volt ellen- vetés. Mányoki engedelmesen ment a vén, fontoskodva káráló tyúkok után. Etet-ték, itatták, ellátták. Pálinkától berúgva és teli gyomorral érkezett haza. Elhatározta, hogy este a kocsmába is ellátogat. A lelke áfumban úszott.

Jókedvűen dúdolta magában, hogy *már minálunk babám, már minálunk ba-bám, az jött a szokásba*, miközben elővette a kredenc aljából a mobilt. A szeretőjé-től négy nem fogadott hívása volt és hat üzenet. „Hol vagy?“, „Mikor jössz?“, „Már ne is gyere!“, „Megint hazudtál“, meg a társai. A digitális sértettség haragpixelei. Az elektronika kihozza emberből az állatot. *Nem szedik a meggyet, nem szedik a megy-*

gyet fedeles kosárba... Vágott magának egy darab kolbászt meg szalonnát. Kenyér nélkül ette. Aztán feltette a kávé, és kiült a tornácra a maradék pálinkával.

Az ég alja valószerűtlenül piros volt, az országút olvadt műanyagként csorgott le a dombok közül, a pálinka vöröses fénnel csillogott a palack alján, úgy, ahogy B kategóriás filmekben ábrázolják a radioaktív sugárzással fertőzött vizet, és a szem lassan megtelt könnyel.

Ki vagyok én?

A kávé meg lejtött. Elnyomta a cigarettáját, és bement, hogy elzárja a gázt.

A kocsmában alig lézengtek páran. Hunyadi azt mondta róluk, hogy piti lúzerek, pialesők. Olyanok, mint a srácok a marketing osztályról, egy szerződés után mindig a megbízott kreatívoktól várják a hálaitalt. Csak ezek büdösek is, ha rám hallgatsz, nem szagolod őket.

Mányoki nem találta ilyen vészesnek a helyzetet. Kért egy unicumot meg két vodkát, és leült a sarokba. Az első poharat a többiek felé emelte, azok meg visszabiccintettek. A másodikat már együtt itták. Azt, hogy Mányoki valaha néptáncos volt, Karcsi, a kocsmáros derítette ki. Karcsi később, az ötödik felesnél azt mondta, hogy aki így bírja az ő pálinkáját, az már mindenképpen barát, de meglehet, inkább testvér, akárki is. Mire Mányoki átölelte, aztán legényesen a lábszárára csapott. Innen nagyjából egyenes út vezetett a Fergeteges Néptáncgyűttestről szóló sztorikig, és kisvártatva a Csík zenekar szólt minden hangszóróból. Mányoki a kocsmá közepén pörgött és csapdosott, ahogy annak idején, amikor még hitt az apjában, a táncban, talán még a KISZ-ben is, a többiek meg körben ültek, és hujjogattak neki. A verbunknál tartott a repertoárban, amikor összeesett.

A debreceni kórházban tért magához másnap délután. Épp a szívkatóterezés előtt. Délelőtt járt nála Méry és Yvett is, a nővérek egybehangzó állítása szerint mindkettőnek ki volt sírva a szeme. Mányoki arra gondolt, felesleges kerülő volt a falusi út, jöhetett volna egyenesen ide. Másnap már a mosdóba is elmehetett. Bambult kifelé a keskeny ablakon, amíg kezét mosott, és úgy találta, az ég alja innen is olyan valószerűtlenül piros, de valahogy mégsem olyan zavarba ejtően közeli, mint a faluban. Törölköző nem volt, a kezét a pizsamájába törölte bele.

A folyosón, a nővérszoba előtt egy olvasó fiatal lányt látott. Kékes neonfényben ült, egy televízió mögött. Mányoki végigjáratta szemét a hosszú, barna combokon. A lány észrevette és elmosolyodott. Nyílt, derűt sugárzó tekintete volt. Jó napot, mondta kedvesen, aztán elmerült újra a regényben.

Csikós Attila (Szombathely, 1969) író. Első regénye, A napon sütkérező hal megjelenését várja verbunkolva.

Diószegi Éva

MÚZSA BÚCSÚJA

Benne voltam minden mozdulatodban.

Minden színben és formában.

Az összes napfelkeltében,

az összes hirtelen jött viharban,

az összes ölelésben,

és az összes dallamban is,

amit festés közben dúdoltál.

Egy ideje már fakók a színek.

Nyár van, és én ott lógok

a téli kabátod mellett a fogason.

Éjjel magammal vittem az összes ecsetet,
amiket az évek során a hajamból készítettél.

Diószegi Éva (Eger, 1983) Budapesten él. Ez az első verközlése.

AZ IGAZI HAB

Vállával a borbélyműhely ajtófélfájának dőlve, az olajos, talpaktól meggyötört küszöbön állt, és az órák óta magasban lebegő V alakot nézte. A késő ősszel Algéria felé tartó nyári lúd vonulási útja erre volt kijelölve a borongós égen. Úgy bukkantak fel évről évre, mint naptárban a piros betűs ünnepek vagy a májusban faluba érkező, futballpályán letáborozó vándorcirkusz. Máskor alig néhány percig tartott, amíg feltűntek és beleolvadtak újra az égbe, de most a község határában átadott erőmű elektromos jeleitől összezavarodva reggel óta köröztek tanácstalanul a falu felett.

Köpenye zsebébe túrt cigarettáért, belülről borotvahab és arcvíz szaga lebbent a szélbe. Az utca vége felől egy apró pont közeledett a műhely felé. Előhúzta a paklit, kihalászta a cigarettát, rágyújtott. Remegett a keze. Az első slukkot az ég felé fújta, a szétnyitott körzőre emlékeztető vadlúd-alakzat egyik szárát pillanatra eltakarta a füst.

Ezen most túl kell esni.

A közeledő vendég felé nézett, kicsit hunyorítva. Nemszeretem dolog, ami várt rá. Lágymos, illatos vörösbort lenne jó kortyolgatni inkább, mezítláb, a prészáz előtti lócán, alkonyi csöndben.

Mint aki legyet hessent odébb, megrázta a fejét.

Borotválás, hajvágás, nem több harminc percnél. Csak ami utána jön...

Krakovogott, a torkát köszörülte, érezte, rekedt lesz a hangja, pedig itt mindjárt köszönni kell: törzsvendégnek három lépésre előre köszönünk, az apja tanította rá.

A közeledő férfi egyetlen fából volt kifaragva, mint a jó pásztorbotok. A borbély legnehezebb kuncaftja volt ez a hetven felett is izgó-mozgó, kemény kis ember. A kedélyét is úgy változtatta, mint a helyét: hol szikrát szórt a szeme, hol vidámságot, egy minutumig nem maradt nyugton, a borbély néha úgy érezte, egy léggömböt könnyebben megberetválna.

A vendég alatt ismerősen nyikordult a szék, ahogy beleült.

– Mán éppen elég lenne az esőből, de úgy nézem, ki is este magát, reggel éppen csak cseppent, a többit meg majd csak elhordja a szél, a fene aki megette.

A kendő nagyot lebbent, az ülő alakot mintha térdig ellepte volna a hó, csak a feje látszott ki, meg a kemény ádámcsutka, ahogy kinyomta a ropogós vásznat. A borbély felillesztette a fejtámaszt, aztán a kis tálért nyúlt, óvatos mozdulatokkal, a pamacsot finoman belemártva nekilátott, közben megpróbált nem gondolni semmi másra, csak a kezét figyelte, meg alatta a szépen duzzadó habot.

– A Bodnárék kutyája elkóborolt, hallottad-e? Megmondtam Antinak pedig, ilyen úri kutyát ne tartson, nem való az semmire. Hát most megjárta, mehet másik után.

A borbély bólogatott, mutatóujját bedugta a tálba, aztán kihúzta, figyelve, lecsöppen-e a végéről valami. A hab, mintha odaragasztották volna, csillogott a lámpa fényénél.

– Idefelé beléptem Lázár Palihoz, szegény alig bír járni, olyan vizes a lába, fel van puffadva. Sok jót nem nézek ki belőle, pedig keni mindennel. Vittem neki kis bort, az legalább használ.

Mert az igazi hab... A jól felvert habba legszívesebben beleharapna az ember. Csak szappan és víz, mégis mi lesz belőle. Esténként, az ágyban, mikor a munkájára gondolt, gyakran tűnődött a habon. Egyszerű és titokzatos, mint a nyál.

– Hozok át neked is legközelebb. Nem mondom, volt már jobb évem, de azért meg lehet inni.

Selymes, illatos, ahogy végigkeni az arcon. A pamacs puha szőrei között finom, apró pukkanások, amikor a hab rátapad a bőrre. Belerezzent, mikor újra meghallotta vendége hangját. – A bajszomat se felejtse ki a végén, nem állhatom, ha félig a számba lóg!

Most már neki is szólni kéne valamit, a kuka borbély fél borbély, mondta az apja.

– Hogyan van Eta néném egészsége, mit csinál mostanság?

– Nézi a Dallast – felelt kedvetlenül a vendég. – Átjön a szomszéd Teri, éppen csak bedugja az orrát, hogy köszönjön, az én Etám meg már tápáskodik is föl-felé, aztán mennek hátra az udvarba. Hintik a tyúkoknak a magot, közben meg így Samantha, meg úgy Samantha, meg hogy mi lesz a próbafúrásokkal. A fülem kettéáll tőle, ahogy hallgatom őket.

A borbély lassú, türelmes mozdulatokkal húzta a beretvát a fenőszíjon.

– A múltkoriban mondom az asszonynak, jó lenne mán egy új csizma. Erre tudod, öcsém, mit mondott? Nincsen mani!

A borbély arra a napra gondolt, amikor megjött az a levél. Csak ült mozdulatlan, órákig bámulta a kezét. Az apja receptje után készített, gondosan becsomagolt borotvaszappanokra gondolt, ahogy szépen sorba rakva várakoznak a szekrényben. Aznap este az állótükör mélyén, mint egy akváriumban, a bezúduló holdfénytől megbolondult tárgyak úsztak. Vízet és szappant hozott, egy egész lavór habot vert fel, aztán levetett mindent. Lassú mozdulatokkal bekente magát a kemény, illatos habbal, és a tükör elé állt.

– Közelgett szegény Danka Pali temetése, mondom az asszonynak, csak nem képzeled tán, hogy kapcában toporgok majd a komám sírja mellett, mer én ezt a nyüves csizmát fel nem veszem oda, az egyszer hétszentség! Ki is vittem az egyik bárányt a vásárba, abból vettem a csizmát, aztán abba mentem.

A borbély hümmögött, a fejét csóválta, mint aki figyel, de átfolyt rajta minden, mintha le vesszűrő lenne az agya helyén. Csak a törmelék akadt meg rajta: egy-egy szó, apró szemesbors, szétfőtt hagymalevél. A vendég fölé hajolt, összezecsapott arcán a bőrt, megfeszítette, aztán egy darabig nem is hallatszott más, csak a borotva sercegése. Hamar kiderült, kicsit túlbecsülte magát a félórával. Nem ment a munka, csak szöszmötölt, húzta az időt. Ha olykor felnézett, a szemközti nagytükörben rémülten látta saját, ide-oda ugráló szemét. Máskor ömlött belőle a szó, most csak a padló nyikorgott alatta, ahogy odébb lépett. Azért a keze nem hagyta cserben: amerre beretvéja haladt, sápadt csík maradt utána, mint a lehúzott ragtapasz helyén. Közben izgága vendége a lábfejét rázogatta, de megszólalni nem mert, és a nyakát is mereven tartotta, mert egyszer tanúja volt, milyen éles a borbély beretvéja. Fülledt, nyári napon a műhelybe tévedt egy lódarázs, a borbély el akarta hessenteni, feléje csapott a borotvát tartó kezével, a lódarázs meg kettéesett, két olyan sima darabba, hogy össze lehetett volna illeszteni újra.

Puha kendővel leitatatta az arcon maradt habot, szórópumpával arcvizet permetezett a bőrre. Kivette a fejtámlát és áttért a hajvágásra.

– Kató Jani bátyád új gépeket vett, tudod-e? Van közte kombájn, traktor, ve-

tőgép. Mikor kértem tőle, minek ez a rengeteg minden, azt mondja, kockázat nélkül nincs siker. Hát, én nem tudom. Elég kockázat ez a bolond időjárás, minek újabbat venni a nyakunkba? Nekem beszélhetnek akármit, régen nem volt ez a hinta-palinta idő, mint mostanság.

A duplaszárú, fogazott ollósoros hajvágó kattogva járt le-föl a fejen. Nehezen vitte az erős dróthajat, itt sokat nem lehetett művészkedni. A borbély összerázódott, ahogy a hónaljától legördült egy hideg izzadságcsepp. Egy-két ráadás mozdulat, apró igazítás a bajuszon. Sóhajtvá tette le az ollót. Már csak a kendőt kellett volna levennie a vendég nyakából, gondosan lesepregetnie róla a hajszálakat, de csak toporgott tétován, mint akinek fogalma sincs a folytatásról.

Pillanatra behunyta a szemét, mély levegőt vett: – Géza bátyám... a mai... khmm... a mai volt az utolsó alkalom...

Megakadt, hiába próbálta el százaszor.

– Már akartam előbb mondani, de valahogy...

Céltalanul, kapkodva kezdett pakolni a tükör előtti pulton.

– Szóval... többet... nem fogom tudni borotválni!

– Tán visszaadod az ipart? – hökkent meg a vendég.

A borbély keze idegesen rándult, a pamacsról apró hab hullott a földre. A finom, tejszínszerű pöttyöt nézte, mint aki onnan olvassa a választ.

– Új betegség van a világban, Géza bátyám... édsznek hívják, azt nem tudom, miért, és vérrel terjed... meg párzás útján, de most a vér a lényeg... Rendelet jött, nem lehet borotválni többet. Veszélyes a vér miatt.

– Nem lehet borotválni? – álmélkodott a másik. – Mi az, hogy nem lehet borotválni? Miféle sületlenség ez, Janó?!

A borbély a kérdő tekintet elől a szék mögé menekült, és kezdte kicsomózni vendége nyakán a kendőt, de feladta hamar. Mind az öt ujjá, mint az eltaposott kaszaspók lába, különállóan remegett, mozgott.

– Mi az anyja kínja nyavalya ez, hogy sose hallottam róla eddig?

– Azt mondják, Afrikából terjed, valami ottani majomtól – hebegte a borbély, és a homlokáról letörölt egy izzadságcseppet. A poros vázában álló virágról levált egy szírom, és nesztelenül a padlóig vitorlázott. A műhely álmos csöndjében valószínűtlenül lebegett tovább a mondat.

– Hát, csak nem gondolod, hogy makival hentergek, he? – rikkantotta a vendég vidáman. – Az én vérem nyugodtan folyhat, kedves öcsém, attól semmi bajod nem lesz!

A borbély oldalra fordult, hogy a tükörben ne látszódjon a fájdalmas grimasz az arcán. A falon – szemben a fogassal – megsárgult oklevél. Bertalan János bor-

bélymester. Csendesen, szinte csak úgy maga elé mondta: – Tudom én, hogy igaza van, Géza bátyám, de a hivatalosságokat ez nem érdekli. Bevezették, nincs mit ellene tenni. És így lesz ez most már mindenütt.

– Mindenütt?

– Az egész világon.

Kinn feltámadt a szél, és a nyitott ablakon keresztül a műhelybe fújta a vadludak hangját.

Kis ideig egyikük sem szólt.

– Na, ide figyelj, Janó, mondok én neked valamit! Nagyapám itt borotválkozott az esküvője napján, de egyébként is mindennap, még holtában is, mert a nagyapád borotválta, mielőtt felöltöztették utoljára, hogy szépen kiterítsék. Aztán apám meg apádhoz járt, ő vágta a haját, borotválta, apád meg tőlünk vette a búzáat. Én meg már mindkettőtökhöz jártam, utána meg, hogy édesapád leesett lábról, már csak hozzád. Milyen szépen elvöltünk eddig, hát mi közünk van nekünk ahhoz, hogy mi van Afrikában? Nyugodtan borotválász tovább, mintha mi sem történt volna, a világ meg ellesz valahogy, abban egész biztos vagyok!

A borbély, látva, hogy nem boldogul, kezét összekulcsolva, könyörgőre fogta.

– Géza bátyám, az isten szerelmére, ne énrám haragudjon, értse meg, nem lehet... ha megtudják... mert úgyis kiderül... nagyon megbüntetnek... még az ipart is elvehetik!

– Lárifári, mán hogy tudnák meg! Majd olyan órában jövök, mikor nincsen vendég. Te nem mondd el senkinek, mer nem vagy bolond, én se mondom, hisz én se vagyok bolond, a többi bolond meg nem látja, mit csinálsz, nem igaz?

– Hát, Géza bátyám... Akkor mit mondanánk, minek jár ide hozzám? Ha nem borotváltatni, akkor minek? Kétnaponta bajuszt igazítani?

– A rosseb egye meg, hogy mindenre mondasz valamit! Hát kinek tartozunk mink beszámolóval?

– Géza bátyám, lássa be, könyörgöm, nekem nincsen pénzem büntetésre!

A vendég kezének bütykei kifehéredtek, ahogy megszorította a karfát. A hangja alig volt erősebb a szokottnál, csak a nyaka piroslott, mint a pulykéé.

– Ez az utolsó szavad?

– Ez... – lehelte inkább, mint mondta, és azonmód rémülten behunyta a szemét. Biztos volt benne, hogy nyomban kitör a gyalázat: ismerve vendége lobbánékony természetét, káromkodást várt, földhöz csapott tárgyak puffanását, egy pillanatig aggódva gondolt a nagy falitükörre is, de... nem hallott semmit. Óvatosan kilesett résnyire nyitott szemhéja közül, és csodálkozva látta, hogy az öreg

szótlanul ül, és az egyik fiók fényesre koptatott kis húzógombjára bámul. Eltelt egy újabb perc a rémületes csöndben, és Bertalan azon kapta magát, hogy a falóra ketyegését követve, magában számol.

A vendég megmozdult, szép lassan felállt a székből, kivette nyakából a kendőt, lerázta róla a hajszalakat, nyugodtan összehajtogatta, és akkurátusan a karfára helyezte. A zsebébe nyúlt, bankóillatú, gyűrött pénztárcából fémpénzt számolt az asztalra. Azután elment a dermedten álló Bertalan mellett, a fogason lógó kalapjáért. A küszöb előtt egy pillanatra megállt, ahogy kezét a kilincsre tette.

A borbély megint lehunyta a szemét.

– Isten áldjon, Janó – hangzott valahonnan az égből, és becsukódott az ajtó.

Lövei Zsolt (Orosháza, 1958) Debrecenben végzett a Tanítóképző Főiskolán. Budapesten él.

Szegedi Fanni

1-2-3-4

Átállítottad a billentyűzárad kódját
a névbetűimnek megfelelő számokról
egy-kettő-három-négyre,
végre valami fájdalmasan egyszerűre.

Le volt némítva a telefonom,
mégis felriadtam, amikor írtál -
nem akartam, hogy bárki észrevegye,
még mindig beszélünk.

Képernyőm fényereje visszafogottabb,
mint tegnap.
Szívritmus nevű gyári rezgés zümmög,
mikor te hívsz.

Sokáig szólongattál, de nem is volt fontos.
Tudtad, hogy ott vagyok.
Tudtad, hogy hallak.
Fülembé suttogtad a nevem
még egyszer, utoljára.

Átfordultam a másik oldalamra.

Szurdi Panni

OP. VALAHÁNY

egy ifjabb G-hez

egyszer már majdnem megírtam
hogy zongoráztál a gerincemen
pedig akkor még csak nézted

most a fekete-fehér és szépiás megboldogult rokonaid
zavarba ejtenek és untatnak
(bármilyen ikonikus alakjai
egy másik századfordulónak)
(bármilyen szép ez a nő pont)
(nem csoda, hogy a szépanyád)

álmomban
nyolcvanvalahány évvel később
van egy közös szépunokánk
rendületlenül lapozza a családi albumot
benne az előző századforduló díszforradalmárai
épp büszkén mutat
téged és engem
egy meztelen lánynak
sajnálom őt
nem volt elég érdekes az életünk
az irónia meg nem látszik a fotón

mi untatjuk és ejtjük zavarba
egy nem záruló op. valahánnyal
vagy ez már tőlünk független közzjáték
és úgysem álmodik senki

Kovács Károly

ÚGY SZERESS

Úgy szeress, hogy mindig érezd:
Melletted vagyok,
Szolgád vagyok és vezéred,
Útjaidon elkísérlek,
És rád hallgatok.

Úgy szeress, hogy minden kétség
Múljon el, mint a sötétség,
Ha hajnal hasad.
Mindig úgy – és minden szépség
Kettőnknek marad.

Úgy szeress, hogy senki másnak,
Hangzatosabb vallomásnak
Hitelt sose adj,
És amíg az évek szállnak:
Mellettem maradj.

Úgy szeress, hogy majd az évek
Múltával, ha öregséged
Fehér leple fed,
Hűségünk akkor se múljon,
S mindig kezembe simuljon
Reszkető kezed.

Villányi G. András

FARINELLI

öledből ölelésed
állati öröme
csírában kimetszették
 férfiáldozat múzsák oltárán
hogy hallják istenük hangját
és Isten is istenült lelküket
 nem érti senki ki énekel
 a test a száj színpadon az izzadás
 fogtam az andriai kezét ismerem
de a felszálló tiszta szólam
adagio három hang egy szótagban!
 ki énekel, minek dallama ez
vérbefaragott hangszer
istenjáték ám sebző szólam
kevesen hallják „díszesek”
százból egy ha sejti mi történik
 éjente neki száll az ének
holt király emlékének
profán bármi díszben mind kizárva
 ám az elme most sem látja
az abszolút hang ír-e ívet
vagy maga szólt az Abszolútnak

 majd elfárad míg álomra tér
az éji kertben mind kitartóbban
hangol a kamélián a szél.

Kovács Károly (Szentpéterúr, 1936) Zalaapátiban él, ez az első folyóiratkiadása.

Villányi G. András (Budapest, 1958) költő, műfordító, japanológus.
Legutóbbi kötete: Tükröződések (2011).

NÉZD MEG A MALACOKAT!

Az első mondatokat nem hallotta. Mikor végre kinyitotta a szemét, azt látta, hogy a felesége ül az ágyban és a sötétbe borult szoba ellenére is láthatóan valami különös, szokatlan rémület terül szét az arcán. Hallotta a hangját, de eleinte nem értette, miről beszél. Nagyon igyekezett odafigyelni, ám az agya csak lassan kapcsolt, csikorogva engedelmeskedett.

- Nem értem: mi van a malacokkal?
 - Mondom: vagy megszöktek, vagy...
- Fölkönyökölt. Ásított.
- Vagy mi van?

A felesége egyelőre kitért a válasz elől:

- Kelj föl és nézd meg, minden rendben van-e a malacokkal.
- Miért én nézzem meg?
- Mert én félek.
- Mitől?
- Kelj föl és nézd meg a malacokat.

Fogalma se volt, miért kell ezt csinálnia, mindenesetre még mindig félig öntudatlanul engedelmeskedett. Lassú, szaggatott mozdulatokkal föltápászkodott. A szekrény felé pillantott. A mini hifitorony vörös számai fél kettőt mutattak. Éjfél már elmúlt, de a szellemek és démonok órájáig még volt némi idő.

A felesége mozdulatlan maradt, ám közben árgus szemekkel figyelte minden mozdulatát.

Átcaplatott a másik szobába. Fölkattintotta a villanyt. A ketrec a helyén volt, teljesen rendben, semmi szokatlan nem látszott rajta. Az ajtaja zárva. Amúgy is, ha netán valamiért nyitva lenne, a malacok – konkrétan tengerimalacok, de csak így, rövidítve emlegették őket – akkor se jönnének ki. Amikor a gyerekek kivesszik, majd hosszas nyüstölés után végre elengedik őket, első dolguk visszaspurizni a biztonságot jelentő alomba.

A forgács mindenesetre már enyhe húgyszagot árasztott. Ideje kicserélni. Magában morogva tudomásul vette, hogy megint neki kell majd megcsinálnia. Megfogadta, hogy miután a gyerekeket visszahozzák a vakációzásból a nagymamától, végre egyszer s mindenkorra a tudomásukra hozza, hogy mostantól nekik kell teljes egészében a gondjukat viselniük. Elvégre az ő állataik, ők könyörögték ki. Egy állattartás nem merül ki annyiban, hogy csupán játszunk a jószággal. Gondozni is kell őket.

- Nincs semmi baj a malacokkal. Miért gondolod, hogy valami lenne?

A felesége ekkor már nem ült az ágyban, hanem guggolt. Ebben a pózban úgy festett, akár egy megszeppent kisgyerek, akinek elvették az építőkockáit, és most nem tudja, mihez kezdjen.

- Kapcsold föl itt is a villanyt.
- De mondjad, hogy mi van már...
- Kapcsold föl.

Ekkorra teljesen kiment a szeméből az álom. A felesége beszélni kezdett. Föltehetően ugyanazt mondta el, amikor még költögette, de ő már csak a malacok emlegetésére ébredt föl. Hogy valami van a szobában. Hallotta a lépteit, épp olyanok voltak, mint amikor a tengerimalacok körmei kopognak a parkettán. És látott is egy fekete árnyat elsuhanni.

- Azt is tudom, hogy mi volt. Egy patkány.
- Patkány? – kérdezett vissza, pedig hihetőnek tűnt.

A házban évek óta keringett a szóbeszéd, hogy egyszer valakihez, valamelyik lakásba bement egy patkány. Nem sokkal utána ki is jött, azóta viszont mondogatják egymásnak a lakók, hogy csak óvatosan a keresztuzzattal. Ennek ellenére majdnem mindenki így csinálja: esténként, amikor enyhül a hőség, kitárják és lefekvésig nyitva hagyják a bejárati ajtót. Egyrészt a gang felől hűvösebb levegő jön, mint az utca felől, másrészt ha az ablakokat is kinyitják, mozog a levegő.

A felesége azt mondta, hogy amikor lefekvés előtt a konyhában ivott egy pohár vizet, hallott valami matatást a sarokból. De akkor azt hitte, hogy csak

a bevásárláshoz bespejzolt nejlonszatyrokat zörgeti a huzat. Most már tudja, hogy tévedett.

– Tuti, hogy patkány. Hallottam és láttam is.

A csillár összes izzója égett, mindenesetre elővett egy zseblámpát is. Minden sarokba benézett, minden szekrény alá. A szennyeskosarat kiborította, a számítógépet elhúzta a helyéről és bevilágított a vezetékköteg mögé. A felesége rémült arccal, sápadtan, továbbra is az ágy közepén guggolva figyelte. Ám a kutatás eredménytelenül végződött. Vagy azt is lehet mondani, hogy eredményesen. Patkánynak semmi jele nem volt.

– Szerintem hallucináltál. Vagy álmodtál.

– Ne nézzél már hülyének. Mondom, hogy itt volt.

Egy régi nyári este jutott az eszébe. A nagyszüleinél volt, és éppen lefekvéshez készülődött, amikor fekete árny szaladt föl a sötétítőfüggönyön. Rémülten kiabálni kezdett. A nagyapja odament a függönyhöz, megrázta, alaposan megnézett mindent, azonban semmit nem talált. A nagyanyja azt mondta, hogy semmi baj, van ilyen, egész biztosan hallucinált.

Ahogy most a felesége is.

Lekapcsolták a villanyt. Visszafeküdtek az ágyba. Hallgatóztak. A felesége megfogta a kezét. Izzadt volt a tenyere.

Vagy negyedóra telt így el. Már majdnem elaludt, amikor a felesége hirtelen megszorította a tenyerét:

– Hallottad?!

Igen, hallotta. A konyhából jött a hang. Mintha eldőlt volna valami.

A felesége vagy egy méterrel lemaradva követte, és a konyhában első dolga volt fölszökkeni az egyik székre.

Nem kellett sokat keresgélni. Ott volt megint a sarokban, a bevásárlásra bespájzolt nejlonszatyrok alatt. Amikor leszedte róla a kupacot, beiszkolt a konyhaszekrény alá. Hatalmas példány. Sokkal nagyobb annál, mint amiket az egyik vadsparkban, egy elhagyatott és elhanyagolt falusi kamrának berendezett enteriőrben mutogatnak. A gyerekek megborzongtak láttukra az üvegfal előtt. Még jó, hogy most a nagymamánál nyaralnak.

A hajsza egy órán keresztül zajlott. A patkány a legváltózatósabb helyekre menekült. A különféle elektromos kütyüknek a konyhaszekrény legtetéjén tárolt dobozaiból folyosót építettek neki és kinyitották a bejárati ajtót. Ám az istennek sem akart arra menni. Hol a mosogatógép, hol a hűtő, hol a gáztűzhely mögött keresett menedéket.

A konyha hamarosan úgy festett, akár egy csatatér. Semmi nem volt a he-

lyén, a szekrény alól kikotort, szárazzá rohadt élelmiszer-maradékok pedig egyre nagyobb kupacokat képeztek a kövezeten.

– Na jó. Ez így nem fog menni.

A felesége változatlanul az egyik széken guggolt, és hol ötleteket adott, hol – amikor éppen láthatóvá vált a patkány – sikoltozott. Most viszont egyetértő csöndben figyelte, ahogy az addig ijesztgetésre és védekezésre szánt partvis végére szigetelőszalaggal felerősíti a leghegyesebb kését. Azt, amelyik a készletben talált leírás szerint a hal bontására és pikkelyezésére való. Eddig még úgyse használták semmire. Épp itt a ideje, hogy az eszköz valamilyen szolgálatot tegyen.

A sarokban, két lépésre az étkezőgarnitúrától szúrta le. Maga is csodálkozott rajta, ám elsőre sikerült. Minden erejét beleadta a döfésbe. Az állat oldalát találta el, a penge, akár a vajba, úgy szaladt be a bordák közé.

Egy vérfagyasztó sikoly, spriccelő vér, némi vonaglás, és a patkány nem mozdult többet.

Nem tudta, pontosan miért, de a falon ketyegő órán megnézte, mennyi az idő. Hajnali három. A szellemek és a démonok órája. Épp a minap olvasott a babonákról és a hiedelmekről az interneten.

Szóltanul tették a dolgukat. Bezacskózta, aztán levitte és a késsel meg a partvisnyéllel együtt a kukába dobta a patkány tetemét. Nem a legszakszerűbb és leghigiénikusabb megoldás, de éppen szerda volt, néhány óra múlva jön a kommunális üzem autója és elviszi a kukák tartalmát.

Mire visszaért, a felesége a kövezeten szanaszét heverő mocskot takarította össze. Ő addig forró vizet és Domestost öntött egy vödörbe. A vért gyorsan föl kell törölni, mielőtt odaszárad.

– Te egy hős vagy – szólalt meg végül a felesége, már az ágyban, és megint megszorította a kezét. Már egyáltalán nem izzadt a tenyere.

– Mikor mehetett ki a konyhába?

– Bármikor. Amíg beszéltem hozzád. Vagy amikor a malacokat nézted meg. Vagy amíg itt a szobában kerestük, nem arra néztünk éppen és kilógott.

Még sokáig nem tudtak elaludni. Dolgozott bennük az adrenalin. Világos volt, amikor végre elszenderedtek. Nem sokkal később zúgó fejjel, kialvatlanul ébredtek.

A munkahelyén is végig kába volt. Alig dolgozott, egész nap az internet előtt ült.

Kíváncsiságból rákeresett a patkányokra is. Kiderült, hogy rosszul tudta: nem házi, hanem vándorpatkánnyal találkozott. Előbbit mostanára a nagyvárosokból szinte teljesen kiszorították utóbbi, nagyobb testű rokonai. Ennek az lett az

eredménye, hogy a hajdani pestisjárványokért felelős házi patkány populációja a nagyvárosokban ma már elenyésző. Viszont ő a tisztább faj, a vándorpatkány mocsokban, szemétben, a házak alatti csatornában él. Mindenféle baktériumokat visz magával mindenhova, úgyhogy aki lát valahol patkányt, föltétlenül jelentse.

A közös képviselő szinte azonnal reagált az e-mailjére: megrendelte a patkányirtást, napokon belül érkeznek a szakemberek. A megnyugtató levelet továbbította a felesége levelezőrendszerébe.

Késő délután érkezett haza. Szokása ellenére ezúttal nem a hátsó, hanem az első lépcsőn ment föl az első emeletre. Aztán mégse bírta megállni, hogy ne vessen egy pillantást a szokás szerint sötétbe borult hátsó lépcső felé. Ott jött föl az a mocskos gané. Az a lépcsősor nem áll meg a földszintnél, egyenesen a pincébe vezet.

Hirtelen letaglózta az az érzés, hogy a sötétből valaki figyeli. Sőt valakik. Mint ha egyszerre több szempár meredt volna rá. Nem látott semmit, de a hőség ellenére egyszeriben reszketni kezdett.

Na jó. Nem fog beleszivarodni. Csak egy nyamvadt patkány. Kivégezte. Iga-za van a feleségének: tényleg hősiesen.

Gyorsan kinyitotta az ajtót, bement, aztán ugyanazzal a lendülettel alaposan be is zárt.

A tévé előtt elszundított. A felesége sokadjára csengetett, amikor fölébredt.

Az este folyamán természetesen az éjszaka történetek is szóba kerültek. Idegesen nevetgéltek közben. A felesége fölporszívózott, majd az egész lakást fölmosta Domestossal. Arról is beszéltek, hogy a szőnyeget el kéne vinni tisztítóba. Azon ülve-hasalva szoktak a gyerekekkel társasozni. Ki tudja, mennyi időt tartózkodott itt az a rohadt dög és mi mindent járkált össze.

Skype-oltak a srácokkal, hogy enyhítsék a még mindig bennük lévő feszültséget, vígjátékot néztek az interneten, utána, bár mindketten iszonyúan fáradtak voltak, szeretkezni kezdtek.

A felesége egyszer csak leállt a lovaglómozdulatokkal.

Kinyitotta a szemét:

- Mi van?
- Te hallottál valamit?
- Nem.
- Biztos?
- Biztos.
- Én hallottam.

– Ugyan már. Ne parázz. Vége van.

Igazából ő is hallott, de arra gondolt, hogy a malacok. Most kihasználják, hogy nincsenek itt a gyerekek, senki nem nyúzza őket, kedvükre tesznek-vesznek a ketrecben, nem csak elnyútan pihegnek az alomban, ahogyan szokták.

A felesége leszállt róla. Nagyon meleg volt, az este beköszöntével jöttányit se enyhült a hőség. Ráadásul most keresztuzatot se lehetett csinálni.

Aludtak inkább. Szinte azonnal álomba merültek.

Arra ébredt, hogy a felesége rázza.

– Itt van. Itt van megint.

– Micsoda?

– Lépteket hallottam a parkettán. Nézd meg a malacokat.

– Jaj, ne csináld már.

– Kérlek szépen, nézd meg a malacokat!

Olyan hangon mondta a felesége, hogy nem lehetett nem engedelmeskedni.

A malacok természetesen a helyükön voltak. Az alom még jobban bűzlött. Holnap most már tényleg muszáj lesz kitakarítani a ketrecet.

És akkor tisztán hallották a hangot a konyhából. Mintha eldőlt volna valami.

A felesége fölsikoltott.

Káromkodva, döngő léptekkel ment ki a konyhába. Fölkattintotta a villanyt.

Középen, a kövezeten, ahol az előző éjjel a szekrény alól kikotort szeméthalmom volt, ott állt egy hatalmas vándorpatkány. Éppen olyan, mint az előző. Az a másik. Ez viszont nem menekült, nem búj, nem mozdult semerre. Csak nézett rá a sötét szemével.

Tényleg őt nézte? Vagy a semmibe meredt a tekintete?

Egyszer csak nagyon furcsa érzés kerítette hatalmába.

– Nem, az nem lehet...

A jelek szerint mégis.

Amikor rávilágított a zseblámpával, tisztán látta a patkány oldalán a jókora sebet. Ott, a bordák között, ahová úgy csúszott be a penge, akár a vajba. Még most is szivárgott belőle a vér. Keskeny vörös csík jelezte, hogy az a rohadék merre járt. Az előszobában, a nagyszoba parkettáján is ott volt a vérnyom.

– Szúrd le! Szúrd már le! – sikította a felesége.

– Nem tudom. Kidobtam tegnap azt a szart.

– Akkor csinálj gyorsan másikat!

Igen, de ahhoz oda kell menni a konyhaszekrényhez, ami előtt trónol az a dög. Még a végén nekiugrik. Azt olvasta az interneten, hogy vigyázni kell, többször volt rá precedens, hogy emberre támadt.

Egyáltalán, hogy került ide? Nem vitték el a kukások a szemetet? De hiszen le-szúrta, nem mozgott többé, és ha netán mégis életben maradt – amit már önmagában nehéz elhinni –, képtelenség, hogy akkora sebbel bárhova, leginkább ide, az elsőre föl tudott volna vánszorogni. Vagy ez mégse ugyanaz? Egy másik, amelyiknek véletlenül pont ott van egy sebe? De miért nem moccan? És hogy jött be? Hiszen nagyon ügyeltek arra, hogy zárva tartsák ne csupán az ajtót, hanem a fölötte lévő szellőzőablakot is. Vagy tegnap ketten voltak, és az egyik idáig máshol lapult? De hogy került rá, ugyanoda egy ugyanolyan seb?

Ide-oda cikáztak a gondolatai, amelyek mögül kérelhetetlen erővel nyomult elő minden kétely ellenére a hihetetlennek tűnő bizonyosság.

– Nyissuk ki az ajtót. Hátha kimegy.

– De...

– Nyisd már ki azt a kurva ajtót!

A felesége falfehér arccal engedelmeskedett.

A szokottnál is sötétebb lépcsőházból azonnal végtelen sorokban özönlöttek befelé a patkányok.

Lentről jöttek, a pince felől, abból az irányból, ahonnét késő délután a szempárokot is érezni vélte. Csöndben voltak és nagyon gyorsak. Pillanatokon belül fűrtökben lógtak a pizsamáján, rángatták a konyha köve felé. Képtelen volt bármiféle ellenállást kifejteni, bénultan tűrte, hogy ledöntsék.

A felesége velőtrázó hangon sikítozott. Már az ő hálóingén is lógtak.

Utolsó pillantása a faliórára esett.

Hajnali hármát mutatott. A közhiedelem szerint ez a szellemek és a démonok ideje.

Székely Csaba

A VÉRZSIDÓ ÉJSZAKÁJA

A rabbi hálósobája, éjszaka. Vadul dörömbölnek az ajtón. A rabbi az ajtóhoz csoszog. Kinyitja, de amint meglátja, hogy egy bőrfejű neonáci áll ott, nyakán horogkeresztes tetoválással, gyorsan be akarja csukni. Vazul, a dörömbölő, erőszakal be akar jönni, a rabbi nem hagyja.

RABBI (az ajtónak feszülve) Segítség! Náci! Hívom a rendőrséget!

VAZUL (az ajtónak feszülve kintről) Nem akarom bántani!

(Amelyikük éppen beszél, nagyobb erővel taszítja az ajtót.)

RABBI Ezt hajtogatják évszázadok óta! Segítség!

VAZUL Mi?

RABBI A magafajták! Hogy nem akarnak bántani! Aztán valahogy mégis pogrom meg népirtás lesz belőle!

VAZUL Én nem akarom bepogromozni, atyám! Mármint, rabbi! Csak beszélgetni akarok!

RABBI Ilyenkor?! Mindjárt éjfél!

VAZUL Jöjjenek vissza holnap?!

RABBI Igen!

VAZUL Holnap éjfélkor?
 RABBI Hagyjon már békén! Segítség!
 VAZUL Nekem is ez kell magától: segítség!
 RABBI Segítség!
 VAZUL Segítség!
 RABBI Segítség!
 VAZUL Segítség!
 RABBI Hallgasson már, most én mondom, hogy segítség!
 VAZUL Muszáj beszélünk, atyám! Rabbi! Csak maga segíthet!
 RABBI Miért akarnék segíteni egy nácinak?
 VAZUL Nem vagyok náci!
 RABBI Akkor mi az a tetoválás magán, szélmalom?!
 VAZUL Az csak egy... Vannak zsidó barátaim!
 RABBI Persze!
 VAZUL De tényleg!
 RABBI Egyet mondjon!
 VAZUL Miért, ismeri az összes zsidót?
 RABBI Egyet mondjon!
 VAZUL Jó! Szegedi Csanád!
 RABBI Ó nem számít!
 VAZUL Mi az, hogy nem számít?! Kóser kaját zabál, körül van metélve, tartja a sábeszt, megüli a Pészachot...!
 RABBI Jó, mondjon még egyet!
 VAZUL Ööö... gondolom, megvolt a bár micvója is!
 RABBI Ne még egy szokást! Még egy zsidót mondjon!
 VAZUL Lenny Kravitz!
 RABBI Lenny Kravitz zsidó?!
 VAZUL Nem tudta?!
 RABBI Azt hiszem, nem. És ő a maga barátja?!
 VAZUL Nem, de szeretem azt az *áj vant tu fláj ajvé* számát!
 RABBI *(elgondolkodva)* Az melyik?

Vazul kihasználja a rabbi tétovázását, és belöki az ajtót. A rabbi leesik a földre, Vazul belép.

RABBI Ne bántson!
 VAZUL Nem bántom, atyám. Mármint, rabbi. *(fel akarja segíteni, de a rabbi elutasítja, egyedül tápázkodik fel)* Segítsen rajtam!

RABBI Mégis miben?
 VAZUL *(mély levegőt vesz)* Én zsidó akarok lenni.

Szünet.

RABBI Hogy mondta?
 VAZUL Zsidó akarok lenni. Nagyon sürgősen.
 RABBI Zsidó akar lenni. Aha. Ne avassuk mindjárt a Világ Igazává?
 VAZUL Csak kereszteljen meg, vagy hogy a szarba mondják ezt maguknál. Még ma.
 RABBI Nem lehet. Menjen haza, vagy hívom a rendőrséget! *(felemeli az asztalról a telefonját)*
 VAZUL Ne legyen már köcsög, atyám. Rabbi. Muszáj segítenie. Zsidó akarok lenni!
 RABBI Nem.
 VAZUL Miért?
 RABBI Nézzen magára. Maga náci.
 VAZUL Már megint a külsőségeken lovagol, atyám. Rabbi. Higgye el, a horogkeresztes külső Dávid-csillagos belsőt takar. Be akarok térni, most rögtön!
 RABBI A zsidó vallás nem sarki kocsma, hogy csak úgy betérjen. Nálunk ezek a dolgok egyszerűen nem így működnek. Mi nem térítünk.
 VAZUL De ha nem térítenek, hogyhogy egyre több van a fajtájukból a világban?
 RABBI Tessék?
 VAZUL Mindegy. *(lemondóan)* Mindjárt éjfél, úgyhogy minden mindegy.
 RABBI Ez mit akar jelenteni?
 VAZUL Nézze. Úgy két hónapja... megyek haza egy Egészséges Fejbőr koncertről... éjszaka van, épp telefonálok... egyszer csak előugrik a sötétből egy zsidó srác, és megharap. Itt, ni. *(az alkarjára mutat)*
 RABBI Aha.
 VAZUL Le akartam csapni a kis csótányt, de mire felvettem a telefonomat a földről, elszaladt. Persze akkor még nem tudtam, hogy zsidó. De elég hamar kiderült.
 RABBI Hogy derült ki?
 VAZUL Úgy, hogy én azóta minden teliholdkor vérzsidóvá változom.
 RABBI Mivé?
 VAZUL Vérzsidóvá.
 RABBI Az mi?

VAZUL Az... ilyen vér... zsidó.
RABBI Aha.
VAZUL Igen. Teliholdkor zsidó lesz belőlem.
RABBI Eltűnik a fitymája?
VAZUL Nem. Hirtelen rámszakad négyezer év felelőssége. Hogy választott izé vagyok... nép. Na. Sokat gondolkodtam, hogyan gyógyulhatnék ki belőle. És rájöttem, hogy az egyetlen megoldás, ha áttérek zsidó hitre. Mert ha egyszer zsidó vagyok, akkor nem változhatok zsidóvá. Megszűnik az átok. Érti?

Szünet.

RABBI Nézze, amit most elmondott...
VAZUL Ááááá!
RABBI Mi az?
VAZUL Kezdődik! Ááááá! *(leveti magát a földre, fejét fogja, fetreng)* Ááááá! ...
Ojjojjoj! Ajvééé!

Vazul feltápáskodik. A rabbi végigméri.

RABBI Jól van?
VAZUL Igen. Megtörtént.
RABBI De ugyanúgy néz ki, mint eddig.
VAZUL Miért, hogy néz ki egy zsidó? Mi maga, antiszemita?
RABBI Akkor mi változott?
VAZUL Tegyen próbára.
RABBI Hogyan?
VAZUL Amikor szkin vagyok, csak annyit tudok a zsidókról, hogy mindent mi irányítunk. Mármost, ők. Azaz mi. Most viszont... minden más. Okos vagyok. Ismerem a háláchát, betartom a micvákat, és a svéd antiszemizmus bizonyítékának tartom, hogy Philip Roth nem kapott még irodalmi Nobel-díjat.
RABBI Érdekes.
VAZUL Na, tegyen próbára.
RABBI Hát jó. *(gondolkodik egy keveset)* Elkezdi meggyújtani a sábeszgyertyákat, amikor füstszagot érez, és rájön, hogy bedugva felejtette a vasalót a másik

szobában. Mit tesz? Befejezi a gyertyagyújtást, segítséget kér egy nemzsidótól, vagy átrohan kihúzni a vasalót?

VAZUL A Hilkhoh Sábát tiltja, hogy nemzsidótól segítséget kérjünk olyan munka elvégzésére, amelyet a Sábesz törvényei nem engedélyeznek számunkra. Ugyanakkor a Sábesz törvényei felfüggeszthetők, ha élet-halál kérdésről van szó. Tehát kihúzom a vasalót. A gyertyákat pedig van időm meggyújtani, míg a nap teljesen le nem nyugszik.

RABBI Hova függesztjük ki a mezúzát?

VAZUL Minden ajtófélfára, ahol étkezni vagy aludni szokás. Illemhely ajtajára tilos kifüggeszteni.

RABBI Nézzen csak oda a földre. Mit lát?

VAZUL *(a földre néz)* Keszef! Száz dollár! Hogy került ide?

RABBI Vegye fel.

VAZUL *(felveszi a pénzt)* A magáé?

RABBI Mit tesz vele?

VAZUL A Talmud szerint, ha magánterületen pénzt találok, fel kell ajánlanom a terület tulajdonosának. Úgyhogy... parancsoljon, rabbi.

Vazul lassan átnyújtja a pénzt, a rabbi érte nyúl. Vazul hirtelen meggondolja magát, visszahúzza a kezét.

Másrészt viszont... a Talmud előírása szerint cödákát kell gyakorolnunk, és vagyunk egytizedét jótékonysági célokra kell fordítanunk. Magának nyilvánvalóan nincs szüksége erre a pénzre, különben nem hagyta volna a földön heverni. Nekem viszont annál inkább, hiszen nincs munkám. Köszönöm, hogy segít rajtam, rabbi! *(zsebre vágja a pénzt)*

Szünet.

RABBI Nagyon jó!

VAZUL Tényleg?

RABBI Holnap keressen meg az irodámban. Megkezdjük a szükséges előkészületeket a betéréséhez.

VAZUL Köszönöm, rabbi! A grosen dank dir! Köszönöm!

RABBI Rendben. Most pedig térjünk nyugovóra. Geh shlofn, Nazi.

VAZUL Ach, mechaiyech! Holnap találkozunk! *(kimegy)*

A rabbi visszamegy az ágyhoz, és felemeli a lelógó takarót. Láthatóvá válik, hogy az ágy alja valójában egy ketrec. A rabbi kinyitja a ketrecet, ahonnan előmászik egy fiú.

RABBI Szép munka volt, fiam. De idén már ne harapj meg több nácit, jó? Előbb Csanád, most meg ez... Gyanút keltesz. Érted? *(a fiú bólogat)* Hallhattad, ez is majdnem rájött: megkérdezte, hogyan leszünk egyre többen a világban, ha nem térítünk. *(kinyitja az ajtót)* És ezúttal végre megpróbálkozhatnál egy nővel is. Az legalább nem hozza rám a frászt éjnek idején.

A fiú bólogat, majd kiszalad.

Sötét

Székely Csaba *(Marosvásárhely, 1981)* Szép Ernő-díjas író, drámaíró. Kétszer nyerte el a Színikritikusok Díját a legjobb új magyar drámáért. Legutóbbi kötete: Bányavidék (2013). Ezt a jelenetet a Gólem Zsidó Színház Zs kategória című kabaréjában mutatták be 2015-ben.

VIZIBIKLI

„NEM CSAK A KIS RÓKÁK KÖZÖTT VOLT OTTHON”

Végzettsége: mezőgazdász. Szenvedélye: vadászat és horgászat. Foglalkozása: gazdatiszt. Mégis írni kezd. Zsellérek című könyve tiltólistára kerül a kommunizmus idején. (Fia szerint) 1946-ban ávosok bántalmazzák, kiverik az egyik szemét, szétverik a veséjét – ezután fordul végleg az ifjúsági irodalom felé. A Tüskevár, a Téli berek, a Hú, a Vuk című regényein generációk nőttek fel. Szereplői, történetei, mondatai beépültek az olvasók lelkébe, hiszen hogyan lehetne elfelejteni olyan mondatokat, mint például ezek: „ha el nem múlna, ami rossz, hogyan gyühetne, ami jó?” (Tüskevár), vagy: „Minden félelmetes között a legfélelmetesebb az ember” (Hú). Fia, ifjabb Fekete István statisztikái szerint 2002 decemberéig legalább 8 700 000 példányban adták ki műveit magyarul. Tíz nyelven, 12 országban, 45 kiadásban jelentek meg könyvei. Fekete István ifjúsági könyveit sokan ismerjük. Ám az író mítosza nem mutat teljes képet: létezik ugyanis egy ismeretlen Fekete István is. Sánta Gábor irodalomtörténésszel (Fekete István friss életrajzának szerzőjével) és Böszörményi Gyulával (a népszerű ifjúsági, sci-fi- és fantasy-íróval) Szederkényi Olga beszélgetett Fekete István születésének 115. évfordulója alkalmából.

Szederkényi Olga: – Ön szerkeszti Fekete István életműsorozatát. 16 éve „él együtt” az íróval. Miért éppen őt választotta témájául?

Sánta Gábor: – A születésének centenáriuma előtti esztendőben feltűnően gyakran hangzott el Fekete István neve. Akkor rádöbentem, hogy – bár én is az ő regényein nőttek fel – már jó ideje nem vettem kezembe egyetlen könyvét sem. Elsőként természetesen régi kedvenceimet, a Tüskevár és a Téli berek című regényeket olvastam újra. Kettős volt a rácsodálkozás. Először is: új olvasataim lényegében egészen mások voltak, mint amelyekre a gyerekkoromból emlékeztem. Másrészt – a fellelhető szakirodalomnak utánanézve – rájöttem, hogy érdemben még alig foglalkoztak Fekete Istvánnal, illetve életművével. Innen már nem volt megállás.

Sánta Gábor

SzO: – Komolyan vette az író életművének kutatását, és nem csak levéltári adatokra támaszkodott. Kiktől kapta a legérdekesebb új információkat?

SG: – Kutatásaim kezdetéig a Fekete Istvánnal foglalkozó közbeszédet döntően az a közismert tény határozta meg, hogy a munkáit akkor már évtizedek óta egy ifjúsági kiadó gondozta. Kultuszát csak laikusok ápolták, akik ahelyett, hogy saját feltárásokat végeztek volna, inkább az író özvegye és a fiuk által mondottakat visszhangoz-

ták. Hamar nyilvánvalóvá lett, hogy ez utóbbiban nem, vagy csak alig érdemes részt venni. Ezúttal is célszerűnek bizonyult mindent az elején elkezdni. Mindenekelőtt fel kellett deríteni, hol találhatóak Fekete Istvánnal kapcsolatos dokumentumok: kéziratok, levelek, dedikációk, fényképek stb. A közgyűjteményekben őrzött anyag áttekintésével természetesen könnyebben boldogultam, a magánszemélyek irodalmi emlékeinek felderítése viszont máig tartó izgalmas nyomozás.

SzO: – Kevesen tudják, hogy Fekete István pályája költőként indult. Jelennek meg versei nyomtatásban?

SG: – Fekete István sohasem tartotta magát költőnek, de kamaszkorától a haláláig rendszeresen verselt. Az általános gyakorlatnak megfelelően ő is a középiskolai irodalomórákon kedvelte meg a költészetet, és a szárnyait (a tollát) azonnal próbálgatni kezdte. Nyomtatásban először a *Zászlónk* című folyóiratban jelent meg költeménye. Újabb jelentkezését pedig már szó szerint kőbe vésték, még ma is a göllei temető egyik sírkövén olvasható. Azonban kedvét szegte, hogy mindkét „közlés” névtelen volt; érdekes és tanulságos filológusi feladat volt megtalálni ezeket, és a szerző kilétét bizonyítani. Ezután sokáig csupán alkalmi verseket írt. A harmincas évek közepétől főleg az *Új Időkben*, később pedig az *Új Emberben* publikált lírai alkotásokat. Életében verseskötete nem jelent meg.

SzO: – A legenda szerint miközben mezőgazdásznak tanult Mosonmagyaróváron, már írt. A diplomával együtt egy kéziratcsomagot is magával vitt innen a távozásakor. Mi lehetett a pakkban?

SG: – Fekete István 1926-ban Magyaróváron szerzett gazdasz oklevelet. Első publikációja – egy gazdaszti hozzászólás – 1930-ban jelent meg, szép-

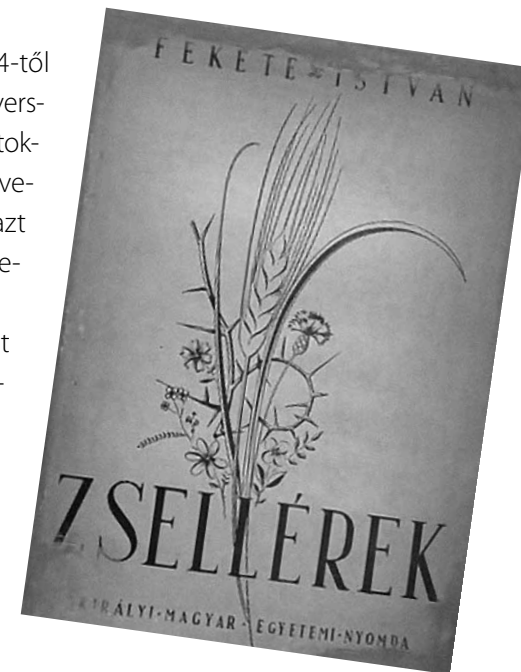
irodalmi igényű írásokat pedig 1934-től közölt. Bizonyíthatóan csupán néhány verskézírata korábbi ezeknél az időpontoknál. Minden egyéb családi legenda; özvegye és fia lényegében mindenkinek azt mondták, amit a hallgatóságuk (feltehetően) hallani akart.

SzO: – Uradalmi gazdasztként kezdett el dolgozni. Állítólag igen sikeresen. Tej- és sajtüzemet szervezett, szeszfőzdet irányított. Mint az ajkai nagybirtok főintézője búzavetőmagot nemesített. Az országos állattenyésztési kiállításokon rendszeresen díjat nyertek az irányítása alatt tenyésztett merinói kosok...

SG: – A frissen végzett Fekete István előbb a baryai Bakócán lett segédtsz, majd 1929 és 1941 között egy folyamatosan gyarapodó ajkai uradalom gazdaságát irányította. Szakirányú végzettség kellene annak részletes feltárásához, hogy ez idő alatt a gazdasz Fekete István pontosan mivel is foglalkozott.

SzO: – Mégsem mezőgazdasztként, hanem íróként emlékszünk rá. Fekete István első műve, *A koppányi aga testamentuma* (1937) a mai napig népszerű. A második regényét azonban kevesek ismerik. *A Zsellérek* (1939) nem tárgya a közbeszédnek, pedig annak idején komoly sikert aratott: 3000 pengős fődíjat nyert egy pályázaton, és öt év alatt hét alkalommal jelent meg. Igaz, hogy ezt a könyvét betiltották, és emiatt kellett utána gyerekkönyvet írnia?

SG: – 1946-ban Fekete István tudatta egyik bizalmasával, hogy a regényt indexre tették. A regény két önmagát kereső, végül az életcéljaikat megtaláló fiatalember, Zsellér Péter és a barátja története. (Vagyis Zselléréké – a cím így értelmezendő.) Közvetlenül a világháború után a regénynek csupán egyetlen jelenetét kifogásolhatta az akkori cenzúra, sokkal inkább a letűnt időszak neves írójával lehetett problémájuk. Ezután, mint sokan mások, Fekete István is partvonalra került, és amikor az ötvenes évek közepe után változtak az idők, az ifjúsági kiadó karolta fel. Próbálkozott ugyan a *Magvetővel* is, de a Móra Könyvkiadóval lett zökkenőmentes a kapcsolata. Idősödve, egyre betegeb-

ben pedig már nem nyitott másfelé. Ez a körülmény életműve befogadását és értelmezését máig meghatározza.

SzO: – Ön szerint a szocializmus időszakában „mellőzött” írónak kell tekintenünk Fekete Istvánt? Többen így vélik.

SG: – Szerintem a rendszerváltás előtt sem volt mellőzött író. 1955-től minden új kötete megjelent, és a régebbiek egy részét ismét kiadták, egyre nagyobb példányszámban. Persze valószínű, hogy ha más rendszerben, más viszonyok között él, másképpen alakul a pályája. Az is igaz, hogy – talán az egészen más irányú végzettsége és kapcsolatrendszere okán – tájékozatlan

volt az irodalmi közéletben. Ennek, valamint a tőle független kényszereknek a csapdait ő sem kerülhette meg. Az „ifjúsági irodalom” még ma is nehezen levakarható bélyegnek látszik rajta. Nagyrészt azért, mert 1962-től a Tüskevár évtizedekig az általános iskolai oktatás kötelező olvasmánya volt. Ráadásul negyedik-ötödik osztályban, miközben a cselekmény a hetedik utáni nyáron játszódik.

SzO: – Fia szerint apjának „az ávosok 1946-ban kiverték a szemét, szétverték a veséjét, és hajnalban egy katonai kocsiból kidobták a János Kórház mellett. Két járókelő találta meg, úgy került műtőasztalra, különben meghalt volna”. Erre az incidensre ön talált bizonyítékot?

SG: – Másfél évtizede keresem, de eddig még nem találtam nyomát annak, hogy Fekete Istvánt valóban bántalmazta volna a politikai rendőrség. 1946 áprilisában megsérült bal szemének látóidege, de ezt a bizalmas leveleiben mindig közlekedési balesettel magyarázta, és a visszaemlékezők egy része szintén így tudta. Egyébként sem életszerű, hogy az, akit tavasszal brutálisan bántalmaz a belügy, ősszel személyesen megy be igazolni egyik barátját éppen abba a minisztériumba. Beszédes, hogy a rendszerváltástól az özvegye előbb rablótámadást, majd részeg szovjet katonát, végül az ÁVH pribékjeit emlegette. Nos, mindettől még akár igaz is lehet. Akár így volt, akár nem, kijelenthető, hogy Fekete István nem ettől fontos író. A tehetséget és a szorgalmat legfeljebb kifozni lehet valakiből, belevetni semmiképpen sem.

SzO: – Azt viszont ténynek tekinthetjük, hogy az irodalomtörténet, a kánon, a szakma nem emelte be az írók közé Fekete Istvánt.

SG: – Az a kijelentés, hogy Fekete István „nem író”, a hatvanas évek végén a budapesti bölcsészkar egyik előadása után hangzott el először. A róla (is) kérdezett oktató mindenekelőtt arra gondolhatott, hogy Fekete István „bölcsész-értelemben” nem író. Ez persze így is butaság. Kár volt sommásan kimondani a neves kollégának, és legalább ennyire kár volt, hogy Fekete István egyik távoli rokona ezt meghallotta, és azonnal tudatta a bérmakeresztapjával. Feltétlenül szerencsésnek tartom, hogy szegedi, pécsi és budapesti könyvkiadók mutattak érdeklődést a tevékenységem iránt, és a segítségükkel valamelyest befolyásolni lehetett a Fekete Istvánról folytatott közbeszédet.

SzO: – Rendkívül fontosnak tartotta, hogy az író vadász- és horgászkalndjait, erdélyi kirándulásait is részletesen elmesélje. Miért?

SG: – Fekete István vadászattal kapcsolatos tevékenységének bemutatását fontosnak tartom, mivel következetes elhivatottsággal leginkább a vadá-

szat meg a horgászat érdekelte, és a hazai vadászirodalom megkerülhetetlen szerzője. A témával foglalkozó írásaimmal arra szeretném felhívni a figyelmet – és példát is mutatni rá –, hogyan látom célszerűnek az életmű módszeres feltárását. Legalább ennyire megkerülhetetlennek gondolom például a könyvtárának rekonstrukcióját, vagy éppen a személyi kapcsolatainak széles körű feltárását.

SzO: – Mérlegre tehetjük-e azt, hogy Fekete István irodalmi művei, vagy szakkönyvei és tanulmányai fontosabbak az utókor számára?

SG: – Szépirodalom és természettudományos ismeretterjesztő irodalom: körte és alma. Értelmetlen az egymáshoz hasonlításuk. Fekete István a regényeivel és elbeszéléseivel alkotott figyelemre méltót, de a teljességre törekvő értelmezésükhöz fontos ismerni az egyéb munkáit is. Ezek például egyértelművé teszik, hogy a közismert állatregények írója képzett – és nem dilettáns! – természetbúvár volt.

SzO: – Ön úgy véli, hogy a Tüskevár, a Téli berek, a Hú vagy a Vuk nem csak gyerekkönyvek. Miért gondolja ezt?

SG: – Fekete István munkái véleményem szerint mindenekelőtt felnőtt olvasmányok, bár egyes írásait a fogékonyabb kamaszok is élvezettel lapozzák. Az állatregények allegorikus értelmezése, vagy például a közvetlenül 1956 után

megjelent Tüskevár és Téli berek jelentésárnyalatainak felismerése (dekódolása) feltétlenül időt, érettséget és bölcsességet, vagyis élettapasztalatot igényel. Fekete István saját műveivel kapcsolatban a „tündéri realizmus” kifejezést emlegette. Ezen azt érthette, hogy írásaiban az általa ismert valóság fokozottan árnyalt ábrázolására törekszik, de úgy, hogy egyúttal azt is érzékeltesse: szerinte milyennek kellene lennie a világnak. Így aztán minden műve rácsodálkozás arra, hogyan is lehetne látni mindazt, amire rámutat. Ezért előszeretettel emlegette így az írásait: „megtörtént mesék”.

Szederkényi Olga: – Fekete Istvánt nevezhetjük „csak” ifjúsági szerzőnek? Életrajzírója szerint az író életműve több annál, mint ez a skatulya.

Böszörményi Gyula: – Aki úgy gondolja, hogy kizárólag ifjúsági szerző volt, az semmit nem tud Fekete Istvánról. Elég csak a Zsellérek című regényét vagy a Tíz szál gyertya című novellagyűjteményét felhozni példának: a magyar irodalom gyöngyszemei. Fekete István – ha figyelembe vesszük tanulmányait, szakkönyveit, életrajzi műveit is – lényegében sokkal többet írt felnőtteknek, mint az ifjabb korosztálynak. Persze szinte mindenki csak a Vukot, a Kelét, a Tüskevárat ismeri, mert ezek a legnépszerűbb regényei, pedig írt ő például forgatókönyveket és színdarabot is, melyek mind „felnőtt témákat” feszegetnek. Egyébként is ostobaságnak tartom az ilyen beskatulyázást. A jó irodalom arról ismerzik meg, hogy egyszerre képes az összes korosztályhoz szólani. Fekete István művei éppen ilyenek.

SzO: – Szóval kedveli az írásait...

BGy: – Bolond, aki nem kedveli! Fekete István ma is a legjobb magyar írók egyike. Köztudott, hogy azért kezdett ifjúsági, vagy annak tűnő regényeket írni, mert a kommunista diktatúrában nagyon nem szívelték őt, így tiltólistára került, tilos volt publikálnia. Az efféle elnyomás egyrészt rossz, de kimondom: az íróknak, művészeknek és a műélvezőknek hosszú távon általában mégiscsak jó, mivel az egyébként „csak” felnőtteknek alkotó szépírókat csodálatosan megkomponált, magas irodalmi értékkel bíró mese- és ifjúsági művek létrehozására kényszeríti. Így aztán bennem is két Fekete István-kép él. Az egyik a Tíz szál gyertya írója, aki torokszorító gyönyörűséggel mesél el tragikus emberi sorsokat, a másik pedig a Vuk megalkotójáé, aki gyermeki lélekkel képes azonosulni a sima bőrtől rettegő erdei állatokkal.

SzO: – Ön szerint mi az, amit csak Fekete István tudott?

BGy: – Mesélni tudott, méghozzá a régimódi, bölcs, csendes, tábor-tűz mellett szokásos (mára szinte teljesen elfeledett) módon. Az ő történetmondása olyan, mintha minden egyes alkalommal Matula bácsi ülne le mel-

Böszörményi Gyula

lénk, s mondaná, regélné a maga szép, szomorú vagy épp vidám történeteit egy olyan messzi-messzi, idilli múltból, ami tán sosem létezett. A másik, amit Fekete István nagyon tudott és érzett, az a magyar nyelv. Életemben először a Vukot olvastam tőle tizenévesen. Addigra túl voltam már néhány tucat indiános, kalózos regényen, tehát profi olvasónak számítottam, ám Fekete Istvántól elakadt a lélegzetem. Pontosan emlékszem, hogy erre gondoltam: „Hát ilyen gyönyörűen is lehet írni?!” Ez számomra megrendítő és – a későbbi tollpróbálgatásaimra nézve – meghatározó élmény volt.

SzO: – Ismer a kortárs szerzők közül valakit, akire hatott Fekete István?

BGy: – Mint a fentiekből kiderült, rám biztosan. A többi írókolléga nevében persze nem nyilatkozhatok, de azt gyanítom, hogy Békés Pálra – aki hasonló szeretettel használta a nyelvet és mesélte a maga történeteit – biztosan.

SzO: – A mai fiatalok számára vonzó lehet még a vadászat, a horgászat, a természet? Nem biztos, hogy nekik izgalmas, ahogyan egy öregember át-

adja a halászlékészítés, a csukafogás vagy a kányalövés titkát. Meddig olvassuk még a Tüskevárat, a Vukot, a Hút?

BGy: – Azt remélem, hogy az idők végezetéig. Tény, hogy a Tüskevár a mai gyerekek számára már túl lassú és itt-ott naiv, de Fekete István állatos története... És itt nem a vadászkalandokra gondolok, mert a szemléletünk ezen a téren szerencsére sokat változott: ma már az állatokat ultramodern távcsöves puskával ezer méterről sportból vagy épp rongyázásból lemeszáló emberek inkább megvetjük. Szóval Fekete István állatos története ma is épp olyan erősen képesek hatni, mint rég. Ezeket tehát nem félttem a feledéstől, viszont a felnőtteknek szóló írásait bizony érdemes volna újra kiadni, s rádöbbeneni az olvasókat, hogy ez a nagy mesélő nem csak a kis rókák között volt otthon.

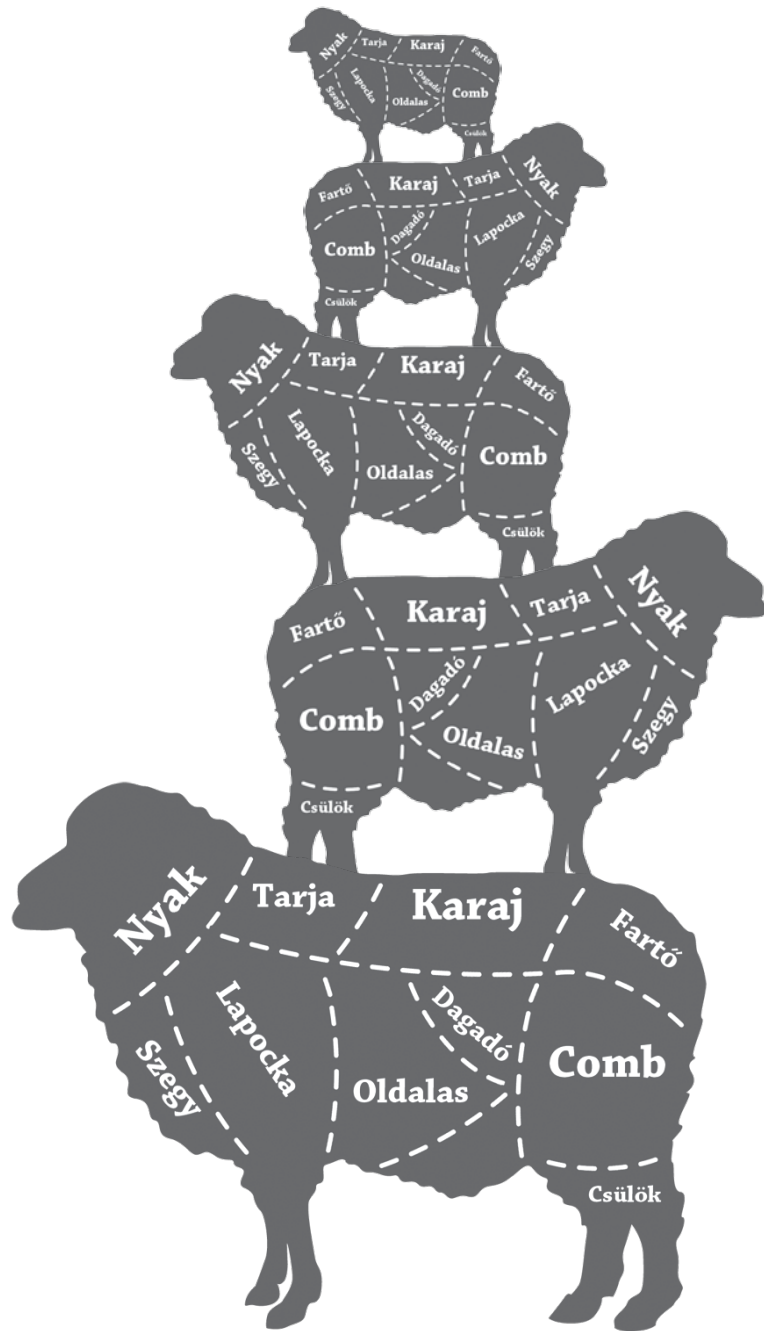

Szederkényi Olga jogászként végzett, 15 éve újságíróként dolgozik. Évekig a Magyar Televízió brüsszeli tudósítója volt, majd a Magyar Rádió külpolitikai riportere lett. 2014-ben jelent meg fordításában Alexandre Dumas Konyhaszótára.

Ha JÓSZAKÁCS

BIRKAPÖRKÖLT

Poriszló úr nappaliját, fürdőszobáját, de még a vécéjét is úgy díszítették a birka-koponyák, mint vadászok otthonát a trófeák. Büszkén vezetett végig a házon, és újságolta, hogy ő ezeknek a birkáknak nem a testét, hanem a titkát terítette le minden birkavágás alkalmával, és Poriszló úr soha nem azt kérdezte, hogy vág-tam-e már birkát, hanem azt, hogy ettem-e már jó birkapörköltet, és ezt a náluk töltött egy év minden napjának minden étkezése alkalmával megkérdezte, én pedig illedelmesen válaszoltam, hogy nem, még nem ettem igazán jó birkapörköltet. És azt tudtam-e, hogy az a titka, hogy bele kell tenni a szívét és máját, kérdezte, én pedig vissza, hogy csak úgy, mint férfiember sajátját a házasságába, ugye? Ilyenkor Poriszló úr felesége felállt, és szúrós tekintettel elvette előlem az italt, de Lujza tudta, hogy mi hajtja az én szekeremet, ezért mindig visszarakta a pálinkát elem, tehát így sakkoztak az asszonyok, miközben Poriszló úr a faggyú ízétől mentes birkapörkölt elkészítésének rafinériáit ecsetelte.

Az egyetlen kiutat ebből az állandó kérdezz-felelekből Lujza közelgő születésnapja jelentette, mert Poriszló úr minden alkalommal elmondta, hogy ő aztán megfőzi nekem a világ legfinomabb birkapörköltjét, méghozzá lányának születésnapján, augusztusban, és majd meglátom, hogy a szíve meg a mája miféle csodát tesz a szafttal, de engem igazából csak az a hús érdekelt, amely Lujza blúzának felső gombjait feszítette szét, és ő tudta ezt, minden kérdés végén odahajolt, úgy kínált pálinkával, hogy közben belátást engedett mellei közé, és én ezután boldogan ráztam a fejem, amikor Poriszló úr kérdezte, hogy ettem-e már igazán jó birkapörköltet, vidáman bólogattam, amikor kérdezte, elhiszem-e, hogy azon a születésnapon micsoda pörköltet fog ő főzni, mert tudtam, közeledik az augusztus.

Az öreg egyszer csak megveregette a vállamat, hogy ha már ennyire érdekel engem a jó birkapörkölt titka, tartsak velem az ismerőseihez, barátaihoz a születésnapokra, lakodalmakra, és én mentem vele megannyi faluba, és nem érdekelt azoknak a birkáknak sem a szíve, sem a mája, nem érdekelt a babér, a sáfrány, a kandírozott fokhagyma, a késhegyi fahéj, csak az érdekelt, hogy Lujza születésnapján végre megfőzi a pörköltet, és nem kell többet hallgatnom, hogy mitől lesz kifogástalan ízű az étel.

Sokszor már Lujza dekoltázsa sem érdekelt. Amikor kettesben maradtunk, nem tudtam rá koncentrálni, mert vagy az anyja nyitott ránk azt rikácsolva, hogy valld be, te pernahajder, hogy a májad nagyobb a szívednél, vagy a falra akasztott birkatrófeák szájából hallottam rettentő átkokat, mígnem hamarosan elérkezett a nagy nap.

Amíg segítettem Poriszló úrnak megrakni a tüzet, Lujza és az anyja egy nagy rézedényben hozták ki a gondosan feldarabolt húst, és a birkapörkölt főszereplőjét, a nagy adag szívet és a májat, kis tálakba porciózva pedig a többi hozzávalót, végül egy üveg vörösbort. Poriszló úr legeltette kicsit a szemét az asztalon, belekortyolt a borba, majd ellenőrizte a tüzet, és amikor látta, hogy a szélcsend félárbocra eresztette a lángot, hatalmas kanálával megkocogtatta a bogrács oldalát, mintegy jelt adva, hogy indulhat a főzés.

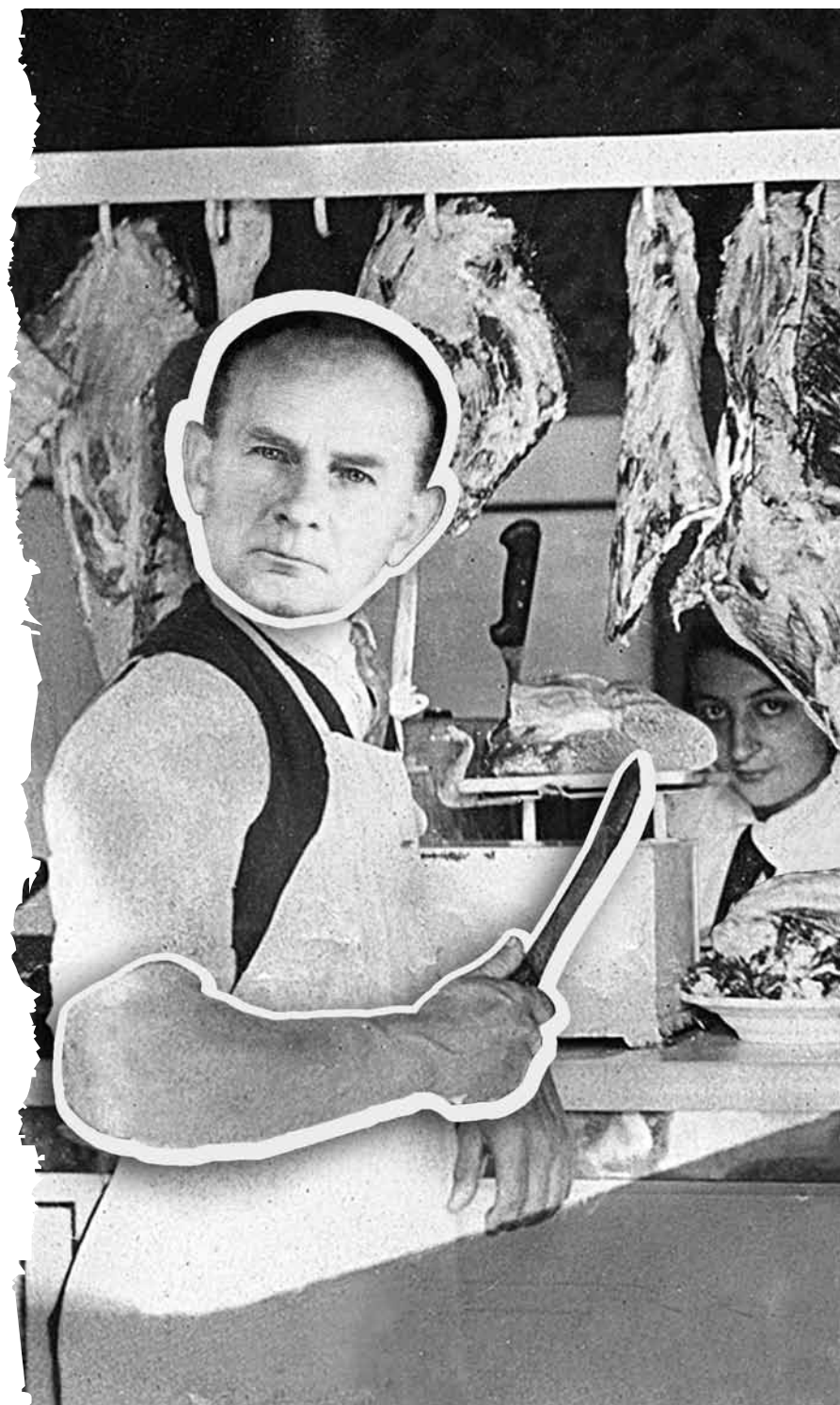
Az öreg szinte táncolt a bogrács körül. Amikor megpirult a hagyma, kiszedte egy kis tányérba, ellenőrizte a paraszat, és belehelyezte a forró bográcsba a húst, hagyta, hogy könnyezni kezdjen a birka, majd rázúdította a sót, a feketeborsot, és három cső szárított pirospaprikát, majd a szafthoz adta a vörösbort. Megkavarta a pörköltet, és kijelentette, hogy most már csak hagyni kell rotyogni.

Két óra elteltével a puhuló hústra helyezte a tükörfényesre tisztított szívet és a májat. Nem kellett neki sok, meg is főtt a pörkölt, ami valóban eleget tett minden ígéretnek, de semmilyen íz nem volt rám olyan hatással, mint annak a gondolata, hogy soha többé nem kell hallgatnom, hogy a szívet meg a máját, amikor is Poriszló úr átkarolt, és harsányan felkiáltott: jó, jó, édes fiam, az egy dolog, hogy ennyire ízlett a birka, de jó kecskepörköltet ettél-e már?

Balogh Ádám *(Szolnok, 1981) író.*

Sört csak étkezés előtt bír inni, ezért mostanában inkább fröccsözik.

Bödöcs Tibor

ALÉB SAVMAH: A SZALONNÁRÓL (MÉG EGYSZER)

„Hermesz ktaioi umpataio!”

„Ez nem paródia, PARÓDIA!”

„Apa odaégette a szalonnáját.

Én nem.

Aztán cseréltünk.

Odaégett a szalonnám.”

(Svéd gyerekvers)

„Felkereste a tanítvány a Mestert, és megkérdezte:

– Ehetek én szalonnát, Mester?

– Mi az a szalonna?

Egy másik alkalommal ezt akarta megtudni:

– Mikor jó a tűz?

– Ha nem tudod, ne kérdezd!

Majd a röhögéstől megfulladt.

(Délkelet-kínai kóanok)

„Elég a mottókból!”

(Balzac)

Szalonnázni annyi, mint szalonnázni. És több. A görögök, Szókratészig, tudták ezt. Igaz, rosszul. Abban minden szent irat megegyezik, hogy az Aranykorban nem volt halászléckocka. Legalábbis ritkán használták.

A hagyomány szerint a misztika a sült paprikával kezdődik, csak erről gyakran elfeledkezünk!

A büntudatnak nem a szalonnaszazon kellős közepén van itt az ideje, az örökkévalóságot nem érintik a szívkoszorúér-problémák. A koleszterin elleni harc: száználmas vegetáriánus-ressentiment. Könyörtelen, korlátolt, kapzsi, kukacoskodó, katakomba kuckótojás! A pokolban csak bolti szalonna van, rozskenyérrrel. Jézus mondta a tanítványoknak a halpucolásról szóló példabeszédben: „Sajnálom őket, kiknek nincsen tokájuk!” Emlékszünk még, mit vágott Arisztotelész Platón fejéhez: „Szere-

tem az igazságot, de a szaftot jobban!” „A jó szalonna böjt idején is fogyasztható, csak nem kell hangoztatni” – írja már Szent Pál is a denverieknek szóló, százhatvanadik levélben.

Hérakleitosz szerint a lélek széle zsíros. („Fatai, maika, limpio!”) Ez egyszerűbb, mint az egyszerűség, mégsem látja a modern ember az erdőtől a gyújtóst. Freud semmit sem tud a szalonnapörcről, de Jung sem! Kizárólag a női seggről szabadna írni!

Madárdal, barackillat, pipadohány. Ülök a meggyfa alatt, és a szalonnáról gondolkodom. Vagy a szalonna gondolkodik rólam. Vagy én vagyok a meggyfa. Nem mindegy? Pacsirta, alkony, ribizlibor, szarka-marka.

Szalonnát sütni július 13-án, 21:14-kor kell. A régiek ezt tették. Minden más: lélekrontás, teremtésrombolás, hagyománytiprás, létpusztítás: „carpulga e carpulgalus!” (Coitus Hipercampus, 4/34, A kicsinyes kis trákokról) Vagy van otthon szalonnád, vagy nincs. Mindenesetre az aszkéta vágjon vékonyabb szeletet. Aki pedig abálni akar, abáljon, abálhat.

2600 éve történt valami a szalonnázás körül, azóta a süllyedés: folyamatos. Van, aki nem tesz rá hagymát. Lelke rajta. Számunkra az ilyen elveszettnek tekinthető.

Van, aki Mája fátylától nem látja a bürkét. Ezzel sincs dolgunk.

A salátában nincs morál! Szubsztanciával még senki nem lakott jól.

Aki szerint a szalonnán kívül más is létezik: káprázatok foglya. Hiszen a bölcs tudja, hogy ahol angyalok szalonnáznak, nem veszhet kárba egyetlen zsírcsepp sem. A bölcsesség nem kimondható, ideális parázs nem létezik.

Ha este szalonnát sütsz, s előtte délben nem ettél halat: rohadj meg!

Anus Palimpex Turbo Diesel írja a hekatalai töredékekben: gondozzátok köszvényeiteket! Ha ezt nem érted, menj vissza human resources managernek, és add vissza a bicskám!

A zsírcsepegést nem nem akarni: ugyanaz, mint akarni, hogy ne. („Carlavial mundi!”) Az archaikus ember nem a szalonnáért szalonnázott. („Wirgháoio pirlipoioa!”). Az individuális, újkori ember alszik: soha nem fog jó nyársat találni. („Niarsin limba, niarsun lai.”) Szent Clitoris története erről szól: szeresd a gyűlölködőket gyűlölőket!

Egyszer láttam egy marxistát szalonnázni: brrrrrr!

Mit igyak a szalonnához? – kértem tanácsot magamtól végül, míg egy pillangó szállt le a térdemre.

Borozás közben az ember: isteni, ha lsten borozik: emberi.

Ahány női mell, annyi rizling. A tramini kacagó pincérlány, kinek jól áll, ha molett, de azért kevesebb rúzs több lenne. A krimi az irodalom rozéfröccse. A chardonnay cisz-moll egy hamis zongorán. A furmint moll, az aszú dūr. Megkülönböztetek allegro és adagio ivást. Ismerem a wagneri és a sanzon típusú másnapot. Igyál, amit akarsz! – s a pillangó elröppent.

A jó szalonnához nem kell sok, csak még pár jó tanács. („Ne kövessetek!”)

Sütés közben tarts a zsebedben két szem fügét, de ne egyél belőle!

A tálalásnál nem kell perzsául énekelni, de ajánlott!

Ha nem mész el minden nap egy egresbokor mellett, nem élsz!

Hajnalban lucernát kell rágni, nincs más út!

Elköltözni Tibetbe, és 40 évig a petrezselyemre gondolni: az élet helyett: lét!

Bödöcs Tibor (Zalaegerszeg, 1982) Karinthy-gyűrés humorista.
Állítása szerint Szókratész, Jézus és ő: nem ír. Ez mostantól nem igaz.

The image features a central horizontal strip of torn paper with a light gray background. On this strip, the text 'HOLLAMVEERÉS' is written in a bold, white, blocky font with a distressed, hand-painted appearance. The letters are slightly irregular and overlap, giving it a gritty, punk-rock aesthetic. The top and bottom edges of the paper strip are jagged and uneven, suggesting it was torn from a larger sheet. The overall composition is minimalist, with the text being the sole focus against a plain white background.

HOLLAMVEERÉS

Földényi F. László

AZ „ELEVEN HALÁL” TEREI

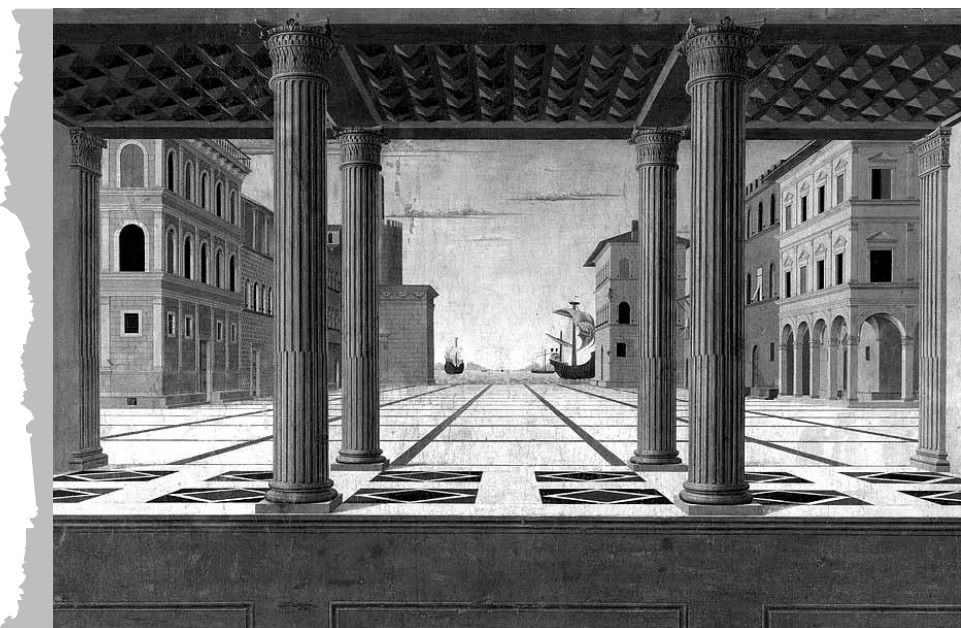
„Két fiú ült a rakpart kőfalán, és kockázott. Az emlékmű lépcsőjén, a kardjával suhintó hős árnyékában újságot olvasott egy férfi. A kútnál egy kislány töltötte meg edényét. Gyümölcsáros hevert a portékája mellett, kibámult a tengerre. Kocsma mélyén, üres ajtó- és ablaknyíláson át két férfit lehetett látni, előttük bor. A kocsmáros elől ült egy asztalnál és bóbiskolt. A kikötőbe, mint ha a víz felett jönne, halászcsonak lebegett be.”

Franz Kafka: Gracchus, a vadász

(Tandori Dezső fordítása)

A mozdulatlanság is tud drámaivá fokozódni. A berlini *Képtárban* függ Francesco di Giorgio Martini 1490 körül készült *Építészeti veduta* című festménye. Mellbevágó az üressége, a csendje, de mindenekelőtt a mozdulatlansága. A kép előterében lévő arkádok alól egy hibátlanul megszerkesztett térre nyílik kilátás. A teret két oldalról kétemeletes épületek határolják. A háttérben balról egy erőd részlete látszik, jobbról egy kikötői épület – talán raktár, talán hivatal. És a távolban a kikötő, öt kisebb-nagyobb hajóval, közülük kettő felhúzott vitorlával. Amit látni, az olyan magától értetődőnek mutatkozik, olyan végérvényesnek és megváltoztathatatlanak látszik, mintha az egész nem is emberek, hanem egy isten kéznyomát viselné. Olyan benyomást kelt, hogy nincs az a természeti katasztrófa, nincs az a vihar, földrengés vagy árvíz, amely képes lenne bármit is változtatni ezen az örökéletű városon. A tér és a kikötő az egyetemes közönyt árasztja. És mégis, az egész roppant nyomasztó is. Mert minden motívum az emberi jelenlétre utal ugyan, mégsem látni sehol egy embert. De nem úgy, hogy az emberek éppen nincsenek jelen, hanem mintha már egyáltalán nem is léteznének. Mintha kihaltak volna ebből a világból, s a festmény egy történelem utáni állapotot rögzítene. Az idő és az időtlenség határán egyensúlyoz. A hiány által érezteti, hogy egyszer volt olyasmi is, amit „időnek” neveztek, és aminek a bizonyítéka az, hogy léteztek emberek, akik épülete-

ket emeltek maguknak. Most viszont azt látni, hogy nemcsak az emberek haltak ki az épületek közül, hanem velük együtt az idő is. És ezzel mintegy vissza is utal arra az állapotra, amikor még nem létezett idő. Hiszen az ember felfoghatatlanul későn jelent csak meg e bolygó tojánhéj vékonyságú felszínén, és kozmikus léptékkal mérve pillanatok alatt fog el is tűnni. És vele együtt az idő is, hogy átadja a helyét annak, ami még csak időtlenségnek sem nevezhető, hanem legfeljebb kozmikus közönynek.

Ez a közöny árad ebből a képből. Minden steril, minden csupa kő és márvány. Minden szabályos és rendezett. Az élettel együtt járó romlásnak sehol semmi jele. Igaz, a jobb oldali bérház első emeletének egyik ablakán a spaletta egyik szárnya félig ki van támasztva, s ez valamelyest megbontja a rendezettséget. Mint ahogyan a jobbszélen előtűnő, magában árválkodó lomboszat sem annyira a természetre utal, hanem ellenkezőleg, a vegetáció hiányát teszi még hangsúlyosabbá. Emberemlékezet óta nem járt erre senki, és mégis, a köveket, a házfalakat nem verték fel növények, az oszlopok alját nem lepi be a gaz. Nem azért, mert az itt élők rendben tartanak mindent, hanem mert még a vegetáció is az élet jele lenne. Itt viszont egy holdbéli tájat látni. Vagy egy atomháború utáni állapotot, amikor talán már oxigén sincsen, csak a semmi van.

Martini festményén minden túlmutat önmagán: az egész alapjául szolgáló építészeti terv hibátlan, a házak, a paloták, az oszlopsorok, az árkádok önmagukban is tökéletesek és teljesek, és közben mégis valami olyasmit idéznek meg, ami nem látható. Ami fizikai, az itt minden áttétel nélkül metafizikai színezetet kap. Ettől mélyen melankolikus ez a kép. Olyan tér jelenik itt meg, amelyben az élet és az élet hiánya nem kizárja egymást, hanem egybemosódik: az élet halálos, a halál pedig eleven. John Keats kifejezésével élve: ez az „eleven halál” (living death) helyszíne.

Metafizikus tér – abban az értelemben, ahogyan négy évszázaddal később Giorgio de Chirico nevezte az általa festett tereket a huszadik század tízes éveiben. Az ekkortájt készült festményein látható épületeknek sajátos kentaur-jellege van. Egyfelől ráismerni bennük az olaszországi középületekre, másfelől mégis van bennük valami nem e világi. A festő kiemelte őket a saját közegükből, megfosztotta őket a gyökereiktől, s ettől olyanok, mintha egy más bolygóról kerültek volna ide. Amit a festményein látni, an-

nek nincsen előzménye, nincsen múltja, de nincsen folytatása, jövője sem. Minden a lehető legpontosabban van megfestve, a képek minden eleme megnevezhető, tárgyként azonosítható, és mégis: semmiféle történet nem építhető köréjük, nem állíthatók be semmilyen elbeszélésbe, mert eleve nem az időben vannak benne. Vannak pillanatok, amikor a dolgok hirtelen „a maguk teljes metafizikai valóságukban” jelennek meg, írta Chirico egy levelében Apollinaire-nek, valamikor 1914 elején, majd így folytatta: „Az, ahogyan a dolgokat a képzeletemben látom, és ahogyan az életben látszanak, ahhoz hasonlítható, amilyenek egy személy fiziognómiája az álomban, illetve ugyanennek a személynek a fiziognómiája a valóságban látszik; egyidejűleg ugyanaz és mégsem ugyanaz a személy.”

Egy álmvilágba lépni be Chirico metafizikus festményein, amely azonban mégsem pusztán álom. De ébrenlétnek sem mondható, hiszen egyetlen eleme sem kapaszkodik az úgynevezett „valóságba”. A dolgok ismerősek, mégis minden idegen benyomást kelt. Nincsen közöttük kapocs,

minden mindentől el van szigetelve, minden olyan, mintha egy ismeretlen világ megfejthetetlen üzenete lenne. „Akár egy halom hasított fa”, úgy hever minden egymás mellett. A világ világnak látszik ugyan, de közben egy nem-evilági lazúrréteggel van bevonva. A metafizikai látásmód semmit nem fogad el olyannak, amilyen, hanem mindenben érzékeli, ami elkezd az, mindenben felfedez olyasmit, ami egyébként láthatatlan. Chirico a metafizikai absztrakciót a Röntgen-sugárhoz hasonlította. A melankólia sem idegen ettől. A vele társítható hangulatok mélyén van valami kíméletlenség: ha az ember egyszer észrevette, hogy rendelkezik a Röntgen-látás képességével, többé nehezen tud másként látni. Önmagát is kínozza élvezettel hatol át a tekintete ott, ahol másoké rendszerint megáll.

Miközben a tízes években Chirico Ferrarában és Rómában a metafizikus festményein dolgozott, Franz Kafka naplóiba és füzeteibe számos olyan bejegyzés került, amelyek mintha egyenesen Chirico festményeinek a hatására születtek volna meg. Pedig nincs nyoma, hogy Kafka valaha is látta volna őket vagy egyáltalán hallott volna a festőről. A Chiricóra jellemző metafizikus melankólia azonban tőle sem volt idegen. Mindazt, amit érzékelt és tapasztalt, nem praktikus („realista”) módon fűzte egybe és teremtett összefüggést közöttük, hanem a chircói „metafizikai absztrakció” révén. Azzal a szenttelenséggel és metafizikai közönnyel, amellyel ugyanezekben az években Marcel Duchamp a ready made-jeit elkészítette. Ettől támad olyan érzése az olvasónak, mintha álmvilágba lépne be: egyszerre reális és irreális minden. Ráadásul Chirico olasz terei és kikötői konkrétan is feltűnnek Kafkánál. 1913. október 21-én például a következő bejegyzés olvasható a naplójában: „Egy halászfalu kis kikötőjében útra készítettek egy bárkát. Egy fiatalember rongyos nadrágban felügyelte a munkálatokat. Két öreg matróz zsákokat és ládákat cipelt egy kikötőhídig, ahol egy szétterpesztett lábú, magas férfi fogadta őket, és mindent továbbadott a bárka sötét belsejéből kinyúló kezeknek. Nagy kváderköveken, amelyek a rakpart egy szögletét szegélyezték, félig fekve öt férfi üldögélt és a levegőbe eregették pipájuk füstjét. Időnként odament hozzájuk a rongyos nadrágos férfi, mondott nekik valamit és megkopogtatta a térdüket. Ilyenkor általában elővettek egy kő mögül egy boroskancsót, amely ott hűsölt az árnyékban, és a férfiak közt körbejárt egy pohárnyi zavaros vörösbor.” A fel-

jegyzésben szereplő motívumok nagyon is emlékeztetnek Chirico képeire (kikötő, bárka, rakodóhid, kváderkövek – szoboralapzatok? –, fekvő emberi alakok). Ám ennél is árulkodóbb, ahogyan Kafka ezeket egymás mellé helyezi. A rövid kijelentő mondatok éles lezárással szakadnak meg, nincsenek közöttük nyelvi áthidalások, s bár nyilvánvaló az összefüggés, ez mégsem úgy jön létre, hogy az író egy realista hálót borít az egészre. Ellenkezőleg; szilánkszerű töredékekből rakja egybe az összképet, amely a maga összességében is megőrzi szilánkszerűségét. Minden úgy hat, mintha vastag üveglapon át néznénk a jelenetet, amely pontosan, túszerű élességgel van megrajzolva, és közben minden teljes némaságba burkolódik. Nem azért, mert minden csendes, hanem mert minden olyan elérhetetlen. Miközben persze nehéz lenne ennél közelebb kerülni a jelenethez. Egyszerre vagyunk közel és távol. Az olvasó joggal érzi, hogy ez az ő világa, ő maga is részese annak, de közben még sincsen semmi köze az egészhez.

A feljegyzés napján, 1913. október 21-én Kafka Prágában van. A kikötő viszont, amelyről ír, a Garda-tó partján lévő Riva kikötője, ahonnan nyolc nappal korábban távozott és ahol szeptember 22-től október 13-ig tartózkodott. Nem először: már 1909. szeptember 4-től 14-ig eltöltött ott tíz napot, Max és Otto Brod társaságában. Ezúttal egyedül utazott. Ahogyan 1913 nyarán a naplójába feljegyezte: „Vágyakozás eszméletlen magányra. Csak önmagammal szembesülni. Rivában talán részem lesz benne.” Rivába dr. Christoph Hartung von Hartungen szanatóriumának, a Villa Cristoforónak a híre vonzotta. Első itt-tartózkodásakor, mivel sokba került volna, hogy ott lakjon, barátaival egy olcsó szállodában vett ki szállást. Most, második alkalommal a szanatórium egy félreeső pavilonjában lakott, ahol teljesen egyedül lehetett. Dr. Hartungen 1888-ban költözött Bécsből Rivába, ahol szanatóriumot nyitott, amelyben természetgyógyászatot s egyéb alternatív gyógymódokkal foglalkozott. Intézete neve előbb „Fény- és Vízkúra Intézmény” („Licht- Und Wasserheil-Anstalt”) volt, majd a század elején a hivatalos neve már ez volt: „Ideg- és Cukorbeteg Szanatóriuma” („Erholungsheim für Nervenranke und Diabetiker”). Az 1900-as évek elején Thomas Mann is többször járt nála. 1901. november 5-től december 19-ig lakott itt, 1902 őszén újabb hat hetet töltött Rivában, amikor is a *Tonio Krögeren* dolgozott, azután 1904. április 16-tól május 7-ig megint visszajött. Minden alkalommal dr. Hartungen szanatóriumának, a Villa Cristoforónak a vendége volt; a *Buddenbrook* legelső tiszteletpéldányainak egyikét is neki dedikálta. Mann az itteni szanatóriumbeli életet ké-

sőbb a *Varázshegyben* idézte meg, s a betegek némelyike, akiről a jegyzetfüzeteiben ír, a regényben tűnik majd fel. Riva a melankólia színhelyét is jelentette számára; 1901 őszén például a következő beszélgetést rögzítette a szanatóriumban: „*A kis diák*: 'Teljesen melankolikussá tesz a játékkal... Olyan szívesen hallgatom... Mert nagyon hajlamos vagyok a melankóliára...' 'Ó! Akkor abbahagyom' 'Nem, nincs semmi baj.' 'Hát ha nincs baj – ...a melankólia moll-állapot, és nem akadályozza a gyógyulást.'” És, talán éppen e szanatóriumi zenéléshez kapcsolódóan a jegyzetfüzet következő oldalán ezt jegyzi fel: „Dionüszoszi melankólia: – Melankólia a jókedv túláradásából.”

Dr. Hartungen betegei közé tartozott Heinrich Mann, Morgenstern, Sigmund Freud és Rudolf Steiner is. És természetesen Kafka, aki második itt-tartózkodása alatt végig azon őrlődött, hogy képtelen Felice nélkül élni, de ugyanakkor vele élni sem tud. Bizonyára e folytonos belső viszály eredménye lehetett, hogy élete talán legfelhőtlenebb szerelmi kalandjára éppen Rivában került sor, egy máig ismeretlen svájci hölgygel. Riva olyan lehetett számára, mint Hans Castorpnak a Berghof-szanatórium: attól érezhette magát az élet centrumában, hogy távol került a világtól. Talán épp e kettősség miatt sikerült az, amire 1913 nyarán vágyott: „csak önmagammal szembesülni”. Oda kerülhetett, amit Rilke „a szív hegyeinek” nevezett.

1916-17 telén azután, Riva emlékébe belegabalyodva több olyan töredéket írt, amelyek alapján Max Brod később összeállított egy elbeszélést, *Gracchus, a vadász* címmel. 1917. április 6-án a naplójában ez a bejegyzés olvasható: „A kis kikötőben, ahol halászhajókon kívül csak a két személyszállító gőzös szokott megállni, amelyek a forgalmat bonyolítják a tavon, ma egy idegen bárka horgonyzott. Egy súlyos vén hajó, viszonylag alacsony, de nagyon hasas testű, mocskos, mintha nyakon öntötték volna szennyvízzel, amely még csordogált lefelé a hajótest külső sárgás falán, az árbocok érthetetlenül magasak, a főárboc felső harmada letörve, a ráncos, durva, sárgásbarna vitorlák keresztül-kasul húzkodva a farészek közt, öszszevissza foltozva, egyetlen szállókést nem bírtak volna ki.

Sokáig bámultam, vártam, hogy mutatkozik-e valaki a fedélzeten, de nem jött senki. Leült mellettem egy munkás a rakpart mellvédjére. 'Ki ez a hajó?', kérdeztem, 'ma látom itt először.' 'Két-három évente jár erre', mondta a férfi, 'és Gracchusé, a vadászé.'” A bejegyzés stílusa eltér az 1913. októberitől: gördülékenyebb, az olvasóval előzékenyebb. És ebből következően a mondatok is hosszabbak, magyarázkodóbbak. Mintha Chirico

festménye helyett ezáltal egy naturalista zsánerképet látnánk. Az eredmény „realista” próza, amivel bizonyára maga is elégedetlen lehetett. Ugyanennek a jelenetnek egy másik, valamivel korábbi (1917. január-február) változata viszont a Chiricóra jellemző metafizikus me-

lankólia kivételes példája: „Két fiú ült a rakpart

kőfalán, és kockázott. Az emlékmű lépcsőjén, a kardjával suhintó hős árnyékában újságot olvasott egy férfi. A kútnál egy kislány töltötte meg edényét. Gyümölcsáros hevert a portékája mellett, kibámult a tengerre. Kocsmá mélyén, üres ajtó- és ablaknyíláson át két férfit lehetett látni, előttük bor. A kocsmáros elől ült egy asztalnál és bóbiskolt. A kikötőbe, mintha a víz felett jönne, halászcsónak lebegett be.”

Ugyanaz az éles, tűszerűen éles látvány, mint a három és fél évvel korábbi naplóbejegyzésben. Max Brod az általa összeállított elbeszéléssel ezzel a feljegyzéssel indította. A kikötő, amit Kafka leírt, pontosan olyan, mint Riva akkori kikötője és tere, a Piazza Benacense (ma Piazza Tre Novembre), amelyről fennmaradt egy korabeli fénykép is: az a képeslap, amelyet 1913. szeptember 28-án adott fel legkedvesebb testvérének, Ottlának, Prágába – ugyanazon a napon, amelyen Max Brodnak is írt egy levelet, amelyben Felice kapcsán ezt írta: „Nem tudok vele élni, de nélküle élni sem tudok.” Az Ottlának küldött képeslapon láthatóak a kikötőben veszteglő magányos bárkák, a napsütötte tér, néhány emberi alakkal, a teret övező két- és háromemeletes épületek, közöttük a Palazzo Pretorio, lent megannyi árkáddal, és a tér közepén álló torony, a Torre Aponale, amely eredetileg a város erődítményéhez tartozott, s a 16. században alakították át 35 méter magas harangtoronnyá. Ezen a képeslapon is csendes és kihalt minden – de Kafka nyelvi megformálása kellett hozzá, hogy ez a jellegzetes itáliai (ekkor még az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó) tér egy hamisítatlanul chiricói metafizikus térré alakuljon át. A melankólia helyszínévé.

Ennek az „ideális városnak” a melankolikus kikötőjébe érkezik Gracchus, a vadász. Halott, de közben él is. Halálát egy balesetnek köszönhetette – a Fekete erdőben zergevadászat közben lezuhant egy szikláról –, de ezt követő élete is egy baleset eredménye: a csónakos figyelmetlensége az oka, aki elvettette a túlvilágra vezető irányt. Megannyi véletlen, ami kizárja az elrendelést, s nem ad rá lehetőséget, hogy a vadász örökké tartó halálos életét egy magasabb összefüggésbe lehessen állítani. Az őt faggató rivai polgármester többször is rákérdez, hogy volt-e valamilyen bűne, ám erre a vadász csak tagadóan tud válaszolni. Nem tud róla, hogy bármilyen bűnt elkövetett volna. És mégis kénytelen a büntetést elszemvedni. Ám ha nincsen bűn, akkor nincsen megváltás sem. A vadászt a Fekete erdőben érte a baleset, melynek feketesége Dante sötétlő erdőjét („selva oscura”) is megidézi. De amíg Danténál a sötétlő erdőből van kiút a Paradicsomba – igaz, a Pokol és a Purgatórium kerülőútján –, addig a Gracchusra váró tévelygésnek soha nem szakad vége. A vadász soha nem fogja megtalálni az egyenes utat („la diritta via”). Nem adatik meg neki a Paradicsom. Igaz, ebből következően a Pokol sem. Sorsa az örökös sodródás. A végső mérce vész el számára: aki örökösön tévelyeg, az a célt sem ismeri, és azzal sincsen tisztában, hogy egyáltalán mihez képest tévedt el. A vadász persze mondhatná, hogy van egyfelől az élet, másfelől pedig a halál, s ő igenis az egykori élethez, illetve a végső halálhoz képest tévedt el, célja pedig ez utóbbi. De mivel egyszerre él is meg halott is, ezért a mércék mégis megbízhatatlanok. Nem tévedhetett el az élethez képest, hiszen továbbra is él, de a halál sem olyan végső cél, ami még előtte áll, hiszen már halott. Túl van azon, ami várna rá (a halál), és előtte van annak, ami mögött áll (az élet). A halálát megelőzte (hiszen él), az élete mögött pedig lemaradt (hiszen halott). A múltja (az élet) és a jövője (a halál) a jelenben, ebben az „eleven halálban” (Keats) olvad egybe. A vadász a folyamatos jelent éli meg, ami nem telik és nem múlik. Az időben állva az időtlenséget szenved el, ezt a perverz halhatatlanságot. Az számára a legnagyobb csapás, ami az európai kultúrában mindig is a vágy célja volt: az öröklét.

Gracchus a halálát éli és az életét halja. Az a sorsa, amit Kafka 1913. július 1-én így fogalmazott meg: „Vágyakozás eszméletlen magányra. Csak önmagammal szembesülni. Rivában talán részem lesz benne.” Gracchus is Rivában részesül az önmagával való szembesülés tapasztalatában. E szem-

besülés az énje feldarabolódását jelenti. A Gracchus név az olasz gracchia szóval áll kapcsolatban, ami csókát jelent – és ami csehül: kavka. Gracchus ennyiben Kafka hasonmásának is tekinthető. A név azonban nemcsak Kafkái volt, hanem az apjái is, akitől kapta – ráadásul apja üzleti levélpapírjának fejlécén is ott szerepelt a csóka. Gracchus ettől önarckép – az apa tükrében. A történet egyik változata egy töredék, amely A padlás címet viseli. Ebben a főszereplő, Hans beszámol arról, hogy gyerekkorában volt egy titka: a padlásan felfedezett egy ijesztő külsejű idegent. Őt is Hansnak hívták, messziről jött, s vadász volt, mint Gracchus. Nem tudni, mennyi ideje volt már a padlásan, ahogyan azt sem, hogy egyáltalán hogyan került oda s honnan jött. A gyermek Hans a vadász Hansot felfedezve a padlásan arra gondolhatott, ami Kafka *Egy falusi orvos* című elbeszélésében olvasható: „Sohasem tudhatja az ember, miféle dolgok akadnak a tulajdon házában.” Hans, a vadász: az idegen, aki a legbelsőbb otthonba betolakodott. Az elbeszélő ezután, anélkül, hogy a vadász történetét folytatná, az apja és a közöttük kialakult öröktől fogva tartó békétlenséget kezdi ecsetelni, az apjától való menekülést, majd annak halála után a visszatérését a családi házába, amely egyetlen öröksége. Ám itt elhunyt apja szobájába kénytelen költözni, mert az ő saját egykori szobáját saját nagybátyja foglalta el, amiről eddig Hansnak természetesen fogalma sem volt.

A családi (pontosabban apai) ház, amelyet idegenek tartanak megszállva: kézenfekvő ebben az apával való szembeszegülés pszichés szerkezetére ismerni. Egy másik Gracchus-töredék előtt is szerepel egy árulkodó feljegyzés Kafkától, *Kereszteződés* címmel. „Van egy furcsa állatom, félig macska, félig bárány”, hangzik az első mondat, s rögtön utána a második: „Örököltem, valaha apámé volt. Kifejlődni azonban csak nálam fejlődött ki, azelőtt inkább bárány lehetett, mintsem macska. De most egyformán van benne mindkettőből.” A későbbiekben kiderül, hogy ez a kereszteződés egy visszataszító rémség, amely azonban az elbeszélőt bensőségesen szereti is. „Hozzám simulva érzi magát a legjobban.” (Tandori Dezső fordítása.) Az apai örökség az iszonyat, amit a fiú belülről magáévá tesz. A jelen összefüggésben külön érdekes, hogy rögtön ezt követően Kafka a Gracchus-történet egy újabb változatát szövi tovább. Innen nézve Gracchus: a belsőben lakozó iszonyat megtestesítője. Ő maga is egyfajta kereszteződés: nem tud élni, de meghalni sem képes. Az önmagával szembeni mély és lappangó elégedetlenség tette őt ilyenné, s bűne, ha egyáltalán van, az, hogy erről tudomása sincsen.

Gracchus egy nagy európai toposz védőernyőjében áll: Ahashvér, Kartaphilos, a bolygó Hollandi sorsában osztozik. Ám e toposz itt külső burok csupán, s Kafkát elsősorban nem ez foglalkoztatja. De nem is a vadász lelke vagy érzésvilága. Hanem egy metafizikai kérdés, ami arra irányul, hogy mindaz, ami látható, érzékelhető, olyan, akár a jéghegy csúcsa, s a mélyén ismeretlen, feltárhatatlannak látszó rétegek húzódnak – legyen szó akár az emberi lélekről, akár a környező univerzumból. Ezek a rétegek béklyókként kötik gúzsba Gracchust, s ő maga olyan, akár egy hatalmas kérdőjel. A Chirico metafizikus festményein látható baljós figurák rokona, vérbeli melankolikus. Rokona Coleridge Vén Tengerészének is, aki hozzá hasonlóan eleven is, meg halott is. A Vén Tengerész a költeményben megjelenő szép nőnek, az Eleven Halálnak az áldozata. Coleridge a költemény első kiadásában (1798) még csak annyit írt róla, hogy jobban hasonlít a halálra, mint a társa, s a levegő is hideg lesz körülötte. A végső, 1817-es kiadásban jóval egyértelműbben fogalmaz: a nő itt már Eleven Halál (Life-in-Death), akinek láttán az embernek megdermed a vére. „Who thickens man’s blood with cold”, írja róla Coleridge, s félreérthetetlenül fogalmaz: a hidegtől megsűrűsödő (megdermedő) vér hagyományosan a melankólia tünete. Már Arisztotelész írt arról, hogy ha a fekete epe, görögül „melainé kholé”, azaz melankólia túlságosan lehül, akkor az ember szomorú és levert lesz. Robert Burton *A melankólia anatómiájában* (1621) ezt megfordítja: szerinte a bánat az, ami lehűti a testet. És ugyancsak szerinte az, aki túlságosan sok tudásra törekszik, annak elapad szelleme, kihűl a vére, és a teste és az agya melankolikus lesz. Aki egészséges, annak híg a vére, mondja a Szellem Hamletnek (I. felvonás 5. jelenet), amiből, anélkül, hogy Shakespeare szót vesztegetne rá, következtetni lehet arra, hogy Hamletnek feltehetően sűrű (thick) a vére, ami melankóliájának éppúgy oka, mint tünete. Ilyen megsűrűsödött (megdermedt) vére van a Vén Tengerésznek is, aki képtelen meghalni. Maga is Eleven Halál lett, s mint ilyen, ő is megdermeszti mások véréét. Vírusként terjeszti maga körül a melankóliát. A vendég, akinek a költeményben saját élettörténetét elmeséli, ugyancsak elveszti a környező világ iránti érdeklődését; a Vén Tengerész történetét hallva „szomorúbb” és „bölcsebb” lett. A Vén Tengerész a dért, a zúzmarát, a hideget árasztja magából – a megsűrűsödött vérnek e fizikai megnyilvánulásait. Más szóval: a melankóliát, ami megbonthatatlan sűrűségével tartja fogva áldozatait. Christoph Ransmayr *A jég és a sötétség borzalmi* című regényében le-

írja, hogyan fagyott be a jégbe az az osztrák–magyar expedíciós hajó, amely 1872-ben indult el az Északi-sark irányába. Az éj és a nap többé nem volt megkülönböztethető a tejszerű szürkességben; minden néma és halott volt, s a befagyott hajó céltalanul sodródott az őt fogva tartó hatalmas jégtömb foglyaként – akár egy fából készült szív a jég közepén. A könyv e fejezetének *Melankólia* a címe. Ebbe az áthatolhatatlan melankóliába fagyott be annak idején a Vén Tengerész hajója is; ott sem volt többé se előre, se hátra. A célnak e tökéletes hiányát szenvedti el Gracchus is. „Csónakomnak nincs kormányja, sodorja a szél, mely a halál legmélyebb régióiban fúj”, fejezi be történetét, miközben kezét a rivai polgármester térdére teszi. Bolyong, miközben végig egy helyben látjuk őt: a hordágyán, a kétemeletes épületben, amely nem messze áll a víztől, Riva kikötőjétől.

Az utak összeérnek és találkoznak, a terek egybefolynak. Giorgio di Martini festményén minden halott és néma. Egyetlen nyoma van csak az életnek: a jobb oldali kétemeletes épület egyik ablakának a spalettája, amelyet egy láthatatlan kéz kitámasztott. Mikor? Egy időtlen pillanatban, amelynek nincsen múltja és jövője. Az Eleven Halál kezének a nyoma ez a nyitott spaletta. Kafka elbeszélésében Gracchust szintén egy kétemeletes házba viszik be a hordágyán. Egy kisfiú ekkor egy pillanatra kinyitotta e ház egyik ablakát; majd miután a csoport eltűnt a kapuban, sietve ismét becsukta. Mit láthatott utoljára, mielőtt feltehetően maga is az Eleven Halálnak, a Melankóliának az áldozata lett? Feltehetően azt, ami azon a képeslapon is látható, amelyet Ottla kapott kézhez Prágában, 1913 őszén. A bárkákat, a csendes vizet, a mozdulatlan embereket, a lehúzott redőnyöket. Meg a kikötő harangtornyát, a Torre Aponalét. Úgy magasodik a környező épületek és az öböl fölé, akár egy gyárkémény. Ottla sokat nézegethette ezt a képeslapot bátyja halála után. Túlélte őt. 1943. október 7-én egy gyerektranszport önkéntes kísérőjeként Auschwitzba került, ahol röviddel később meggyilkolták. A krematórium kéménye lehetett az egyik utolsó látványa a külvilágból. Olyan az is, akár a Torre Aponale, ha gondolatban leemeljük róla a felső kupolarészt. Vagy mint azok a tornyok, amelyek a francia forradalmi építészek tervein itt-ott feltűnnek. Egy ideális, jobb világ hírnökei, amilyen csak az utópiákban van. És amelyből sűrűn szivárog valami olyasmi, ami kikezd mindent és halálössé teszi az életet.

Felhasznált irodalom:

Chirico, Giorgio de: *Letters to Guillaume Apollinaire, 1914-1916* in: *METAPHYSICAL ART – The de Chirico Journals*, n. 5/6 (2005-2006)
Jasper, Willi: *Zauberberg Riva*, Matthes & Seitz Berlin, 2011.
Kafka, Franz: *Elbeszélések*, Bp. 1973.
Kafka, Franz: *Naplók*, Bp. 2008. (Györffy Miklós fordítása)
Mann, Thomas: *Notizbücher I-II*. Fischer, Frankfurt am Main, 1991-1992.
Viechow, Christian: *Das Sanatorium als Lebensform. Über einschlägige Erfahrungen Thomas Manns*, in: *Thomas Sprecher (hrsg.): Literatur und Krankheit im Fin-de-Siècle (1890-1914)*, *Thomas Mann Studien* 26. Bd. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2002.

Képek:

1. *Francesco di Giorgio Martini: Építészeti veduta*
2. *Giorgio de Chirico: A megérkezés rejtélye és a délután (1911-1912, magángyűjtemény)*
3. *Giorgio de Chirico: A jós jutalma (1913, Philadelphia Museum of Art)*
4. *Riva kikötője Kafka képeslapján (1913)*

Földényi F. László

(Debrecen, 1952) esztéta, műkritikus, irodalomtörténész, műfordító, egyetemi tanár. A magyar esszéírás kiemelkedő alakja. Legismertebb műve, a *Melankólia* németül, franciául és spanyolul is megjelent.

Der Held den wir mit Namen nennen
 von Serin, den Turck, und Christenfeind,
 den Müht Der Serinwar er baut,
 in Turcken Macht ein Ort, den Er getraut,
 alle Feind, bis in den Tod zu schützen,
 stand auf der Höh; und seines Sabels Spizen

A. der häuter walt.	G. See so eine schloffen hat
B. Thier was	H. die schlüffen
C. das Stalt thier	I. Thier gardeen
D. Turcken Köpff	K. Redut
E. Reuatin	L. Insel was
F. halber mant	M. Neü Serin was

Kemény István

ZRÍNYI MIKLÓS ÉS AZ ÜVEGPLAFON

„Nem mondhatni egy országot boldogtalannak,
 az ki sok időközön által és sokáig hervadhatatlanul
 állott virágjában, és már alább kezdett szállani,
 mert ez a vége az világi dolgoknak; és nem
 mondhatjuk boldogtalanságnak azt, hogy ennek
 ez világi törvénynek alája vettetett, holott minden
 más is úgy vagyon: hanem boldogtalannak
 mondhatjuk azt az embert, a ki a maga
 országának leszállásában és esetiben születetik
 és nem virágjában. Azért ehez is szerencse kell.”

(Zrínyi Miklós: A vitéz hadnagy)

1.

Ez az írás a valaha élt egyik legnagyobb magyar emberről szól, de egy ideig úgy volt, hogy Horvátországban fog megjelenni. Nem véletlenül. Zrínyi Miklós közös hősrünk a horvátokkal, a Zrínyi család pedig közös kincsünk abból a nyolc évszázadból, amikor közös királyok alatt éltünk. Zrínyi magyarul írta a műveit, de eposzáinak, a *Szigeti veszedelemnek* mártír hőroszai nagyrészt horvátok. Könnyen lehet, hogy Horvátországban ma többet tudnak Zrínyi Miklósról és dédapjáról, a szigetvári hősről, mint Magyarországon. Az pedig egész biztos, hogy a háborúról többet tudnak a mai horvátok, mint mi, hiszen az ő utolsó háborújuk húsz éve ért véget, a miénk pedig ötvenkilenc éve, 1956-ban. De azért a tizenhetedik század nekik is messze van.

Zrínyi Miklós ahhoz túl régen élt, hogy kortársunkként érthessük – de ahhoz azért mégsem elég régen, hogy ne legyen róla áttekinthetetlen mennyiségű forrás és tengernyi szakirodalom. Van esély tehát a „valódi” Zrínyi Miklós megismerésére, és ez a tevékenység elég szellemi kalandot ígér. Valóságos „Zrínyi-szakma” jött létre (hasonlóan Shakespeare utóéletéhez), mióta műveit jó kétszáz évvel ezelőtt előásták a feledésből. Zrínyi kedvelt tárgya az irodalom-, a had-, a politika-, a filozófia-, a gazdaságtörténetnek. Ma is folyik a Zrínyi-kutatás, Zrínyi-konferenciák zajlanak. Új és új elméletek születnek az életéről, céljairól, megszállottságairól, szerelmeiről, személyes boldogságáról-boldogtalanságáról. Zrínyi mindig ad új rejtélyeket, amik boríthatnak minden eddigit. Szóval Zrínyi Miklós maga az Ideális Történelmi Figura, mert vele kapcsó-

latban a történész éppen eléggé hiteles és pontos lehet, de egyúttal mégis lehet egy kicsit költő is.

És mit tehet vele, teszem azt, egy költő? Megpróbál hiteles és pontos lenni, mint egy történész, ami az ő részéről azt jelenti, hogy lehetőleg nem megy bele a részletekbe, hanem igyekszik megkeresni a biztosnak látszó pontokat, morfondíroz, és olyan kérdéseket tesz fel Zrínyi Miklósról, amiket egy történésznek nem illik. És esetleg még mond is valami hangzatosat Közép-Európáról, horvátokról, magyarokról, esetleg osztrákokról, törökökről, tizenhetedik és huszonegyedik századról, fátumról, a Barokk Emberről, ilyesmikről. És persze nyilván belezavarodik az egészbe, de talán inspirálóan. És esetleg ad egy-két használható ötletet nála hivatottabb embereknek: a Zrínyi-kutatóknak. És megköszöni nekik, amit készen elé tettek.

2.

1999 őszén két hónapot tölthettem a wiepersdorfi alkotóházban Berlintonól délre és az Elbától keletre. Nem is ház volt ez, hanem a von Arnim család hajdani kastélya. Mellette apró falu, körben fenyvesek és végtelen nyugalom. A kastély templomának a temetőjében nyugszanak Bettina és Achim von Arnim írók, és részben itt született a német romantika. A szobám az oldalszárnyban volt, az első emeleten. Az ablakból ráláttam egy udvarra, egy hosszú, rozoga gazdasági épületre meg egy hattyúra, aki gyalog érkezett minden déli fél egykor balról, a sövény mögül, végigtotyogott a betonozott udvaron, és eltűnt jobbra a kastélypark tavának irányában. Visszafelé jönni sose láttam. Talán repült.

Pár nappal az érkezésem után a gazdasági épületet elkezdték bontani. És bontották, bontották, amíg csak ott voltam. Körülbelül húsz férfi volt ott. Megjelentek reggelenként, és nekiláttak dolgozni. Pontosabban dolgoztatni. Naponta ledöntöttek és szétverték egy-két falrész, aztán jött egy IFA teherautó, azt megpakolták, és hazamentek. Néha jött valami főnököféle, aki eligazítást tartott nekik, aztán visszaült a kocsjába, és elment. Ők meg folytatták ugyanúgy. Eszegettek, el-eltűnözöttek, visszajövegettek. (Volt egy kis kocsmá a faluban.) Ha nem tudtam volna, hogy az Európai Unió leggazdagabb országának, az európai gazdaság motorjának, a tíz éve újraegyesült, példaszerűen demokratikus Németországnak a területén vagyok, azt hittem volna, hogy uradalmi cselédek látok. Akikről Illyés Gyulánál olvastam, és akiknek az unokáival egy iskolába jártam egy dunántúli földesúri nagybirtok egyik majorságában. (Az édesanyám volt a tanító néni.) A majorság hasonlított Wiepersdorfra, csak még kisebb volt, és kastély nem volt hozzá. De egy kis park igen. Igaz, elva-

dultan. És persze nem uradalmi majorságnak hívták, hanem egy ún. „korszerű szocialista mezőgazdasági nagyüzem”, vagyis „állami gazdaság” alközpontjának – mivelhogy akkor a huszadik század hetvenes éveinek elején jártunk, vagyis a kommunista korszak kellős közepén. De az épületet bontó wiepersdorfi férfiak mozgását felismertem gyerekkoromból. Otthonosak voltak a lassú mozdulataik, a csoportos tétovaság, az önállótlanág, a kelletlenség. Az az érzésem támadt, hogy az emberek mentalitását se a kommunista uralom nem változtatta meg, se annak a megszűnése. Ez persze gondolatnak soványka, de érzésnek ott, akkor, brutálisan erős volt.

Azon vettem észre magam, hogy úgy nézek le rájuk a wiepersdorfi kastélyból, mint egy földesúr, egy tiszteletbeli porosz junker, de legalábbis a család vendége. Csak most nem a német romantika csinálódik idebent a kastélyban, hanem a multikultúra: irodalom, képzőművészet, zene. A vendégek nagyrészt külföldi művészek. A közös étkezéseknél angolul (és politikailag korrektül) beszélgetnek, aztán mindenki hazarepül valami nagyvárosba. De a kastély körül élő embereknek mindegy. Ugyanolyan érdektelenül, lélektelenül teszik, amit kell. Szolgáltatják a robotot a kastély tulajdonosának, az arisztokrata családnak, vagy most éppen a német államnak. Idő nem számít. Az jutott eszembe, hogy ez itt ugyanaz a vidék, mint Magyarország. Határvidék. Nyugat- és Kelet-Európa határvidéke. Innen el lehet költözni messzire, de aki itt marad, az örökre uradalmi cseléd marad.

Persze azt is tudtam, hogy a látszat csal: végtére is csak tíz éve volt a rendszerváltás. Németország pedig mégiscsak Németország. Szóval nem a wiepersdorfiakat kell féltetni az örökös szolgáorstól. Aztán arra gondoltam, hogy nem baj, majd elmúlik az egész. Végtére is mindjárt itt a huszonegyedik század: pompás alkalom, hogy elmúljon a régi világból, ami rossz volt, és megmaradjon belőle a jó. És nálunk is így lesz majd Magyarországon. Csak kicsit tovább fog tartani, mint a hajdani Poroszország és a volt NDK területén. Ebben meg is nyugodtam. Az ablakomból figyelemmel kísértem a bontási munkálatokat, és fél egykor vártam a gyalogos hattyút.

És aztán lejárt az ösztöndíjam. Hazarepültem Budapestre, vagyis kiutaztam az Európai Unióból. Aztán megjött a huszonegyedik század. Majd 2004-ben utolért az Unió: Magyarország is tagország lett. És eltelt még egy évtized, jött a gazdasági válság, a kiábrándulás. Magyarországról is elkezdtek Nyugatra özönlöni a fiatalok, ahogy egész Közép-Európából, és belőlem is kezdett eltűnni a bizalom a jövőben. Írtam egy elég szomorú esszét Ady Endréről, amiben ezekről a csalódásokról volt szó. Hogy tulajdonképpen ott tartunk, mint

száz éve. És hogy mi van akkor, ha Magyarország eljátszotta a történelmi szerepét, és egyszerűen fölöslegessé vált.

Aztán a tavaly nyáron barátom, B. S., az egyik legjobb magyar irodalomtörténész felvetette, hogy olvassak Zrínyit, és írjak róla egy hasonló esszét, mint Ady Endréről. Mondtam neki, hogy a Szigeti veszedelmet tizenöt éves koromban olvastam, de nem volt nagy élmény. És azt is bevallottam, hogy később a magyar-történelem szakon sikerült „megúsznom” az újraolvasást. Soha nem tudtam mit kezdeni egy törökverő hőssel. Mit csináljak, ez van: nem vagyok se arisztokrata, se hős, még sorkatona se voltam, soha nem tudtam parancsolni, nincsenek politikai ambícióim, és sajnos nem vagyok sztoikus se. Sőt mivel én is írok verseket, és engem is érdekel a történelem, még azt se mondhatom, hogy én lennék a tökéletes ellentéte Zrínyi Miklósnak. Nem baj, mondta ő. Ol-

NICOLÒ CONTE DI ZRIN & CAMA^{RE} CON^{RE}
DI S M CES^A BANDO DI CROVATIA &

vassak Zrínyit. És olvasni kezdtem Zrínyi Miklóst, és rájöttem, hogy hozzám beszél: „hanem boldogtalannak mondhatjuk azt az embert, a ki a maga országának leszállásában és esetiben született és nem virágjában”.

És olvastam a fényes csáktornyai Zrínyi-kastélyról, a Zrínyi-birtokok központjáról, és eszembe jutott a wiepersdorfi kastély meg az uradalmi cselédek. olvastam a csáktornyai kastély 700 kötetes modern könyvtáráról, és eszembe jutott a német romantika meg a multikultúra. És olvastam, hogy Zrínyi ebből a csillogó csáktornyai szellemi központból járt ki harcolni a törökkel, mert pár kilométerre innen húzódott a török hódoltság határa, ami a keresztény Európa széle volt. Szóval Zrínyi Miklós tulajdonképpen naponta látta a világ végét. És eszembe jutott, hogy tulajdonképpen én is naponta látom. Mert ugyanott élek, mint ő. Budapest, Wiepersdorf, Csáktornya, Pannónia, Magyarország és egész Közép-Európa ma is ugyanaz a határvidék, mint a tizenhetedik század közepén. És ugyanazok a fátumai is. Amiben mégis különbözik a mától, az maga Zrínyi Miklós, a hős, aki egész életében küzdött ezek ellen a fátumok ellen, jól ismerte őket, és mégis elbukott.

3.

Mi az, hogy hős? Mi az, hogy fátum? Mi az, hogy elbukni? Ismerem ezeket a szavakat, de nem értem. Pedig én is a magam országának *leszállásában és esetiben születtem és nem virágjában*, ahogyan ő. Egy hanyatló korszakban. És az ország is ugyanaz. De én a második világháború után nőttem fel, amikor a heroizmus, a pátosz és a hit elvesztette a becsületét, és maradt helyettük a biztonságvágy, az ironia és a kétely.

Zrínyi Miklósról – Londonban kiadott életrajza szerint – „a Gondviselés Európa sorsát bízta”. De megölte egy vadkan. Számomra elképzelhetetlenül nagy szabású sors, és mégis tragikomikus. Ez lett volna az ő fátuma? Sírjak vagy nevessek? Még az életét is jobban értem, mint a halálát.

Megpróbálok elképzelni egy alternatív Zrínyi Miklóst, aki időben közelebb van hozzám, de mégis a régi, klasszikus Európához tartozik. Az egyszerűség kedvéért születessen 1920. május 1-jén, pont háromszáz évvel a valódi Zrínyi után. Bírjon ugyanazokkal a kondíciókkal: akaraterő, bátorság, testi erő, arisztokrata család, hihetetlen szellemi képességek: a tudás, az érzés, a kreativitás kivételes találkozása. Legyen korának egyik legtehetségesebb európai embere. Dédapja a magyar szabadságharc idején, 1849-ben essen el a cári orosz intervenciók elleni harcban. Ő maga nőjön fel egy világháborút veszített, összeomlott, szétdarabolt, harmadára csökkent Magyarországon. Nevel-

jék az ország feltámasztására, államférfinak, szükség esetére akár királynak. Neveljék szigorúan katolikus szellemben, de kapjon katonatiszti nevelést. Vegye komolyan az összes elvet és ideált, amit beleneveltek. Okozzanak ezek neki egész életében feloldhatatlan lelki konfliktusokat. Harcolja végig a 2. világháborút. Közben 1944-ben fiatal tisztként lehetőségei szerint akadályozza a magyar zsidók deportálását. A Horthy-féle kiugrási kísérlet után már csak arra figyeljen, hogy a rábízott katonák életét jól őrizze. Vezesse őket amerikai hadifogságba. Mindezt élje túl. Ne emigráljon a háború után, bízson benne, hogy itthon lesz rá szükség. Készüljön egy életen át tartó harcra a kommunista barbárság ellen. Gondolkozzon a szerencséről, a fátumról, a hasznos mártírháláról, a dédapjáról. Verseit írja a háború alatt és rögtön utána, történetfilozófiai, hadtudományi, államelméleti műveit pedig inkább a Rákosi-korszakban. Kéziratait rejtegesse szellemesen és hatékonyan az államvédelem elől. Élje túl a Rákosi-korszakot is, fogjon fegyvert az 1956-os forradalomban, és pár órán belül találja magát a felkelők élén. Nagy Imre miniszterelnök önzetlenül engedje át neki a hatalmat, mint a forradalom valódi, karizmatikus vezérének. Kerüljön címlapra az összes nyugati magazinban. Legyen külön szenzáció, hogy egy forradalom élén egy arisztokrata áll. Pár nap múlva tiporja el a szovjet hadsereg a forradalmat, de ő most se emigráljon. Provokálja a kommunista hatalmat az itthon maradásával, hogy végezzék ki. Talán éppen ezért (és a nemzetközi közvélemény közbenjárására) csodával határos módon mégse akasszák fel. Szabaduljon ki a börtönből az 1963-as amnesztiával.

Tapasztalja meg a Kádár-rendszerrel való kiegyezést, a magyar társadalom beletörődését Kádár János sunyi diktatúrájába („Aki nincs ellenünk, az velünk van”). Lássa a megalkuvást, de ő ne alkudjon meg. Keresse az ellenállás lehetőségét, lehetőség szerint tartson kapcsolatot harcostársaival és a magyar emigrációval, de közben legyen tisztában vele, hogy minden lépését figyelik. Készítsen politikai programot, hogy a kommunista rendszer bukása esetén (bár ez tűnjön teljes agyrémnek) elméletileg is készen állhasson az ország vezetésére. Gondolkozzon egész magyarságban, de már ne revisionista módon. Írjon történetfilozófiai esszét a jobb sorsra érdemes, megvert és frusztrált Közép-Európáról, mely bosszúból egy Hitlert adott a világnak. Írjon esszét Közép-Európa posztsovjét jövőjéről. Legyen egy-két hűséges barátja, akik tartásáért örülnek. Pedig ne legyen örült, egyszerűen csak legyen bátor, és elszánt a halálra.

Legyen tehát egy személyben Illyés Gyula, Bibó István, Hamvas Béla, egyélve maradt Bajcsy-Zsilinszky Endre, és mindehhez legyen a huszadik száza-

di magyar politikai költészet egyetlen Ady Endréhez mérhető alakja. Valamint Magyarország egyetlen hiteles és rátermett vezetője. Szóval saját személyében tartsa fenn a legitim, szabad, demokratikus Magyarország lehetőségét. A Kádár-rendszer pedig lobogtassa az ő nevét a Nyugat felé, hogy íme, milyen demokratikusak vagyunk, egy ilyen ember nálunk szabadon járhat. És haljon meg 1964. november 18-án motorbalesetben.

Halála okozzon világraszóló megdöbbenést, gyászt. Nekrológjai világszerte emeljék ki, hogy ő volt a kommunizmus legígéretesebb, legnagyobb tekintélyű, legrátermettebb ellenfele. Szülessenek kiirthatatlan legendák a haláláról, hogy a szovjet titkosszolgálat ölte meg (még hozzá a CIA leghamarabb 2064-ben nyilvánosságra hozható hozzájárulásával).

Utóélete legyen ellentmondásos. A világ felejtse el, emlékét itthon őrizték kevesek, művei szamizdatban terjedjenek, míg végre a nyolcvanas évek közepén a gyengülő diktatúra idején egy hivatalos kiadó adja ki a válogatott verseit. A könyvet kapkodja el az értelmiség. Majd 1989 után végre csonkítatlanul adják ki az életművét. Ekkor keltsen ez az életmű enyhe csalódást. Triannonnal foglalkozó tanulmányai miatt a jobboldal csapjon le rá, tűzze a zászlájára, egyúttal a liberális baloldal émyegve forduljon el tőle. Költői életművét azonban továbbra is becsülje nagyra mindenki, legalábbis elméletben. Maradjon nyolc-tíz híres verssora, amit ma is egymás fejéhez vagdos a magyar értelmiség.

Aztán jöjjön el 2015 májusa, én pedig üljek itt a számítógéppel, a valódi Zrínyi Miklóssal és a megidézett fátummal: „Adjunk regulákat a hadakozásnak; értsük a vitézséget; légyen olyan bátor szívünk mint az oroszlának, de mindezekkel együtt megtébolýít a Mindenható, az az eszköz által, kit mi Szerencsének hívunk.” Azt hiszem, aki csak egy kicsit is foglalkozik Zrínyi sorsával, eljut az enyhe téboly állapotába.

4.

Vesztes volt? Egyszeri vesztes vagy örök vesztes? Netán egész életében vesztesnek érezte magát? És éppen ezért küszködött a szerencsével? Ezért lett a szerencse mániákusa? Ezért választotta jelmondatának, hogy „jó szerencse, semmi más”? Balszerencséje lett volna Zrínyinek? És ez egyszeri pech volt vajon vagy rendszerhiba?

Magyarország nagy és reális történelmi esélye ment el a véletlenen? Vagy éppen az volt a véletlen, hogy egy Zrínyi egyáltalán megszülethetett a korában? És a vadkan (a törvénytörő újabb véletlen?) állította volna helyre a világ

rendjét? És a világ rendje ebben az esetben micsoda? Az, hogy közép-európai ember nem alakíthatja a világtörténelmet? Az üvegplafon?

A szerencséért küzdött Zrínyi? Vagy a szerencse ellen, csak nem tudta? Csak érezte? Kihívta párbajra a szerencsét?

Vagy egyszerűen hiányzott a szerencséje? Így született? Születési rendellenesség? Mindazt, amit életében véghez vitt, a szerencse teljes és végzetes hiányában tette? A szerencse hiánya micsoda? Netán valami magasabb rendű dolog az egyszerű pechnél? Heroikusabb? Vagy maga a végzet?

Játszott egyáltalán Zrínyi? Osztottak neki lapot? Túl korán jött megváltó volt? Rosszkor élt rossz helyen?

Vagy mégiscsak egy egyszerű költő lett volna, aki családi és történelmi okokból egyszerűen nem tehetette meg, hogy az is marad? Vagy mégis inkább hadvezér volt, akinek nem jutott egy hozzá méltó háború? Király volt, aki nem jutott koronához? Egy Nagy Sándort érzett magában? Akihez képest harmincévnyi dicsőséges végvári hadakozás csak egy kétbalkezes költő csetlése-botlása a való életben?

5.

De tényleg csak kérdéseim vannak? Ez nem méltó hozzá, egy katonához. Zrínyinek voltak válaszai. És mindent végiggondolt. Haditerve volt az életére, amiben a véletlennel is számolt.

Ideológiája a vitézségre épült. Ennek három fokozata van. Első: tudni a vitézségről. Ez még semmi. Cselekedni a vitézséget, ez már valami (maga a *virtus*), de erre a hitvány hősök is képesek. Hazánk javára cselekedni a vitézséget – ez az, aminél többet ember nem tehet.

E program szerint dolgozta ki élettervét. Élete egyetlen nagy háború. Hadi-célja: a hazát megszabadítani a töröktől, és újraegyesíteni. Személyes célja: ebben a harcban megtalálni a saját dicsőségét.

Folyamatos végveszély-tudatban élt, és mindig a hősi halálra készült. Dédapja emléke miatt, a Zrínyi család hagyományai miatt, és persze a permanens életveszély miatt is, amit a határvidék jelentett. Ebben nőtt fel, ez volt neki a természetes. „Végek”, „végvárak”, „végvidék” – még ezek a szavak is a fátumot hordozzák.

De azt is tudta, hogy nemcsak ő van végveszélyben, hanem Magyarország is. És hogy ennek a magyar nemzet nincs tudatában, hanem mint ha ópium (áfium) hatása alatt állna, vegetál a csalóka békében, pedig a török birodalom várható újabb támadása végleg el fogja söpörni a föld színé-

ről. Az ő korában már ötven éve nem támadt nagy sereggel a török Magyarországra. Már a második-harmadik nemzedék nőtt úgy fel, hogy a török hártárt Magyarország közepén természetesnek, sőt *tulajdonképpen egész elfogadhatónak* tartotta. És ez a hidegháborús status quo megfelelt a Habsburgoknak és egész Európának is. Csak Zrínyi Miklósnak nem. Fel akarta ébreszteni a nemzetet a bódulatból, mert a teljes pusztulás közeleg: „íme kiáltok, íme üvöltök, hallj meg engem, élő magyar, ihon a veszedelem, ihon az emésztő tűz!”

Versei hadműveletek, és a hadműveletei művészeti alkotások. Nem úgy írt, mint egy költő, de nem is úgy, mint egy históriásének-szerző, hanem úgy, mint egy hős. Minden sorából érződik, hogy célja a súlyok éreztetése, megemlése, kezelése, uralása. A Szigeti veszedelem nem csak azért hőseposz, mert hősről szól, hanem mert hős írta. Hősi módon, gyorsan, elsöprő erővel. Előszavában azzal dicsekszik, hogy egyetlen tél alatt „vitte végbe” munkáját. Nem írta, hanem *végbe vitte*. Tulajdonképpen nem is egy téli hadjárata volt, hanem kettő: az első az eposz megírása volt 1645-46 telén. Nagy hírű téli hadjárata 1663-64-ben csak megismételte az elsőt.

Későbbi nagy költők vádolták, hogy ügyetlenül versel, rosszak a rímei, nem tud szótagot számlálni. Éppen elég helyen bizonyítja be, hogy tudna, ha akarna, de a fő célja nem az irodalmi hatás volt, hanem az olvasó figyelme. És az olvasó visolyog a túl tökéletes verstől, elalszik rajta. Zrínyi pedig ébreszteni akar és lenyűgözni. A Szigeti veszedelem taktikai és stratégiai okokból mutatja magát tökéletlennek.

Hadművelet volt az is, hogy dédapját az eposzban felemelte az egész keresztény világ megmentőjévé. Költői hadművelet volt, és sikeres: meggyőzte az eposz olvasóját. És ugyanilyen sikeres háború volt Zrínyi saját élete: haditeteivel lenyűgözte az egész barokk kort. Művészi kidolgozott életével elérte azt, hogy Londonban ugyanúgy dicsérik őt, mint ő a dédapját: „a kiváló gróf Zrínyi Miklós... akinek sikerén vagy kudarcán áll vagy bukik a nyugati világ”.

Egyetlen verseskönyvet jelentetett meg: *Adriai tengernek Syrenaia, Groff Zrini Miklós*. Furcsa cím, mert cím és szerző egybemosódik benne. Azt jelzi, hogy élete azonos a könyvével. Azt várnánk, hogy a Szigeti veszedelmet, mint főművet, díszhelyre tegye a könyvben, de nem ezt teszi, hanem kisebb terjedelmű lírai versek közé helyezi el. Sokáig azt hitték a kutatók, hogy ez csak tévedés, de aztán kiderült, hogy Zrínyi az utolsó vesszőre is odafigyelt, minden pontosan úgy van a kötetben, ahogy ő akarta: igazából egy verses regényt állított össze lírai versekből és az eposzból. Ez pedig nem más, mint a haditerv élete háborújához.

A szerelmes férfi ostromol egy nőt, aki nem szereti. A férfi elkeseredésében a háborút választja (itt következik a Szigeti veszedelem), majd visszatér a szerelemhez. Megszerzi a lányt, aki hozzá megy ugyan, de nem boldogok együtt. A feleség meghal, a férj leszáll utána a túlvilágba, ahol halott hősök árnyaival találkozik, akik figyelmeztetik igazi feladatára: a hazáért való harcra. A könyv ezzel a sorral végződik: „vigan burittatom hazám hamujával”.

A kötet egy ígéret: én, Zrínyi Miklós megígérem nektek, olvasók, hogy fel fogom áldozni magam a hazáért, és értetek. Mégpedig örömmel és boldogan. Ez a könyv az én lelkem, mely értetek adatik.

A szakértők egyetértenek abban, hogy Zrínyi Miklós 1663-ra eljutott a halálra szántságig. Utolsó éveiben tudatosan provokálta a török birodalmat. Várat épített török területre a bécsi udvar tiltása ellenére: jöjjön a török, ő várja itt, legnagyobb és egyetlen méltó ellenfele, Zrínyi Miklós.

6.

Tét nélkül nincs művészet. Minden művész kiteszi a lelkét. Még egy blogszerző is. Ma milliószámra hemzsegnek a világon azok, akik performanszot csinálnak az életükből. Vannak köztük nagy művészek is. De a legritkább eset, hogy egy művész össze merészelje kötni a személyes sorsát a hazája, pláne az emberiség sorsával. Tehát hogy magánéletből és közéletből csináljon egyetlen művet, mint Zrínyi.

Nem vagyunk hősök. Félünk, hogy kinevetne a „szakma”, vagy ami még rosszabb, elterjedne rólunk, hogy személyünkben valami gyanús és korszerűtlen próbál beférkőzni a modern művészet világába. Neadjisten egy hős. És a végén még nem kapnánk művészeti ösztöndíjat Wiepersdorfba. Igazából még gyávának se kell lenni ehhez. Azt hiszem, egy mai európai művésznek normális körülmények között eszébe se jut hősnek lenni. Vagy ha mégis, akkor ügyesen és azonnal elfojtja ezt a gondolatot. Mint például én. De ha hőssel találkozom, mint most Zrínyivel, mégis rögtön úgy érzem magam, mint egy gyalogos hattyú: miért is nem repülök?

7.

Megpróbálom elképzelni magamat Zrínyiként. Szülessek a huszadik század hatvanas éveiben, legyek tehát nagyjából egyidős magammal. Legyek egy személyben korom legtehetségesebb költője, történetfilozófusa és politikusa. Legyek magyar vagy horvát vagy cigány vagy lengyel vagy szlovák vagy román, legyek közép-európai. Legyek bátor és erős. Saját tapasztalatból is-

merjem a kommunista diktatúrát, de mégse nyomorítsa meg az életemet. Phd-zhessek Oxfordban. Dolgozatomat *Stockholm-szindróma a török és a szovjet megszállókkal* címmel írom. Érzem magam a szerencse gyermekének és a sors adósának, hogy mindezt megtehetem. Térjek haza, és tekintsem életcélomnak, hogy igazságot szolgáltatassak egész Közép-Európának, hogy minden szempontból felemeljem Nyugat-Európához. Ne nyugodjak bele, hogy ez a régió már ötszáz éve hanyatlak. Ne hagyjam, hogy csak Nyugat-Európa és Amerika emberutánpótlása legyen, egy örökös B-terv. Törjem át a fejemmel az üvegplafont. Mindezt fegyverek nélkül képzeljem el, de ne feledkezsek meg a vitézségről. Legyen elegendő a közép-európai siránkozásból, a mindenkori megszállókra való mutogatásból. Akarjam felébreszteni Közép-Európát az áfium hatása alól, hogy érdemes legyen itt élni. És ne legyek örült: gondolkozzak legalább egy évszázadban. És higgyem erősen, hogy van még egy évszázada az emberiségnek. És ne járjak vadászni, ne motorozzak, éljem túl a negyvenegyedik évemet. És...

Kemény István (Budapest, 1961) József Attila- és Babérkoszorú-díjas költő.
Legutóbbi kötete: A királynál (2012).

Györfy Ákos

JEGYZETELÉS A KARNEVÁL KÖRÜL (30 éve jelent meg először Hamvas Béla regénye)

Nagyjából húsz évvel ezelőtt olvastam először Hamvast, és azóta is kisebb-nagyobb megszakításokkal folyamatosan. Pontosabban mostanában inkább nagyobb megszakítások vannak/voltak, mert jó ideje már, hogy nem volt a kezemben Hamvas-kötet. Bonyolult, hogy miért, vagy talán nem is annyira bonyolult ez. Előbb-utóbb jóllakunk Hamvassal, jól bezabálunk Hamvasból, már akinek gusztusa van az ilyesmire. Azt nem mondom, hogy kiszereztem belőle, mert nem lenne igaz, inkább csak kissé távolabb toltam magamtól. Olyan távolságba, ahonnan talán tisztábban látszanak ennek a nyomasztóan grandiózus életműnek legalább a körvonalai.

De hogy is kezdődött mindez? Pontosan emlékszem, ahogy ott állok a nagy-márosi vasútállomás peronján egy májusi délutánon, a vonat kihúz mellettem Zebegény felé, lassan elszéled mindenki a dolgára, én meg a korlátnak dőlve olvasom a Babérligetkönyvet. Nem voltam képes hazamenni, előbb el kellett olvasnom a hátralevő ötven oldalt még ott, a peronon. Néha felpillantottam a könyvből, láttam körben a frissen zöldbe borult hegyoldalakat. Mintha abban a látványban folytatódott volna tovább a könyv. A Hegyes-tető nem különbözött a mondatoktól. Vagyis a Hegyes-tető, a szívemnek talán legkedvesebb bérc, Hamvas-mondatokból volt összerakva. Fölöttem a májusi ég, báránnyel-hőivel, szintén Hamvas-mondatokból. Azt olvastam, ami körbevett. Azt olvastam, ami belül („belül, kérem, csak csontok és zsigerek vannak” – mondja majd Hoppy Lőrinc a Karneválban), szóval ami belül, a lelkemben vagy hol kavargott, hullámozott, amióta csak az eszemet tudom. Számolatlanul szívtam a cigiket a peronon, hol a hegyekre néztem, hol a könyvbe. Mi az, hogy valaki megírja hatvan évvel korábban, amit én most látok. Azon túl, amit az úgynevezett jó könyvek olvasása közben érez az ember, valami más is volt még, ami tényleg személyesen nekem szólónak tűnt. Ezt nekem írta, kétség nem férhet hozzá. Soha előtte nem olvastam könyvet, ami ennyire felkavart volna. A felkavarással együtt ugyanakkor mélységesen meg is nyugtatott. Volt itt valaki, aki arról be-

szélt, amiről én naphosszat gondolkodtam. Ugyanazt mondta. Legalábbis azt éreztem (mert sokkal inkább érzemény volt ez, mint konkrét gondolat), azt éreztem, hogy ez a Hamvas nevű valaki lényegében ugyanolyan, mint én. Nem hasonló, ugyanolyan. Az ilyen élmény, nevezetesen hogy az ember önmagával találkozik, viszonylag ritka és felettébb nyugtalanító tud lenni. (Akkor még nem olvastam a Karnevál vonatkozó jelenetét, amelyben a kettészakadt Bormester Mihály/Michael Winemaster találkozik egymással).

Mondom, május volt, talán szerelmes is voltam épp, de szerelmem tárgya, egy törékeny, rövid hajú, erdeimanó-szerű bűbáj távol volt tőlem, ami tudvalevően előhozza a szerelem addig rejtve maradt, finomabb árnyalatait is. Kissé kényelmetlen volt bevallani magamnak, de amit ez a Hamvas Béla nevű ember a mondataival elindított bennem, az bizony nagyon hasonlított a szerelemhez. Te jó ég, lehet, hogy én szerelmes lettem Hamvas Bélába. Ami még rendhagyóbbá tette ezt az amúgy is különös állapotot, az volt, hogy hát miféle szerelem lehet ez, amikor valójában úgy gondolok erre a Hamvasra, mint önmagamra. Akkor hát magamba lettem szerelmes? Mindez, ahogy most visszaemlékszem, egyszerre, szétszalazhatatlanul és szívszorítóan kavargott bennem ott a nagymarosi vasútállomáson, azon a régi májuson.

A kezdet eufóriája lassan múlt, hosszan elnyúló kezdet volt ez, hosszan elnyúló eufória. De mint a szerelemben általában, itt is mérséklődött egy idő után a lendület, a végtelenített katarzis. Jöttek sorban az életmű megjelent darabjai, gyűltek a polcomon az egyenkiadás kötetei. Volt, amit már csak kötelező körként olvastam el, volt viszont olyan is, amikor ugyanazzal a letaglózottsággal jöttem ki egy művéből, mint legelső alkalommal. A Magyar Hüperion. Scientia Sacra. Patmosz, Tabula Smaragdina, ésatöbbsi.

Karnevál című regényébe szándékosan nem kezdtem bele jó ideig. Persze ezt csak utólag mondom/gondolom így, ezt a szándékosságot, akkor nemigen tudatosult bennem. Egyszer beleolvastam, megijedtem, félreraktam. Valami visszatartott tőle. Volt (dehogyan volt, van) egy keresztfiam, néhány évvel fiatalabb csupán nálam, érzékeny, remek gyerek, egy időben sokat voltunk együtt. Sosem felejttem el azt a napot, 1994. április ötödikét, amikor valamikor a délutá-

ni órákban beugrottam hozzá iskola után. Beléptem a házba, a szülei nem voltak otthon, bent félhomály, a vastag függönyök behúzva, az asztalon gyertyák égnek. Megy a tévé, az MTV Europe, folyton Kurt Cobain arcát mutatják és hisztérikusan síró lányokat vagy maguk elé meredő, favágóingos, hosszú hajú fiúkat, akik azt szajkózzák, hogy sokkos állapotban vannak. Későbbi keresztfiam a tévé előtt ült a szőnyegen, észre sem vette, hogy a szobában vagyok. Egyszer csak megértettem, hogy Kurt Cobain öngyilkos lett aznap. Ott ültünk estig a tévé előtt a szőnyegen, égtek a gyertyák, olyan volt a szoba, mint a legendás Nirvana Unplugged színpadképe. Aztán nem sokkal később természetesen megegyeztünk abban, hogy öngyilkosok leszünk, hiszen olyan életet nem érdemes élni, amelyből hiányzik Kurt Cobain. Sorsot húztunk, az jött ki, hogy ő lesz az első, én meg majd egy héten belül követem. Természetesen nem tettük meg. A legtöbb, amit kihoztunk magunkból ez ügyben, az az andaxin-cseresznyepálinka kombó volt, de kisebb eszméletvesztésekkel ezt is megúsztuk. Nem akartunk mi meghalni, csak szédítően jó volt mélységesen sajnálni magunkat, amíg csak lehet. A kinyúlt kardigán, szakadt farmer és tornacipő persze megmaradt még sokáig. A haláltól rettegtünk, noha szerettük dekadens, nihilista és depressziós alakokként meghatározni magunkat. Tulajdonképpen azok is voltunk, csak a magunk kispályás módján, nem úgy, mint Cobain.

Ez a fenti néhány sor csak látszólag vargabetű vagy kikacsintás ezekből a kusza hamvasi jegyzetekből. Kurt Cobain és leendő keresztfiam, meg az iszonyatos cseresznyepálinkák az azóta megszűnt nagymarosi Kinizsi Sörözőben, mindez összeér, intenzíven koncentráliódik a Karnevál első kiadásában (Magvető, 1985), melynek két kötete ott díszelgett említett keresztfiam szobájában, a könyvespolcon. Elég megviselt példányok voltak, fogalmam sincs, honnan szerezte be őket. Néha idézett belőle fejből, váratlan pillanatokban, hatásosan, jól időzítve. Emlékszem, többször kijelentette, hogy határozottan emlékeztetem őt a könyv egyik meghatározó alakjára, Patajra. Te igazából Pataj vagy, az igazi Pataj – erősítette meg több ízben is. Nem tudtam, ki az a Pataj, keresztfiam pedig nem részletezte, megelégedett annyival, hogy én vagyok a valódi Pataj és kész. Ma már számomra is érthetetlen, hogy mindennek ellenére miért nem olvastam el már akkor a Karnevált, főleg így, hogy hiúságom még legyezgetve is volt azzal, hogy az egyik szereplőt bizonyos értelemben rólam mintázta a szerző. (Vagy én mintázódtam róla valamilyen furcsa alkímiai módszerrel, ki tudja.) Mint már említet-

tem, egyszer belekezdtem, kölcsönkértem az első kötetet keresztfiamtól, beleolvastam, félreraktam. Mintha azt súgta volna egy hang belül (ott csak csontok, zsigerek – mondja Hoppy Lőrinc), hogy ezt most ne, eljön majd az ideje, de az az idő nem most van. A Karnevál tehát visszahúzódott a helyére, olvasatlanul, a könyvet visszaadtam, meg is feledkeztem az egésztől. Illetve nem feledkeztem meg, mert olykor eszembe jutott Pataj, hogy én valójában Pataj vagyok, akármit is jelentsen ez.

Amikor aztán valahol a kezembe akadt Hamvas életrajza, meglepve láttam, hogy több mint húsz évig írt a fióknak. Ezt valószínűleg nem tudjuk elképzelni. Ma, amikor bármi és bárhol és bármikor szinte azonnal megjelenhet. Ma ez úgy van, hogy ha valakinek megjelenik egy-két hozzászólása valamilyen blogon, máris íróként aposztrofálja magát. Igyekszik úgy is kinézni, elsajátítani a tolvajnyelvet, betanulni néhány aktuális vagy menő idézetet. Menő, édes istenem, egyre többet hallom, hogy az irodalom menő, sőt, tud szexi is tud lenni. De ez csak egy rövid, zárójeles kitérő volt. Inota, Tiszapalkonya, barakkok, munkásszálás, egy faládát használt asztalnak, azon írt. A melósok szerették. Béla bácsi ír, mi megyünk addig egy kevertet meginni. Tudván tudta, hogy ebből egy bűdös sor meg nem jelenik az életében, de talán azután sem. Lehet, hogy kidobják lomtanításkor. Dobják. Épül az erőmű, közben készül egy Jakob Böhme-kommentár. Két talicskázás között szufi szövegeket fordít. Olvastam mindezt az életrajzban, nehezen hittem el. Hogy valakinek ez így is sikerülhet, ennyire nem szokványos módon. Tetszett ez a rendhagyás ebben az életrajzban, vagyis nem jó szó ez erre, sokkal inkább biztató volt, vagy megnyugtató. Úgy látszik, így is lehet. És ha így is lehet, akkor nincs olyan nagy baj. Fiatal voltam, a húszas éveim elején, mélyen melankolikus és kissé naiv fiatalember, aki jobbára csak a Börzsöny ember nem lakta rengetegekben érzi jól magát. Hamvas igazán ideális társ volt ebben a fiatalembertől labirintusban, noha azt már akkoriban látni véltem, hogy amit várok tőle, azt nem képes megadni nekem. Bizonyára túl sokat vártam tőle. Nem kevesebbet, mint hogy oldja meg helyettem az életemet. Úgy képzeltem, az ember csak olvas és olvas, bandukol a Mészégető nevű gyönyörű bükkös kápolnában, beül a Diófába meginni egy nagyfröccsöt, és közben majd történik valami. Hogy közben majd Hamvas a túlvilágról intézkedik, közbelép, elintézi, szól az érdekemben az illetékeseknek. Kicsit sarkítok most nyilván, de mégis valami ilyesmit vártam én titokban. El lehet képzelni, mennyire jöttek be a számításaim.

A Karnevál olvasását végül a második kötetel kezdtem. Egyszer betértem egy antikváriumba Budapesten, ahol megláttam az első, 1985-ös kiadás második kötetét a polcon. Messziről ráismertem a sárga könyvgerince. Az antikvárius mondta, hogy az első kötet nincs meg, csak a második, szerinte így nehéz lesz megérteni, nem is ajánlja, hogy megvegyem. Akkor minek tette ki, kérdeztem. Erre nem válaszolt. Természetesen azonnal megvettem a könyvet. Így állhatott elő az a némiképp szabálytalan helyzet, hogy a Karnevált a második kötetel kezdtem. Az első kötetet talán csak rá egy évre szereztem meg valahonnan. Biztosan ezért van, hogy számomra a Karnevál lényegében ezt a bizonyos második kötetet jelenti, sokkal inkább ezt, mint az első. Noha az első kötet atmoszférája talán „karneválabb”, mint a másodiké. Itt kérek elnézést az Olvasótól amiatt, hogy mindig ezt a 85-ös, első kiadást emlegetem, ami ráadásul, mint később kiderült, nem is teljes kiadás. De mit tegyek, a könyvet ebben a kiadásban olvastam, és amikor később megjelent az életműkiadás részeként is, azt a verziót már nem vettem meg. Nekem a Karnevál mindig ez a két sárga könyv marad.

Tehát a második kötet. Akkoriban (is) Budapesten dolgoztam, és a beosztásomnak köszönhetően volt szerencsém minden hónapban két hétig a hajnali ötös vonattal bejárni a székesfővárosba. Ezen a síri hangulatú, hajnali ingázóvonaton olvastam főként a könyvet. Most nyilván meg lehetne ismételni valamilyen verzióban ennek az írásnak az elejét, hogy mennyire és hogyan és meddig és miért voltam lenyűgözve és letaglózva ettől a könyvtől, de sok értelmét nem látom a hozsannázás variálgatásának. A lényeg az, hogy talán kijelenthetem: a Karnevál első kiadásának második köteténél fontosabb könyvet életemben nem olvastam. Ez az „életemben” nyilván az eddig eltelt harminc-valahány évemre vonatkozik, és ha van egy kis szerencsém, talán előttem áll még ugyanennyi. Ebben az előttem álló ugyanennyiben akár még találkozhatok is hasonló kaliberű munkával, mint a Karnevál. Nincs kizárva. Ha jobban belegondolok, például Sebald Austerlitz című regénye elég közel áll ehhez az élményhez. Vagy az Anna Karenina. Vagy Rilke levelei. Nem is folytatom, mert ha még ideírok négy-öt címet, majd kezdek elbizonytalanodni a Karnevál egyedülvalóságát illetően. Inkább nem hagyom, hogy befolyásoljam magam.

A Karnevál a legjobb és legmélyebbre ásó magyar nyelven írt könyv, erről nem nyitnék vitát, noha biztosan akadnak majd, akik másként gondolják. Gondolják, lelkük rajta. Az, hogy a legmélyebbre ás, nem úgy értendő, hogy úgynevezett „metafizikai” vonalon próbálja feltárni azt az örületes katyvaszt, amit életnek nevezünk. Egyébként azt hiszem, ebben a könyvben nincs is olyan, hogy

metafizika. Legalábbis nem abban az értelemben, ahogyan ezt általában használni szokták. Sem metafizika, sem ezotéria (az aztán végképp nincs). Saját tapasztalataimból kiindulva azt tudom mondani, hogy a Hamvas által leírt világkép számos ponton tökéletesen egyezik a szikár realitással, és ahol mégsem, valószínűleg ott is egyezés van, csak kicsit rafináltabb módon. Ideje lenne leszámolni azzal a szerintem alapjában téves nézettel, mely szerint Hamvas misztikus vagy ezoterikus szerző lenne. Akik szerint az, azok valószínűleg soha nem próbálták alaposan szemügyre venni a világot maguk körül és a világot magukban. A sokat emlegetett második kötet érzésem szerint legszebb része az, ahol a könyvtáros Vidal Herсталékhoz kerül, feldolgozandó annak bizonyos ritka értékes kéziratait. Itt aztán van szerelem és van Pataj, az elcserélődött életek (a Karneválon végighúzódó vörös fonal) tragikomikus rejtélye is megoldódni látszik, egyszóval a könyv csúcspontja ez a fejezet. Ezt a fejezetet legalább hússzor elolvastam már, és nincs kizárva, hogy még vagy tizenötször elolvasom még. De nem csak ez az egy fejezet, igazából az egész könyv folyton (vagy legalábbis bizonyos rendszerességgel) újraolvasandó. Elfogultan és igazságtalanul persze csak a második kötetről beszélek, de inentől vegyük úgy, hogy az egész könyvről van szó.

Hamvas szinte beláthatatlan életművének minden bizonnyal a Karnevál a csúcspontja. Itt sikerült áttörnie a falat, amely a szellemi erőfeszítéseket az élettechnikától, a gyakorlati kérdésektől elválasztja. Az egész mérhetetlen szellemi apparátust rávetítette az életre, mindnyájunkéra, és láss csodát, ez az apparátus működni kezdett, étellel telítődött, illatokat, színeket és formát kapott.

Mindig is sejtettem, hogy az élet valahogy olyanformán működik, mint ahogy a Karneválban olvashatjuk. Könnyen megvádolható lehetnék azzal, hogy ezt csak utólagosan magyarázom bele az egészbe. De higgye el a kedves Olvasó, nem akarom átverni. Ahogy az elején is jeleztem, amikor Hamvas Béla műveivel ismerkedni kezdtem, azt láttam, pontosabban elemi erővel az tudatosult bennem, hogy ez az ember legalábbis nagyon hasonlít rám. Vagy én őrá. Amivel nem azt akarom mondani, hogy én egy hamvasi minőség vagy hamvasi fajsúly lennék. Bár mondhatnám ezt is, miért ne mondhatnám. Lényünkben valahol, egy kardinális ponton azonosság van. Márpedig ha azonosság van, akkor végső soron, a lényeges kérdésekben nem vagyunk egymástól megkülönböztethetők.

A Karnevál, túl azon, hogy a 19. és a 20. század utánozhatatlanul pontos körképét állítja fel, bevezeti az olvasót a saját magáról való tudatlanságának mélységeibe is. Nem szégyen bevallani, hogy az égvilágon semmit nem tudunk magunkról és úgy általában a világról, hiába teszünk úgy, mintha nem így lenne. Ideje lenne nagy levegőt venni, és beismerni, hogy bizony úgy vagyunk ezzel, ahogy Carl Gustav Jung írja az önéletrajzában, nevezetesen hogy egész életében az volt az érzése, mintha állna éjszaka egy tágas mezőn, kezében egy gyengécske zseblámpával, és a zseblámpa gyenge fényében látható zsebkendőnyi terület alapján vonna le következtetéseket a körülötte lévő beláthatatlan, sötét terület méreteit illetően. A Karnevál talán legnagyobb érdeme ez: tudatlanságunk tudatosítása.

Hamvas nem tesz úgy, mintha mindentudó lenne, noha felületesen szemlélve lehetnek ilyen érzéseink. Nemrég megjelent naplóból azonban látszik, micsonda kételyek és kísértések permanens ösztüzeiben élt. Távolról sem volt szűziesen tiszta, éteri jelenség, elrejtteni azonban nem akart semmit. Keményen birkózott démonaival. Ami azért megnyugtató. Hogy látszik, mennyire ember volt, az megnyugtató. Szerény körülmények között élt, nem voltak úgynevezett nagy igényei, kivéve persze önmagát, és ennek nem minden esetben tudott megfelelni. Miközben sokan mások megkötötték a maguk piszkos alkuit a hatalommal, amit később igyekeztek letagadni vagy egészen más színben feltüntetni. Ismerős képlet. Volt egy hullám a kilencvenes évek közepén, amikor divat volt olvasni műveit. Ennek vége, de egyáltalán nem látszik, hogy életműve a helyére került volna. Női magazinok idézgetik a sorait, divatos, magukat ezoterikus szerzőnek kikiáltó figurákkal emlegetik együtt. Egyáltalán, ez az ezoterikus massa, amiben kötésig gázolunk, mintha kezdené maga alá temetni Hamvas életművét. Pontosabban „elsemmilyenesíteni”, mivel ekkora szemétáradatból nem látszhat ki semmi, legyen akármilyen nagyszabású is. Egy lett a sokból, könyvei ott állnak a különféle csakraguruk, boszorkányjelöltek, feng shui-cicák és előző életükben Amenhotep fáraók élménybeszámolói között.

Biztosan akadnak, akik nem így látják, de úgy gondolom, Hamvas életműve a magyar szellemtörténet, és egyáltalán, a magyar kultúra megkerülhetetlen alkotóeleme. Hatása és jelentősége messze nincs feltérképezve, miközben nímándokról zengedeznek zsolozsmákat. Ha megpróbálnánk konzekvensen végiggondolni azokat a fő gondolati csapásirányokat, amelyeket Hamvas fektetett

le, hamarosan észre kellene vennünk, hogy mindaz, amiben élünk, ami körülvesz bennünket, miféle hitvány és aljas kevercsből lett felépítve. Ez távolról sem politikai, gazdasági vagy szociális kérdés, ez egzisztenciális, ha úgy tetszik, ontológiai probléma. Hamvas olyan mélységekbe reflektorozott, ahová addig igen kevesen merészkedtek le. Önmagán kezdte, önmagán folytatta, és aztán önmagán fejezte be.

Mint írja, politikának azt nevezzük, amikor az ember másoktól várja azt, amit neki magának kellene elvégeznie. Ez az egy mondata, mintegy házi feladatként, elegendő lenne a mai magyar társadalom döntő többségének.

Követőjét, szellemi örökségének folytatóját nem nagyon látni sehol. Akadnak persze, akik annak vallják magukat. Kivételes életműve mindenki számára hozzáférhető ugyan, értelmes diskurzus tárgyát azonban nem képezi, eltekintve néhány izolált próbálkozástól. Másról és másokról van szó általában, jelentéktelen és időszerűtlen ügyekről, miközben a helyzet lassan tényleg kritikussá válik minden tekintetben. A hamvasi életmű nem épült be a magyar kultúrába. Egyszer talán beépül, de ennek most még nem sok jele van. Hamvas bizonyos körökben cikivé, „meghaladottá” és megmosolyogtatóvá vált. Szép, szép, hallani olykor vele kapcsolatban, persze, de hol vagyunk már ettől. Romantikus, naiv, outsider, mondják. Hamvas abban az értelemben tényleg meghaladott, hogy mindaz, amit jövőképként tárt elénk negyven évvel ezelőtt, nagyrészt valósággá vált. Rémületes, szánalmas és fájdalmas valósággá.

Nézzünk körül alaposan. Aki egészen eltompult már, az nem látja csak, hogy olyasvalami készülődik itt földön, égen, folyóban, tengerben, ami előtte már lezajlott az emberi tudatban, s most csak úgy mond megtestesül az az idea, amire az utóbbi néhány évszázadban olyan büszkék voltunk. A haladás, ugyebár. Hamvas Béla egész munkássága egyetlen, grandiózus erejű figyelmeztetésként is felfogható, amely az utolsó utáni első percben érkezett. Kérdés, ki fogja helyesen értelmezni a szavait. És egyáltalán lesznek-e, akiket érdekel.

Nemrég Niklán jártunk a családdal, Berzsényi Dániel házában és a csodálatos kertben. A két gyerek csépelte egymást az egyik szobában (amiről kiderült később, hogy az volt Berzsényi három fiának szobája, így már elviselhetőbb volt

a csépelés), én meg néztem ki az ablakon, a ház mögötti park fáit bámultam. Eszembe jutott, hogy Hamvas ír valahol Berzsényiről, Berzsényi méheséről. Rég olvastam, nem emlékszem a konkrét szövegre, csak az atmoszférára, a benyomásra, amit maga után hagyott. Csak egy méhes kellene, semmi más, gondoltam, egy méhes itt a park fái alatt. Úgy látszik, még mindig ott tartok, mint tizenöt évvel ezelőtt. Hogy majd Hamvas megoldja az életemet, arra várok. Szerencse, hogy a nagyobbik gyerek hátba vág. Menjünk a strandra, apa, fagyit kérek, de azonnal. Mire a kisebbik: kakilni kell. Lehet, hogy Hamvas tényleg megoldotta az életemet.

(Börzsönyliget, 2015. június-augusztus)

Nagy Koppány Zsolt

UTAZÁS A SZÜRKE LAJSTROMON

– avagy mit tanultam (és tanulhatnánk) Karácsony Benőtől –

1.

Egyszer egy csajomnak – kis butus, kirúgott éppen, mert a szellemi fölény elé helyezte a széles vállakat és a tömött pénztárcát – sértett férfigóggal dedikáltam első (és akkor még egyetlen) könyvemet, hadd törje ki a nyavalya a hitvány ribancot, amiért egy korszakos zsenit lecserélt holmi tantrikusszexhívő-jógi, svéd állampolgár, harcművész, fehérneműmodell, rockzenész, filozofus-testépítő hitvány milliárdosra. Gúnyos epében hempergetett, gyilkos irón(ia) zsírban kisütött, és még frissen sistergő soraim azonban csak nem akartak azal a kíméletlen, halált hozó dühvel pengeni, mint a zengő érc és a rettegett cimbalom. Hiányzott még az alázás.

Ám ekkor eszembe jutottak a következő mondatok: „Fölöslegesnek tartom e pontnál boldogtalanságról lefetyelni. Nem voltam boldogtalan. Csak kies-tem egy magas torony ablakán, és lepottyantam a mélybe, amely régi csalódásaim hulláival volt kipárnázva. Ennek köszönhettem, hogy csontjaim épek maradtak, és meg sem ütöttem magam különösebben.” (Nyugi, nem csak úgy magától jutott eszembe: előre betanultam, mert még mindig szerettem a kis nyavalyást, és el akartam kápráztatni/meg akartam bántani.) Leírtam. (Alig fért ki a cím meg a kiadó neve közé.) A hetyke hang, mely Karácsony Benő *Napos oldal* című könyvgönyörűségéből származik, ékesen bizonyította a cemen-dének, hogy nekem egy ilyen kirúgatás smafu, rég hozzászoktam, volt ilyen vagy ezer, tkp. én akartam, fel sem veszem. (Az éjszakai sírásokról férfias szeméremmel hallgattam.) Átnyújtottam a könyvet, ő elolvasta az idézetet; fensőbbiségesen és megvetően néztem, amint a bevitt ütések súlya alatt tántorogva omlik az odakint várakozó Volvo XC90 ülésére. Nem sokkal később hal-lottam, hogy idegösszeroppant, a csatát tehát én nyertem, Benőmnek hála, aki egyik *love of my life*, nincs sok. (A polcaimon honos pletykák szerint a rongy-gyá olvasott könyv szinonimája.) Az első dolog tehát, amit Karácsony Benőtől (meg)tanultam, egy egész paragrafusnyi szöveg volt a gonosz nőket a helyü-kön kezelő törvénykönyvből.

2.

Cserna-Szabó András azt állítja a *Defoe Zoltán – Az írói sértettségéről* című esszéjében, hogy minden író sértett és frusztrált, továbbá hogy a mások által leginkább irigyelt sztárszerző is irigy valakire, halálosan gyűlöl valakit, igazságtalannak érzi valaki díját, megbecsültségét, irodalmi (netán társadalmi) súlyát. Saját álmatlan éjszakáimat figyelembe véve – melyek során hüledezve vettem lajstromba saját kiválóságaimat (és az ennek ellenére elért szálmalmas eredményeimet), valamint mások gyarlóságait (és az ennek ellenére elért hatalmas sikereit) – Csernának igaza van.

Persze, van néhány szerző, aki ezt ügyesen (ügyesebben) leplezi, és az idő távolából úgy tetszik, akadt olyan is, aki valószínűleg tényleg ment' volt e dőre emberi gyöngeségtől, önmaga máshoz méregetésétől. Aki beírta azzal, hogy a marosvécsi írótalálkozón a segélyalap ügyeit intézze, megszólalásait valami háromra korlátozza és szigorúan a segélyalapi tárgyra koncentrálja (pedig mint minden író táborban, bizonyára Marosvécsen is sok buta ember kukorékol sok ostobaságot), akinek a lelkében béke honolt, mindentől ugyanannyira volt (vagy ahogy Molter Károly fogalmazott: „Jellemző rá a két szélsőségtől való kínos tartózkodás, ami aztán mind a két tábor előtt kevésbé szeretetté tette.”), és vagy sóhajtó beletörődéssel, vagy – ami még valószínűbb – emelkedett íróniával és távolságtartással nézte az iszapbirkózást a viharbiliben, a szerényebb képességű, de gátlástalanabb nyomuloncok sikereit. Bárd Oszkárnak írja: „A Sz. Céh és könyved ügye ne keserítsen el. Lásd, ezeken az érzékenységeken én már túlvagyok. (...) Hidd el, nem érdemes 0.5 másodpercig sem bosszankodni ezeken a dolgokon. Én is végigcsináltam ezeket – nem törődtem velük. Se sajtóhibákkal, se indolenciával, sem be nem tartott ígéretekkel. Kicsi, mulékony dolgok ezek.” Szerénység, türelem, önismeret, megbocsátó mosolygás, *fanyargó* hüvöség, frusztramentes társaságiélet- és nyüzsgéshiány, a világ – és benne magam – helyén kezelése: még tanulandó.

3.

Emberségről példát, vitézségről formát mindenkinek ő adhatna. Karácsony Benő soha nem járta a könnyebb utat, csak azért, mert az könnyebb – és kézenfekvőbb – volt. Három részletet idézek Tót H. Zsolt *Széttagosott ösvény – Karácsony Benő élete és műve* című könyvéből. (Eredetileg Vezér Erzsébet közli Salamon László visszaemlékezéseit a Petőfi Irodalmi Múzeum 1964-es évkönyvében.)

„Karácsony, miként felesége is, kitartott az izraelita hit mellett, attól viszont mereven elzárkózott, hogy csatlakozzon azokhoz a kezdeményezésekhez, amelyek választ kívántak adni az antiszemita hangulatkeltésre. Erre utolsó éveinek legjobb ismerője, Salamon László hívta fel a figyelmet, amikor közrebocsátotta emlékeit a kolozsvári neológ főrabbi, dr. Weinberger és Karácsony Benő eszmecseréjéről, amely már az üldöztetések légkörében zajlott le: »1942-ben a kolozsvári neológ főrabbi arra szólította fel Karácsony Benőt, hogy szakítson magyar irodalmi kapcsolataival és deklarálja magát zsidó írónak, hiszen a magyarok megtagadták őt és nem tartják magyarnak. Pontosan emlékszem Karácsony Benő válaszára. Azt felelte dr. Weinberger főrabbinak, hogy a zsidó nacionalizmust sem értékeli többre, mint a magyart: mindkettő egy tőből fakad: embertelenségből és ostobaságból. Hogy ki milyen nemzethez tartozónak érzi magát, saját maga dönti el s mert a magyar fasiszták és nacionalisták antiszemitizmust hirdetnek, azért ő nem tagadja meg Kossuth, Rákóczi, Petőfi és Ady népét. Mint ahogyan ezzel nem tagadja meg vagy el zsidó származását sem.«” (16.)

„Lelki egyensúlya, amely amúgy is inkább csak látszat volt, 1944 májusában borult fel végérvényesen, amikor a gettóba került. Miután a csendőrök elhurcolták, a teljes apátia állapotába zuhant. Ettől fogva olyannyira eltöltötte a reménytelenség érzete, hogy már a segítségnyújtás szándéka iránt is közömbös maradt. Salamon László így mutatja be ezt a lelkiállapotot: »Dr. Járosi Andor evangélikus lelkész mindent megtett kiszabadítása érdekében (a Helikon írói közül egyedül ő vállalkozott megmentésére). De Karácsony Benő ekkor már olyan le-targiában élt, hogy éppen csak tudomásul vette Járosi akcióját, anélkül, hogy a Járosi javasolta lépéseket megtette volna.«” (18.) Szerintem ismét csak nem volt hajlandó a könnyebbik utat járni (pontosan úgy, mint korábban), csak azért, mert könnyebb és kézenfekvőbb volt. (És akkor talán még nem tudta, hogy ha nem lép, nem cselekszik, az élete is veszélybe kerül.)

„Ami Karácsony Benő hagyatékát illeti: még a gettóban történt, hogy egy nap hívták Karácsonyt a szögcsészé-kerítéshez, ahol már várt reá Wass Albert. »Hol vannak a kézirataid?« – kérdezte. Erre Karácsony Benő keserű tekintettel végigmérte őt, és válasz nélkül otthagyta... A felszabadulás után jártam az ideggyógyászaton, ahol értesültem felesége haláláról, és voltam az Ady Endre 3. sz. alatti házában is, ahonnan annak idején elhurcolták, de a beköltözött új lakók nem tudtak hátrahagyott írásairól, sem a padláson maradt dolgairól semmit.» (Salamon Ella visszaemlékezése, 18.)

4.

Stílust, írói tudást, bölcsességet persze nem lehet tanulni (ennek ellenére sokan élnek abból, hogy tanítják ezeket), de meggyőződésem, hogy ha eleget olvas az ember, még ha nem is emlékszik mindenre, az agyán és az agyában előbb-utóbb átszűrődik és lepárlódik valami lényegnek nevezhető csapadék (párfőm), amely aztán segít a saját művek írásakor. (Valami hasonlóra jut Patrick Süskind is *A mélység kényszere* című kötetének *Amnesia in litteris* című esszéjében: „Annak az embernek a számára pedig, aki maga is ír, ez a betegség akár még áldás is lehet, sőt szinte már szükséges feltétel, ugyanis megóvhatja őt attól a bénító félelemtől, amelyet minden nagy irodalmi mű kivált, és teljességgel komplikációmentes viszonyt teremthet számára a plagizálással szemben, ami nélkül semmi eredeti nem jöhet létre.”) Lehetne ez persze a plágium szofisztikált kidumálása, mégsem az: így működik az olvasó/olvasott író. Én viszont konkrétan is loptam Karácsony Benőtől, még hozzá neveket, miként azt az *Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk* című könyvem egyik fejezetében lehajtott fejú részletességgel az olvasó elé tárom és magamat nem kímélve alaposan kitérgetem. Köszönatképpen álljon itt egy rövid felsorolás a műveiből: *Válás után* (színmű), *Tavaszi ballada* (novellák), *Pjotruska* (regény), *Új élet kapujában* (regény), *Napos oldal* (regény), *Rút kiskacsa* (vígjáték), *Utazás a szürke folyón* (regény), *A megnyugvás ösvényein* (posztumusz regény). Garantálom, hogy ezek egyikében sincs egyetlen lapos oldal sem.

Stílusról, írói tudásról esett szó, de nem esett még szó a bölcsességről (a hangról, mely a könyveiből szól – és amely nem mellesleg úgy transzilván, hogy közben ultramondén). Nem is mernék írni róla semmi okosat (vagy bölcsét), álljon itt helyette egy idézet a már idézett *Napos oldal*ból: „A magasságok és mélységek tömör gumibotja egy kicsit fejbe vert ezen a napon. Ezért betértem egy kocsmába, és szilvapálinkát rendeltem.” De állhatna itt másik ezer. Vele és tőle is tanultam a mondatok ízlelgetésének gyönyörűségét. Azt, hogy írni róla fölösleges döreség (szinte phd-ztam a munkásságából), amikor olvasni is lehet tőle.

5.

Hetykeség és derű. Mindkettő külön is hiánycikk ezen a citrommal savanyított vidéken, ahol a lélek lábán a zokni mindig valami rossz szagú, kilocsant hangulatba lép bele és szívja meg vele mohón magát – de együtt a kettő! Az már valami. És nem csak a piruló kamasz és a holnap napért szorongó családfő számára oly végtelenül – és elérhetetlenül – szimpatikus ez a fütyörészős attitűd, nem; mikor a

legkeményebb legénynek éreztem magam, és ennen testalkatomon kívül senkire és semmire nem kellett gondomnak lenni, akkor is ugyanennyire lenyűgözött. Igen, a derű, a hetykeség – és nem csupán akkor, mikor jól mennek a dolgok, és az ember úgy heverészhet a fűben, a bárányfelhőket nézve, hogy közben „okos pénzére” gondol „a bankban, ami azért van ott, hogy szaporodjon” (Hobo). Ha nem akkor is, amikor fát vágnak a hátán, amikor az életére törnek. Tudja azt mondani Auschwitzban a hogyléte felől érdeklődő ismerősének: Készülök megírni az *Árnyékos oldalt*.

A leírtak kvintesszenciájaként még egy idézet a *Napos oldal*ból. (Régi osztálytársa, a savanyú Péter, segítségképpen kisegítő napidíjas állást kínál a nyomorgó főhős Felméri Kázmérnak a rendőrségnél.)

„Láttam is, amint már nyúl utánam, hogy benyomjon valami poros irattári lyukba rendőrségi segédmolynak. Sőt láttam a poros lyukat is, amelyben kétezer rizsma fogalmazványi papirost kellett finom porrá őrölnöm. Sietve kimásztam az irattári lyukból, és megráztam magam.

– Végtelen köszönet, drága barátom – szavaltam meghatottan –, de úgy rémlik, egy kicsit melléhibáztál. Én ugyanis nem kisegítő rendőrírnok, hanem szobrász szeretnék lenni.

– Van itt, barátom, annyi szobrász, mint égen a csillag, és mindenik éhezik.

– Ez megbízható statisztikai adat? – kérdeztem. Aztán megnyugtattam, hogy a statisztika nem akadály. Ahol annyi szobrász éhezik, ott éhezhet még egy.

Péter rám nézett, és könnyedén köhintett egyet. A köhintésének semmi köze nem volt holmi légcsőhuruthoz. Világnézeti köhintés volt.”

6.

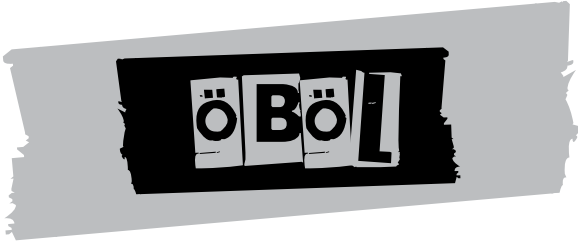
Karácsony Benő érthetetlen módon még sincs benne az összmagyar irodalmi köztudatban – legalábbis annyira, amennyire a művei indokolnák. (Jó kérdés, persze, hogy ugyan ki van benne, és létezik-e egyáltalán összmagyar irodalmi köztudat.) Pedig a *Napos oldal*ból Mihályfy Sándor kiváló filmet forgatott 1982-ben – mégsem lett akkora siker, mint a két évvel korábbi *Indul a bakterház*. Pedig könyvkiadók időről időre nekidurálják magukat, hogy a lakosság tompa és rövid emlékezetébe egy-egy sikerült kiadással beleverjék szerzőnk nevét – az átütő siker azonban továbbra is várat magára. Mi lehet ennek az oka és hogyan lehetne változtatni ezen?

Nem tudom.

Azt viszont tudom, hogy Karácsony Benőnek van egy (titkos?) rajongótáborra. Az ember csak elkiáltja magát, hogy Felméri Kázmér!, és a legváratlanabb helyekről és a legvalószínűtlenebb emberektől jön a visszhang: Épp most léptem ki, „akárcsak a frissen szedett spenót, zölden, hetykén és klorofillal telve” a „Fedőcserép- és Alagcsőművek kapuján.” Olyan ez, mint amikor a szabadkőművesek föl ismerik egymást a kettétört sósperec egymáshoz illesztése és némely titokzatos kézjelek segítségével – mi is egymásra mosolygunk, és a félbeszakított, majd egymáshoz illesztett olvasmányélmények rövid időn belül megadják a boldog összetartozás tudatát. Az ember megborzong, és örömmel konstatálja: tartozik valahová. Valahová, egy titkos társasághoz, amely szerencsésen és üdén nélkülözi a szabályozott szervezettséget, az ostoba hierarchiát, az urambátyámozós kivételezést, a működésképtelen intézményszerűséget; egyszerűen csak kiburjánzik az olvasás örömeiből, luxusából, egyetlen hasznából, mely élni segít, mi pedig leszakítjuk, és a kalapunkra tűzzük, isteni bokrétának.

Titokzatos Karácsony Benő-búvópatakok: szevasztok!

Nagy Koppány Zsolt *(Marosvásárhely, 1978)* író. Legutóbbi regénye:
Nem kell vala megvénülnöd 2.0 (2014).

Katona Csaba

VÉNUS MADARAI FÜREDEN (Prostitúció a 19. századi Balatonnál)

Francsics Károly, a meglehetősen morózus természetű veszprémi borbélymester 1846-ban – nyaralni akarván – a korszak egyetlen balatoni fürdőhelyére, Füredre indult. Francsicsot sok minden bosszantotta a divatos fürdőhelyen: a szerinte hangos zenétől kezdve a szerencsejátékosok nagy számáig. Ezen felül pedig ingerlőleg hatott rá a nem éppen erkölcsös szakmát űző hölgyek alig, sőt voltaképp egyáltalán nem leplezett jelenléte is: „Mert amint balra az első szobába pillanték, abban nagyban szólt a muzsika, s Fürednek és Arácsnak talán minden kéjleányai benne lebegtek.”

Nyilvánvaló, miről van szó: hivatásos prostituáltokról. Jelenlétük a reformkori, sőt az egész 19. századi Balatonfüreden csak elsőre hat meglepőnek, és akkor is csak azok számára, akiknek romantikus elképzelései szerint a fürdőhely élete hazafias gondolatokat mérlegelő urakkal, derék vidéki nemesekkel és ábrándos úrileányokkal jellemezhető kizárólagosan. A valóság ezzel szemben természetesen nyersebb volt: valamennyi fürdőhely nyári zaja, vidám élete vonzotta az éjszaka kalandorait – az más kérdés, hogy a fürdői propaganda, csakúgy, mint napjaink népszerű üdülőhelyeié, nem az ő jelenlétüket igyekezett sulykolni. A félvilág képviselői – zsebesek, hamiskártyások/falschenspielerék, futtatók és futtatottjaik – nyaranta Pest-Budáról nagy számban utaztak a Balaton mellékre is. Emellett pedig az ott honi, megszokott környezetükből időlegesen kiszakadó tisztos polgárok is hajlamosabbak voltak a jelentősen lazább életvitelre fürdőhelyen.

Miért is? Itt nem érte utol őket, ekképp pedig nem is feszélyezte a szomszédok figyelő tekintete és megrovó szava. Krúdy Gyula is utalt erre a tényezőre: „Kártánál, cigánynál, majálisnál mélyebben benyúlt a bugyellárisba a fürdővendég.” A Monarchia fürdőéletének kiemelkedő kutatója, Kósa László pedig a kevésbé feszes életvitel más veszélyeire hívta fel a figyelmet: „Tagadhatatlan, hogy a szokás, mely szerint gyakran férj nélkül, legfeljebb kisgyermek társaságában utaztak fürdőre fiatalasszonyok, nem a házastársi hűség erősö-

désének irányába hatott.” Petneki Áron, a kérdés másik jeles kutatója valamivel nyersebben összegzett: „Tény, hogy a hamiskártyázás mellett virágzott a titkos és kevésbé titkos prostitúció, amelynek folyamányaként a gyógyulást keresők nemegyszer betegebben távoztak, mint ahogy érkeztek.”

Petneki hívta fel a figyelmet arra, hogy bizonyos Liechtenstein József pécsi festő 1847-ben munkaközvetítői irodát szándékozott nyitni. Német nyelvű beadványt készített a jó ügy érdekében, amelyben azt fejtegette, hogy az általa kigondolt jeles intézmény megszabadítaná a társadalmat a lumpen elemektől. E tervzetben pedig a fürdőhelyek mint a bűnözők, a hamiskártyások, a hamisítók, a tolvajok, a rablók, a gyilkosok, a méregkeverők és más nem kívánatos elemek melegágyai tűntek fel. Joggal merül fel a kérdés, hogy mennyiben állja meg a helyét ez a kemény bíráló.

Az ifjú, 15 éves Zichy Géza gróf (aki 1865-ben azért került Füredre, mert egy vadászbalesetben elvesztette fél kezét, és szülei testi-lelki gyógyulását remélték a fürdőhely áldásos vizétől és levegőjétől), ez a méltatlanul elfeledett, kiváló emlékiró így összegezte füredi nyaralásának emlékét: „Bohó, zajos élet kezdődött, bálók, csónakázások, szerenádok, színház stb. voltak napirenden. Szórakozásaim és mulatozásaim aggodalmas méreteket kezdtek öltetni, a kúra igen jól sikerült.”

E szórakozásoknak meghatározó eleme volt a nők utáni kitartó koslatás. Az ifjú arisztokrata férfiúi vágyai épp akkoriban kezdtek szárba szökkenni: „A Balaton egy kötéllel volt elkülönítve a nők és férfiak számára, én női fürdőruhába öltözve, a női fürdőközönség közé vettem, de nemsokára felismertek s a fürdőbiztos húsz forint pénzbírságot rótt reám.”

Ennél vaskosabb történet, amikor egy félhivatalos prostituálttal is hajszál híján közelebbi kapcsolatba került: „A színtársulatnál működött ekkor Sz. kisasszony, mint drámai szende. Az öreg Bizay egyre lovalt, hogy udvaroljak a kisasszonynak – bár erre teljes ártatlanságomban semmi hajlandóságot nem éreztem –, a vén korhely elhitette velem, hogy ez hozzátartozik a gavallérsághoz. Egy párszor meglátogattam Sz. kisasszonyt, ki kedvesen fecsegett velem s nagyon megkedvelt. Egy bizalmas órájában két keze közé fogta arcomat, s így szólt hozzám: »Valamit mondok kicsikém: kerülje az asszonyok társaságát, kár lenne a maga tiszta lelkéért! Ne fecsérelje el életét könnyelműen és óvakodjék a színésznőktől! «”

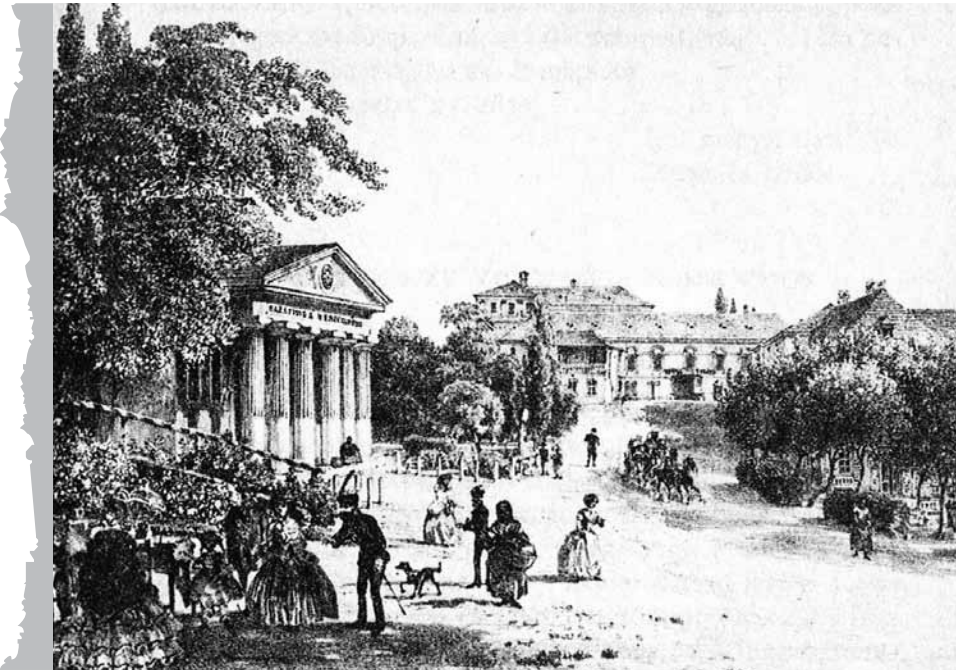
Hogy a színésznők között hányan voltak, akik hasonló módon tettek szert pluszbevételre, nehéz megítélni. A „hivatásosok” jelenléte mellett azonban jellemző volt, hogy egyes hölgyek alkalmilag hasonló módon próbálták jövedelmüket gyarapítani, különösen a cselédlányok egy része, ámbár Sörös Pongrác

szerint: „Erősebb vád csak 1857-ben jutott a főapát fülébe, kit felsőbb helyről figyelmeztettek a »pénzvágyó cselédekre«, hogy »jobb erkölcsűeket« megbotránkoztatja a nőcselédség erkölcstelen magaviselete.”

De bizonyosan nem volt hiány hivatásos kéjnőkből se. Jelenlétüket egyszerűen az indokolta, hogy szolgáltatásaikra erős igény volt, kínálat és kereslet a piac törvényei szerint a kiegyenlítés felé mozgott. 1838-ban Bártfay László, Károlyi György gróf titoknoka (Vörösmarty Mihály és idősebb Lendvay Márton, a korszak ünnepezt szívtipró színésznének társaságában) is összefutott néhány „hölgygyel” a füredi Kiserdőben: „A kanyargó árnyas utakon, több sétálóval találkozáink: két tisztességesen öltözött korosabb asszonnyal is, kik között egy gyönyörű arcú leányka lépdelt, virító színekkel s ragyogó szép szemmel, rózsaszín mantillában. Elhaladván mellettük, dicséretekre fakadtam, mert valóban a lány hódító arcú volt. Lendvay megsúgá: hogy a két asszony kereskedik, s a leány portéka, s azt árul, amit megvásárolni nem lehet. Hallám később, hogy a postaház tele van kéjleányokkal: Pestről mindenféle színű, korú és szőrű egy sereg jöve oda. Ezeknek a sétahelyen csak akkor szabad megjelenniük, amidőn a becsületes dámák onnan eltakarodnak, azaz olyanok, kik nyilván nem ismeretesek arról, hogy a postaházba tartoznának.”

Amikor a forradalom és szabadságharc idején megnőtt a fürdővendégek száma, még több prostituált húzódott Füredre. Halász Imre kutatásai nyomán tudjuk, hogy 1849-ben a balatonfüredi polgári biztos arra kapott utasítást,

A feudális maradványokkal terhelt rendi társadalom polgári társadalomba való átmenetének vizsgálatához kiváló terep a fürdő – így Balatonfüred is. Hiszen az átalakulóban levő társadalmi rendszer(ek) működése, mindennapi korlátai, hibái, feszültségei egy helyre sűrűsödve jelennek meg szemünk előtt, szinte felkínálva a lehetőséget arra, hogy megpróbáljuk megérteni e bonyolult folyamatokat. Tovább szűkítve a témát: a fürdőhelyi prostitúció kérdése tehát messze túlmutat a fürdő határain: a fürdőn (mint egyfajta laboratóriumban) a 19. századi magyar társadalom bonyolult kérdéseit, mint cseppben a tengert, sajátos mintavétellel lehet szemlélni.

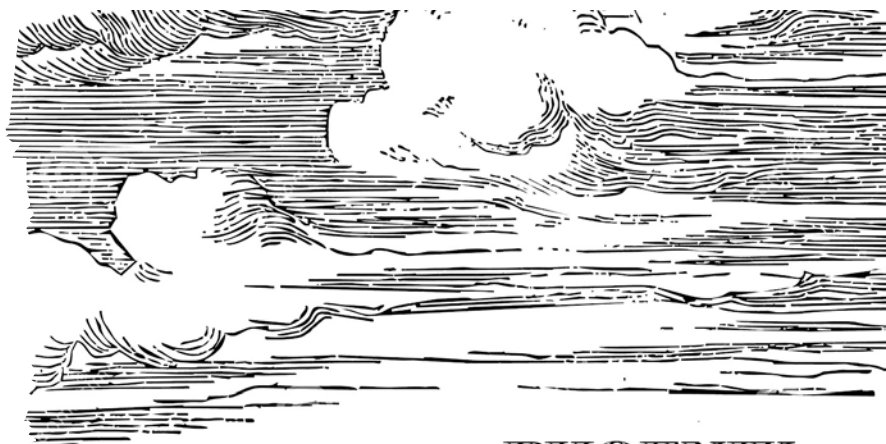
hogya a „szabad személyeket”, ha kell, karhatalommal, de telepítse ki Balatonfüredről Arácsra, mert az általában férjükkal érkező hölgyek nem hajlandóak a fürdőhelyre jönni, mert őket is hivatásosnak nézik a fürdővendégek.

Ugyancsak szemléletes képet adott a néha már tarthatatlan helyzetről Oláh János a Regélő hasábjain, aki a prostituáltak fő vadászterületét is lokalizálta írásában, ugyancsak a Kiserdőt nevezve meg ekként: „...szép hely, de mivel jobbadán a Vénus madarai ebben tartózkodnak, lesvén a prédára: a jobb ízlésűek és erkölcsűek csak a forrás mellett mulatnak.”

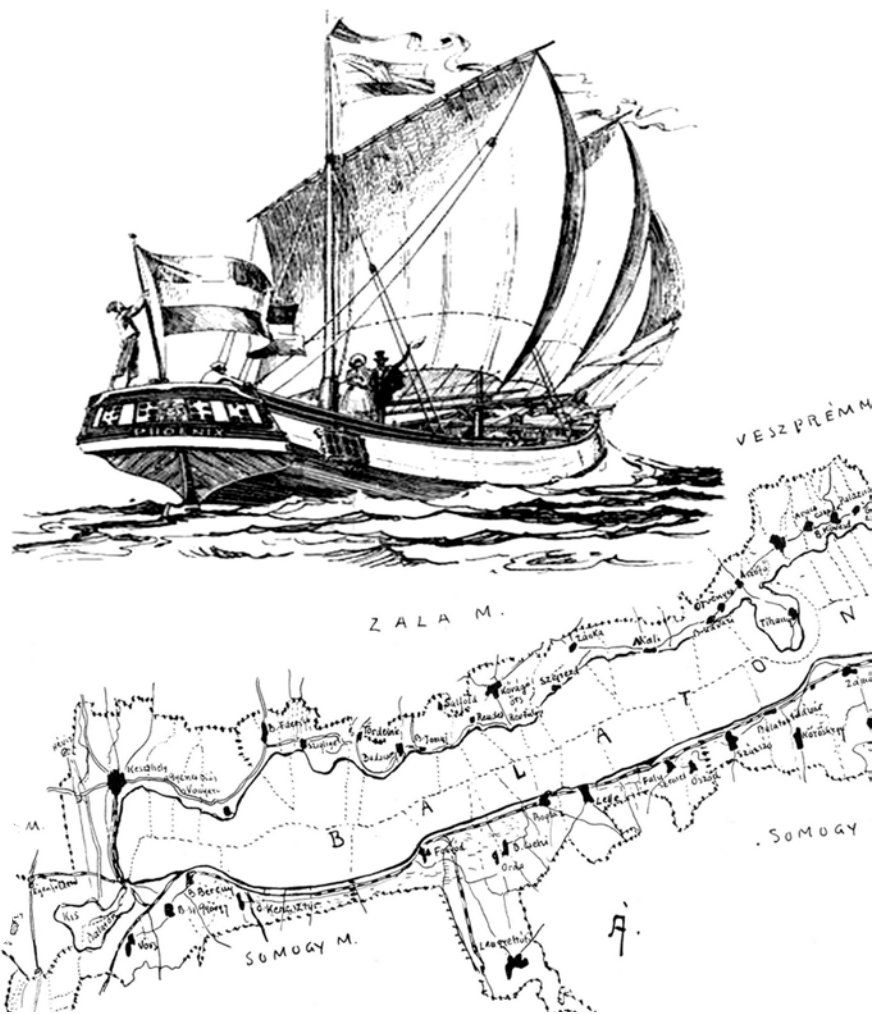
1859-ben a Két Garasos Újság tudósítója tette szóvá ismételten a prostitúciót: „Sok bor megeczetesedett már a világon, a füredi élet is más képet öltött, ahol 1835-ben kártyafészek és lóvásár volt, néhány évvel előbb, de még tavaly is, leányvásár volt, engedelemmel.”

Látható tehát, hogy a század egésze folyamán jellemző volt Füredre a hivatásos hölgyek aktív jelenléte. A 19. században, majd a 20. század elején is különféle módokon igyekeztek szabályozni az egyébként törvényes „kéjvelést”, amely bizonyos értelemben részévé vált a polgári életformának. Mindezek figyelembevétele mellett tehát aligha kell meglepődve tapasztalnunk, hogy az eleve üdülésre, kikapcsolódásra, pihenésre kiépített fürdőkön különösen erőteljesen jelentkezett a prostitúció kérdése, karöltve számos más hasonló jelenséggel.

Katona Csaba (Renyi, Szovjetunió, 1971) történész, a MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet tudományos munkatársa. Kutatási területe a 19–20. századi magyarországi művelődés- és társadalomtörténet.

PHOENIX

Nagygéci Kovács József

NEM CSEKÉLYKE FÉNY

Festetics György, a hajó- és iskolaépítő

„A hajófalon megtörő hullámok magasra csapó habjai beborították a hajó szélét. A kis postahajón hatalmas evezőcsapásokkal jutottak el a lehorgonyzott hajóhoz. (...) Szívélyesen fogadták az utazót, és a fedélzetről körülbelül 15-18 lépcsőn a kajütbe vezették, amely a hajófenék hátsó felében foglal helyet. Alacsony szoba volt ez, oldalsó falán az ágy alacsony és keskeny nyílásban volt, ahol a társaság úgy kuporgott, mint a nápolyi katakombák halottai. (...) A kajütbe két oldalon áradt be csekélyke fény az ablakokon. Egy ajtó az élelmiszerkamrába vezetett, egy másik az anconai matrózok hálóhelyére” – írja a Fenékpusztán készült Phoenixszel 1808-ban tett utazásáról Bissel, kincstári főtanácsos.

A fenékpusztai hajógyár 1792-ben vízre állított alkotása, a Festetics által megálmodott Phoenix nem az első balatoni hajó volt. Egyes források szerint nem is volt egészen új, hanem egy idősebb hajó darabjainak felhasználásával készült. Neve is lett, bár a grófi uradalmi leltárban egyszerűen mint sóhajó szerepel. Oldalára verset akart vésetni a gróf, pályázat is volt, az eredmény nem ismeretes. Viszont ismeretes egy Csokonai-vers: „Ő, a' ki földünk' Pontusa' habjait / Törvényre húzá, száz lehetetlen / Tett, 's tesz csudát: ő mér fuvallni / Lélekerőt az inas Magyarba". A gróft dicsérő ódához fűzött magyarázatban a költő „tengeri módú gályának” nevezi a hajót.

A tényszerű felsorolás önmagában is mutatja a gróf vívmányait (hajó a Balatonon, elsősorban kereskedelmi célokkal) és a vívmányok által támadt újabb igényeket (van hajó, de nincs kikötő, ezért postahajóról kell átszállni rá). A vizitkártyáján ezt és az általa alapított keszthelyi iskolát (dús ligettel a háttérben) feltüntető tolnai gróf Festetics György életének szimbólumai ezek. A magyarokra jellemző vendégszeretet, ugyanakkor kényelmetlenségig szűk terek. Földhözragadt élelmiszerkamra, ugyanakkor anconai matrózok által behozott nagyvilág. Mindegyikhez ugyanaz az ajtó vezet. A kajütbe két oldalon árad be csekélyke fény – avagy felvilágosodás Zala (és Somogy) vármegyében, a Dunántúlon, Magyarországon.

A II. József uralkodása nem kedvezett a Festeticshez közel álló eszméknek, a gróf ráadásul több szállal kötődött a jakobinus felkelés tagjaihoz. Szabadkőműves tagsága is tudott volt. 1791-ben otthagyta a katonai pályát, és Keszthelyre költözött. Egyszerre sok és sokféle munkába kezdett. Gondolkodásában felvilágosult, de lelkesülésében, tudásában, érdeklődésében igazi reneszánsz ember. Hogyan máshogyan fáradozhatna egyszerre a székhely megerősítésén, egy világvégi térség fellendítésén (iskola Csurgón, a református jobbágypárt részére), miközben hajót építtet?

A félbehagyott katonai-politikai pálya után a megörökölt hatalmas, nem különösebben jól működő családi birtok jövedelmezővé tétele maradt az, aminek következtében a család rangja emelkedhet. Nem is anyagi, sokkal inkább – mai kifejezéssel – humán erőforrás-problémákkal kellett szembenéznie. Szakemberekre, közép- és hosszú távon tervezni, a terveket végrehajtani képes munkatársakra volt szükség. Ekkor találta meg Nagyváthy Jánost. A sárospataki református kollégiumban végzett, de egyetemen is tanult, szintén szabadkőműves Nagyváthyt 1792-ben hívta Keszthelyre, hogy jószágkormányzóként teljhatalommal irányítsa a gazdaságot. A grófi uradalom rövid idő alatt felvirágozott, miközben Nagyváthy a hosszú távú növekedést is szem előtt tartotta. Így jött létre a Georgikon, a felsőfokra emelt gazdasági képzést nyújtó iskola, és így jött létre a református jobbágyok gyermekei számára emelt csurgói iskola is. A grófi felvilágosultság nem oportunitás, de mindenképp gyakorlatias: az iskolai közeg nem tesz különbséget vallási, társadalmi helyzet, vagy épp nemzetiségi szempontok alapján. (A Hazai és Külföldi Tudósítások c. lapban így hirdet tanári állást a Georgikon: „Ezen Hivatalra való személynek kinevezésében semmiféle vagy Vallás, vagy születés és Nemzetbéli különbség nem fog tekintetbe vétetni”). Az indulásakor még császári engedélyt sem kapott intézménynek a század első éveiben már külföldön is híre van. (Nem melleleg Nagyváthy írja a legelső ismert mezőgazdasági témájú, felsőfokú tanulmányokhoz használható jegyzetet.)

Ugyanez a története a csurgói iskolának is: ismert volt, hogy a dunántúli református diákok Pápára, Debrecenbe, Sárospatakra kerültek, hogy onnan aztán sok esetben ne is térjenek haza. A gróf a birtokán alapított iskolával a tehetséges diákokat akarta helyben tartani, hogy nevelésük, tanításuk hasznát a helyi gazdálkodás élvezze.

A hatalmas összeggel és körültekintő elosztással indított iskola életének nem csak elkezdésére, de folytatására is gondja volt a grófnak. Először is: helyet adott neki. A csurgó-alsóki református gyülekezet megerősítésére is gondot fordított.

1792 őszen el is indult a tanév. Az építkezés költségeiben a gróf felajánlása a legnagyobb, de terhet vállal már a református egyházmegye, azaz a somogyi, környékbeli gyülekezetek összessége is. 1797-ben Nagyváthy nyugdíjba vonul Keszthelyen (a tehetséges patrícius és az okos plebejus között sok volt a feszültség, állítják a történetírók), és Csurgóra költözik. Az induló iskola Nagyváthy zsenijének köszönhetően erősödik, épül, szépül. A tanárkérdés is megoldódni látszik, a gróf terve a kezdeti nehézségekkel (és egy szintén zseni, Csokonai Vitéz Mihály távozásával) együtt is egy évtized leforgása alatt sikernek számít. Az alapító rendszeresen megfordult Csurgón. Jellemző történet, hogy a vizsgán a diákjaival színdarabot előadató Csokonait megfeddi, mert a darabban elhangzó kurucnóta veszélyes lehet az iskola jövőjére nézve.

1819 februárjában Csurgón temetik Nagyváthyt, pár hónappal később Keszthelyen a grótot. Az iskola azonban ekkor már növekedési pályán van, nemsokára három professzorral, könyvtárral, protestáns kollégiumok mintájára szervezetten éli életét.

A fenékpusztai hajógyár környéke ma is látogatható, a csodás Keszthely felé a Balatont nyugat felől kerülve odatalál a mai utazó. Hajókat már nem gyártanak, de a keszthelyi (és távolabbi) kikötőkből ma is indulnak a hajók. Csurgón ma is működik a református iskola, élnek benne ma is diákok, él a nevezetes könyvtár.

Nagygyéci Kovács József (Sátoraljaújhely, 1977) református lelkész, labdarúgóedző, könyvkritikákat ír. Nagycsaládos, Csurgón él, a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium igazgatója.

HÉVÍZ IRODALMI DÍJ 2015

Az elismerést idén Szántó T. Gábor kapta a Hévíz folyóirat 2014/1. számában megjelent, A leg hosszabb éjszaka című novellájáért.

Ambrus Lajos
Áfra János
Babiczky Tibor
Bajtai András
Bárdos Deák Ági
Beck Tamás
Bereményi Géza
Borbély Szilárd
Borsik Miklós
Cseh Zoltán
Cséby Géza
Csider István Zoltán
Czinki Ferenc
Darida Benedek
Darvasi Ferenc
Darvasi László
Dezső Márton
Dragomán György
Erdős Virág
Farkas Balázs
Fehér Renátó
Fekete Vince
Ficsku Pál
Garaczi László
Gács Anna
Gelencsér Milán
Gerlóczy Márton
Grecsó Krisztián
Grendel Lajos
Hazai Attila
Háy János
Hufnagl Zoltán
Juhász Tibor
Kabai Lóránt
Kácsor Zsolt
Kántor Péter
Kemény István
Keresztury Tibor
Kerékgyártó István
Kinizsi Giusz Zoltán
Király Levente
Király Zoltán
Kötter Tamás
Kőrösi Zoltán
Krusovszky Dénes
Lanczok Gábor
Lángi Péter
Lovasi András
Maros András
Mestyán Ádám
Molnár Vilmos
Muszka Sándor
Nagy Betti
Nagy Koppány Zsolt
Nádasdy Ádám
Nyáry Krisztián
Nyerkes Gábor Ádám
Paizs Miklós
Pallag Zoltán
Papp Sándor Zsigmond
Pál Dániel Levente
Péczy Dóra
Péntek Imre
Péterfy Sarolt
Pion István
Pollágh Péter
Rónai András
Selyem Zsuzsa
Soltész Béla
Szabó Marcell
Szántó Endre
Szántó T. Gábor
Szántó Veronika
Szederkényi Olga
Szegő János
Szécsi Noémi
Szilágyi Ákos
Szoliva János
Szócs Petra
Szvoren Edina
Tolvaj Zoltán
Tóth Kinga
Vajna Ádám
Varga Mátyas
Várnai Réka
Vörös István
Zalán Tibor
Zudor János

MEGJELENT A HÉVÍZ IRODALMI ANTOLÓGIA!

3 év legjobb írásai
egy kötetben,
a Magvető
gondozásában.

A lira.hu oldalon
most **20%**
kedvezményel
vásárolhatja meg!

Hévíz TDM Egyesület

Hévíz Card[®] INFO

Áprilistól keresse a szállásadójánál és a Hévíz Tourinformban!

Vásároljon kedvezményesen a Hévíz Card[®]-al és nyerjen a Hévíz Passporttal!

Kedvezmények 10 %-tól

Hévíz Card[®] Spa + more

Hévíz Card[®] Gourmet

Hévíz Card[®] Culture & Active

Hévíz Card[®] Fashion & Service

Hévíz Card[®] Health & Beauty

Megnyerhető Hévízi Álompihenések

AAL
VENDEGHÁZ
HÉVÍZ

DANUBIUS
HEALTH SPA RESORT
HÉVÍZ

GUSZTI VILLA
HÉVÍZ

HOTEL
EUROPA

Hotel S ANTE

HUNGUEST HOTEL
HELIOS

KOLPING HOTEL
SPA & FAMILY RESORT

KÖRÖNÁ

NaturMed
Hotel
Caribona
Hévíz, Magyarország

PARK
HOTEL
HÉVÍZ *****

Pontbeváltás

1 pont

3 pont

5 pont

5 pont

10 pont

Havi sorsolás:
Hévíz Ajándécsomag

tourinform
Turista információ - Tourist information

8380 Hévíz, Rákóczi u. 2. • Tel.: 83 / 540 131 • Fax: 83 / 540 132
E-mail: heviz@tourinform.hu • Honlap: www.tourinform.hu

